

RIMSKI
KATOLIK.

DRUGI TEČAJ.

III. ZVEZEK.

VREJUJE IN IZDAJA
dr. ANTON MAHNIČ,
profesor bogoslovja.

V GORICI.
HILARIJANSKA TISKARNA.
1890.

Izhaja vsake tri mesece po enkrat. Velja cel tečaj 2 gol.

Obseg.

Nasi realisti pa realizem. <i>Vvod. Realizem — iz česa se izvaja in kaj je. Tudi umetnik mora biti realist. Glavna točka, v kateri se ločimo od novih realistov. Realisti, ki niso realisti.</i>	str. 257
Narodno prvaštvo. <i>Kako naravno je Slovniku pokoriti se viši oblasti. Ljudski tribun. Narodni prvaki. Latnosti narodnih prvakov. Ali imajo slovenski liberalci te lastnosti?</i>	" 266
Katoliški duhoven pa volitve	" 273
Slovenski katoliški shod. <i>Spet ljudska šola. Kako slovenski „zavezniki“ učitelji pišejo in mislijo. „Napredek“ naših učiteljskih „zaveznikov.“ Katere liste podpirajo učiteljski „zavezniki.“ Njih nazori o duhovnikih. Dve besedi za sklep. Reakcija!</i>	" 282
Pisma brezvercu o najvažnejših filozofijskih in verskih vprašanjih. — <i>IV. Nazor novodobne Kantove šole o početku sveta. Pojem večnosti. Nadaljni razlogi za bivanje Boga</i>	" 295
Socijalistični skrajni nazori o ženstvu.	" 302
Aksakov — Solovjev o ruski cerkvi	" 313
Sv. Pavel razlaga razna politiška in nepolitiška vprašanja. <i>III Polemika sv. Pavla</i>	" 321
Listek:	
<i>Is dnevnika Štefana Hodulje</i>	" 326
<i>Akademija 19. veka</i>	" 336
<i>„Brus“</i>	" 343
Raznoterosti: Katoliške šole v Bolgariji. — <i>Naše telo in mi.</i> — <i>Česki glas o „Rimskem Katoliku.“</i> — <i>Zaupnici</i>	" 347

Na znanje.

„Rimski Katolik“ izhaja štirikrat na leto, in sicer: koncem januarija, aprila, julija in oktobra. Vsak zvezek obsega vsaj 96 strani.

Rokopise sprejema vredništvo: dr. Anton Mahnič, profesor bogoslovja v Gorici.

Opravništvo lista: „Katoliška Bukvarna“ v Ljubljani. Ista bukvarna sprejema naročbo in naročnino. Posamezni zvezki se prodajajo po 50 novcev.

Naši realisti pa realizem.

Vvod.

V vsaki dobi nahajamo ideje, katere več ali manj vplivajo na duševno gibanje živečega roda. Sè skrivnostno močjo prešinja ideja svoj vek; polastivši se duhov, vse preobraža, vse preraja; nove tvorbe vstajajo iz mrtve snovi. O pretvarivni moči idej velja nekako isto, kar govori Božje pismo o sv. Duhu: „Poslal boš svojega duha, in pretvarile se bodo (reči), in preosnovil boš obličje zemlje“. ¹⁾

Moč ideje se pa pred vsem javlja v umetnosti. O tej hočemo govoriti. Nekaj desetletij je še le, odkar smo začeli Slovenci gojiti umetnost na slovstvenem polji. Gotovo prevažno je za tak narodič, od katerih nazorov se da voditi v slovstvenem delovanji; ker, ako jo vkrene na krivo pot, bo brezvspešno gubil svoje moči, kar mora biti zanj tem osodniše, čim manji je.

Ni davno od tega, ko se je pri nas povdarjal idealizem. A danes smo vže vsi polni realizma. Pa čudno je, da ni hotel niti nekdanji apostelj idealizma — Stritar — razložiti, kaj je idealizem, niti hoté sedanji realisti povedati, kaj je realizem. Mi smo sovražniki nedoločenih pojmov, načel. A prepričani smo, da tudi naša mladina, ki zajema duševne hrane iz pisanih virov naših leposlovcev, bodi si idealistov ali realistov, je željna luči.

Zakaj ji vender vedno še skrivate to luč! Namesto zdrave hrane jasnih pojmov, pogrevate ji vedno le stare fraze, da se človeku vže studi. Nehoté nam prihaja tu v spomin, kar piše neki italijanski kritik o pisatelji De Sanctis-u. Povabil je bil v Napolji dijake k predavanju, v katerem jim je obetal razložiti nauk o verizmu. Toda v cellem govoru, ki je potem tiskan obsegal nič manj kot sedemdeset strani, ni ukaželjnim mladeničem povedal, kaj je verizem, akoravno so prav za to prišli ga poslušat. Tako je

¹⁾ Ps. 103. 31.

tudi pri nas. Denimo le mesto verizma besedo realizem. Pisarijo leta in leta, a kaj prav za prav hočejo, kaj mislijo, tega nam ne povedó.

Kaker smo se tedaj lani na tem mestu razgovarjali o idealizmu, tako hočemo nekoliko pojasniti nič manj važno vprašanje o realizmu. Kar pa pred vsem namerjamo, hočemo lepi, čestitljivi besedi „realizem,“ ki se dandanes ravno tako zlorabi, kaker „idealizem,“ določiti njen pravi pomen, da vsak vidi, koliko smemo verjeti našim najnovejšim leposlovcem trdečim, da so „zdravi realisti.“

Kaker smo pa govore o idealizmu ocenjali spise prvega slovstvenega idealista na Slovenskem — Stritarja, tako se bomo predrznili teoretični razpravi o realizmu dodati oceno pisatelja, kateri je po našem mnenju glavni zastopnik novejšega realizma — dr. Iv. Tavčarja. Ob enem se bomo pa tudi spet ozirali na slovenskega realista v vezani besedi — pesnika Aškerca, o katerem smo sicer večinoma vže izrekli, kar smo mislili.

Realizem — iz česa se izvaja in kaj je ?

Realizem, realist se neposredno izvaja iz besede realen. V navadnem življenju se jemlje „realno“ v dobrem pomenu. Vsak ima rad „realno“ blago; tudi Žid, da lože slepi občinstvo ter draže prodaja svojo robo, dá javno naznaniti, da se pri njem dobivajo le „realni“ izdelki. Realno je tedaj, kar ni ponarejeno, kar ni le na videz; ampak v resnici tako.

Vže ta ljudski nazor se bistveno zлага z onim, kar uči filozofija o realnem. Ne da bi pa hoteli celega nauka o realnem razvijati ali določevati razne pojme, katere ima v filozofiji beseda „realno.“ Vzemimo tu najbolj navadno določitev: realno se zove, kar ne biva le v mislečem duhu, ampak tudi zunaj njega; kar biva samo na sebi, objekt, neodvisen od spoznajočega subjekta. Zatorej se realno večkrat kot objektivno bivajoče nasproti stavi onemu, kar si subjektivno, poljubno domišljamo.

Še bolj nam ta pomen pojasni etimologija. Realno se izvaja iz korenike „res“ t. j. reč. Potemtakem je realno,

kar se prilega reči. Reč je pa nekaj, kar biva, kar ima resničnost zunaj naše misli; tako tedaj znači realno nekaj na sebi resničnega, objektivnega.

Potemtakem je realno vse, kar biva ali eksistuje. Bivanja se pa razločuje dvoja vrsta: bivanje Božje, ki je samo od sebe, pa bivanje stvari, katero je od Boga. Tako je tudi realnost dvoja: Božja in stvarstvena. Tudi poslednja je prava realnost, dasi prav za prav izgine, ako jo primerjamo z Božjo. Da celó navajeni smo, stvarstveno realnost smatrati za realnost v pravem pomenu, mej tem ko se nam nestvarjena realnost, realnost Božja, kaže kot idealnost. A to se godi le vkoliker je Bog konec, po katerem imamo težiti, da se v združenji ž njim čeznaravno spopolnimo. Ta popolnost, ako jo primerimo sè sedanjo, za nas ni še realna ali resnična, ampak idealna. Dejanstveno pa obstoja ona ravno v neločljivem združenji z najvišo realnostjo, ki je Bog.

Beseda „realnost“ se navadno jemlje v ožišem pomenu, o stvarstveni, naravni resničnosti. V tem pomenu jo jemljemo tudi mi.

Realizem je potemtakem naziranje, po katerem se ima človek, karkoli misli ali včinja, ozirati in opirati na to, kar realno biva. Kar biva resnično, se mora kot tako priznati ter ž njim računati. Realističnemu naziranju se pred vsem prilega epiteton zdravega, razumnega naziranja, ker cno obvaruje človeka, da se ne dá speljati sanjarski domišljiji v omtljive visočine, iz katerih se strmoglavi prej ali kasneje in žalostno pogine. Realist stopa trézno, vedno po trdnih, zanesljivih tleh, in kar misli, zaključuje ali dela, je trajno, neomahljivo.

Tudi umetnik mora biti realist.

Močno se moti, kdor misli, da izključujemo iz umetnosti realizem. Tudi tu ga smatramo nič manj potrebnega kaker idealizem. Umetnik, kateri zanemarja realistično stran v svojih umotvorih, ni umetnik, ampak fantast.

Dvoje moramo namreč ločiti pri umetnji: idejo in obliko. Idej zajemaj si umetnik v nevidnem, čeznaravnem

svetu. Ne tako oblike. To mora posnemati iz stvarstva, katero ga obdaja. Spoznavaj torej pesnik naravno realnost, študiraj tvorbe naravnih sil; opazuj življenje v raznih pojavih in vglobi se v skrivnosti človeškega srca, da mu bodo znane vse njegove želje, vse strasti, vse sile, katere gonijo i. posamezne ljudi i. cele narode.

Ni pač proizvodov bolj puhlih, kaker so proizvodi mladih pesnikov, romanopiscev ali celó dramatikov, kateri ne poznajo sveta in življenja nego sè zemljevida in iz šolskih knjig, katerim podaje edina domišljija vso snov za poetiške tvorbe. Taki proizvodi so enaki mehurčku iz mila, ki se za hip blišči v zlatih barvah, potem se pa razpeni, ko bi trenil.

Glavna točka, v kateri se ločimo od novih realistov.

Tu pa pridemo do glavne točke, po kateri se ločimo od novih realistov. Mi pravimo: Umetnik jemlji naravo, življenje za podlago svojim umotvorom, toda nikar ne obtičaj v niži realnosti; marveč realno življenje in narava bodi snov, katero oživlja in znova oblikuje umetnikova ideja. Z drugimi besedami: v umetniži družiti se mora realizem z idealizmom. Naši realisti pa učijo: Umetnik vpodablja naravo, življenje tako, kakeršno je. Poezija, kaker opomina Stritar, mora zapustiti nadzemske višine ter bližati se bolj in bolj zemlji, resnici.

Mi tedaj ne moremo odobriti realizma v umetnosti brez idealizma. Razlogov za to imamo več. Prvi razlog je nazor, ki so ga ljudje vseh časov imeli o umetnosti. Umetnost je veljala vedno za nekaj nenavadnega, ne vsakdanjega. Ona je hči nebeška, katero nam božanstvo pošilja na zemljo, da nas razvedruje, tolaži, povzdiguje, vnema za više reči. Zatorej se umetnijski izdelki ne oblačijo v vsakdanjo prozo, ampak v praznično obleko, kakeršna je v poeziji vezani govor. Zatorej so obdajali vselej umetnikovo glavo z nebeškim žarom, s češčenjem in občudovanjem se je vedno izgovarjalo njegovo ime. Kaj tedaj podeljuje umetniku toliko vzvišenost, kaj ga dela božjega? Njegova tvarilna izvornost.

— Umetnik je stvarnik, kaker so vže nekdanji Grki prvaka mej umetniki, pesnika, nazivali stvarnika — ποιητης. Umetnik nekako posnema Boga-stvarnika. Kaker je v začetku Duh Božji plaval nad vodami ter s tvarivno močjo presnavljal prvine svetovnega kaosa v nove oblike, tako plava tudi umetnikov duh nad mrtvo snovjo, da jo po svoji ideji presnuje in ji dá novo obliko, novo bivanje.

Ko bi hoteli umetnika vklepati v meje čisto naravnega realizma, potem ne vemo, zakaj bi ga stavili nad druge ljudi. Ako ne sme slikar drugega predstavljati, nego le kar je v naravi, ako se vrhunec slikarske umetnosti doseže s tem, da nad vse točno in zvesto vpodabljamó naravo v raznih prizorih, potem ne vemo, zakaj bi ne dali pred slikarjem prednosti fotografu? In čemu bi še potovali v daljna mesta vedrit si duha, ogrevat srce o slikah imenitnih umetnikov? Boljše bi pač bilo odpreti oči ter umetniške predmete opazati v originalu, v resnici, namreč opazati naravo, ljudi, življenje. Kak pomen bi imela še umetnost? In po čem bi se potem ločil ali celó odlikoval pesnik od kronista ali zgodovinopisca? Menim celó, da nam poslednji odpirajo čistejši, zaneslivejši vir realnosti, življenja, kakeršno je, nego pesniki....

Nam se zdi názor golega, naravnega realizma, v umetnosti popolnoma kriv. Sploh teži človek vedno od realnega sveta po višem. Ravno zato je prijel od stvarnika raznih zmožnosti; po različnosti poslednjih in njim primerno je tudi človeški duh svoje teženje in delovanje različil v razne stroke. Ima razum. Akoravno se pričénja razumno mišljenje pri čutni realnosti v naravi, vendar nikaker ne obtiči tukaj, ampak se vspenja više, dokler ne pride do prvega, najvišega vzroka vsega bivanja. Vsaki znanosti je realizem podlaga, na kateri se jame vzdigati poslopje, ki se čedalje bolj povzarja ali idealizuje, čim bolj raste kvišku. Smoter vseh znanosti je sploh duhu od niže, čutne realnosti odpreti vhod v viši, nadčutni svet idej.

Isto velja o umetnosti. Znanost zadeva razum, umetnost pa srce, ali boljše čute in strasti. Naloga umetnosti je čute očiščati in oplemenjati, strasti pa brzdati. Kaker se tedaj razum, pričénši svoje delovanje pri niži real-

nosti dviga više in najde še le v idealnem teženji popolnosti in vtehe, tako mora tudi umetnik naravni realizem spojiti z čeznaravnim idealizmom, da mu bo mogoče blagodejno in človeku primerno vplivati na zazvoj srčnih čutov in strasti.

Vemo pa, kaj nam bodo vgovarjali moderni realisti: Varniše je ostati na zemlji, pri življenji, kaker dvigati se v omotne visočine vašega idealizma. Čim više letite, tem bolj se oddaljujete od resnice, tem bolj nepraktični postajate. V vašem idealizmu spuhiti slednjič ves realizem; vaša poezija ni za človeka.

Ne pa. Naš idealizem ni sestavljen iz sanj, katere si snuje razburjena domišljija ali verski fanatizem. Osnovna podlaga našega idealizma so verske resnice, kaker tudi resnice naravnega spoznanja. Te resnice imenujemo ideje. Ideje so pa misli večnega razuma Božjega, katerih odsev se nam javlja po stvarstvu in po razodenji. Te ideje imajo prvič gledé nas realno veljavo, ker niso poljubna tvorba naše domišljije, ampak imajo realno podlago v stvareh, a tudi realno ozadje v Božjem razumu. Vkoliker so pa ideje misli Božjega razuma, imajo kaker Božje bistvo, od katerega se ne dajo ločiti, najvišo, neskončno realnost.

Po našem idealizmu se tedaj ne oddaljujemo realnosti. Ali ločimo boljše: Oddaljujemo se sicer od stvarjene realnosti, toda v isti meri bližamo se nestvarjeni realnosti, Bogu. Res sicer, da je nevarno spuščati se v idealne visočine, a če plazimo kvišku po lestvi istih idej, katere nam je Bog sam iz nebes razodel po Jezusu Kristusu, stojimo trdno, neomahljivo.

Tako se tedaj naš idealizem spaja z najpopolnšim realizmon. Umetnost krščanska ni nič manj idealistična, kaker je realistična. Sloneč na podlagi naravnega realizma, dviga se s pomočjo idealizma proti neskončno realnemu bitju, da privede človeka k združenju s tistim, v katerem sti v dveh različnih osebah v eno bistvo od vekomaj spojeni Moč in Ideja (Oče in Beseda) sè svetim Duhom, ki nas sè svojo milostjo sposoblja za tisto življenje, kjer najviši idealizem prehaja v najviši realizem; ker, kaker spričuje pismo, gle-

dali ga bomo ne v zrcalu — idej, ampak kakeršen je — od obličja do obličja, v nestvarjeni realnosti.

Realisti, ki niso realisti.

Nismo pa še pri konci z našimi „realisti.“ Vsa čast jim sicer, da so se odpovedali častnemu imenu idealistov, ker o idealizmu ni bilo nikdar sledu pri njih. To bi se bil moral tudi Stritar vže davno spovedati, a ne se šopiriti pred slovenskim svetom v zlatem perji idealističnih fraz.

No pa, da bi li resnično hoteli ostati vsaj „realisti“ t. j. da bi nam naravo, življenje slikali, kakeršno je v resnici! Seveda bi jim ne mogli še dati častnega imena pravih umetnikov, ker umetnosti ni brez idealov, vender bi jim bili hvaležni, ker bi nam vsaj razkrivali tajnosti življenja in nas seznanjali z dejanskimi razmerami: akoravno bi nas ne blažili, ne povzdigovali, bi nas pa vender podučevali.

Toda žalibog, da moderni realizem je tako malo realizem, kaker idealizem, in njegovi gojitelji zaslužijo ravno tako ime realistov, kaker idealistov. Ne eno ne drugo niso.

Čudno res in nerazumljivo! Odpovedali so se idealom iz ljubezni — kaker trdé -- do realizma, a izkopali so idealizmu samemu grob!

Poglejmo li! Dovolj omeniti par glavnih zastopnikov tega realizma: Zole, Turgenjeva, in — si licet parva componere magnis — našega Tavčarja pa Gorázda. Kdor je prebral le eno povest realistov te šole, mu je pač jasno, da bistven znak njihovega realizma je prav za prav negacija vsega realnega v najvišem pomenu. — Negacija izraža se povsod in na razne načine. Negacija verskih in naravnih resnic s tem, da se obujajo dvomi o njih, da se očitno ali prikrito uči materijalizem ali panteizem, da se povelečuje črna vsoda, da se smeše cerkveni obredi in verske šege pobožnih kristjanov. Negacija v naravi s tem, da se mesto kreposti povelečuje greh, da se dramijo in netijo živinske strasti, da se mično opisuje dvoboj; brezbožnost in nenravnost sta predmet njih umetnosti. Negacija lepega; saj ti realisti ne opisujejo nego grde strani človeškega življenja, njim ni nič na svetu realno, nego kar je vmazano;

povsod vidijo samo blato, kakor vidi črv le gnjilobo, v kateri se pase. Berimo njih romane in povesti; ali najdemo eno ženo, da bi ji bila sveta zakonska zvestoba, eno dekle pošteno, eno nevesto, da bi se ženinu ne izneverila; enega duhovnika, ki bi čutil katero višo potrebo nego se pitati in debeliti, enega junaka, ki bi nesrečno ne končal ali v dvo-boji ali sè samovmorom! In če tudi ima kdo kaj dobrega na sebi, glejte, mora biti — blazen! Povsod le tema, nikjer razvedrilne luči, povsod le rane, otekline, povsod gnjiloba! Bog sam, ako ga še imenujejo, je nevsmiljen trinog, ki človeka nikdar ne vsliši, ampak ga trešči v pogubljenje ravno takrat, ko ga je najgorečnije molil, da bi zlo odvrnil!

Vprašamo: je li to realizem? Je narava, je življenje res tako, kakor je nam slikate vi? Potem ni človeštvo nič drugega nego nezmerna družal tatov, sebičnežev, nečistnikov, prešestvavcev, dvobojnikov, samomorivcev, norcev; človeštvo — zlobna, nepopoljšljiva družal! Huj, človeka kar groza pretrese!

Tudi v novi Italiji se v sedanji dobi razcvita te vrste realizem, pravijo mu verizem, njih aposteljem pa veristi. Ista moka. „Il vero“ pomenja Italijanu, kar se reče po naše resnično, realno. Kakor naši realisti, tako trdijo tudi italijanski veristi, da ne opevajo nego le kar je realno, resnično, kar je golo življenje — „il vero, il solo, il nudo vero“. Toda čujmo, kaj jim odgovarja domači kritik: „Nelle poesie, universalmente parlando, vi è poca realtà, meno verità, nessuna vita.“

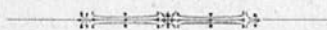
Tako je tudi z našimi realisti. Njih realizem, kakor laški verizem, je „lucus a non lucendo.“ Mi tajimo odločno, da se sme tako naziranje v umetnosti imenovati realizem.

Kaj je realno? Vse, kar biva. Zatorej je realno, resnično, „verum,“ „il vero,“ isto, kar bivajoče — ens — das Seiende. Verum et ens convertuntur. Kakor smo pa zgore razložili, nam naši „realisti“ slikajo le slabo. Slabo pa nima bivanja, ampak je negacija bivajočega. Slabo, katero imenujemo bolezen, je negacija ali pomanjkanje zdravja, ki je dobro bivajoče na organskem telesu; greh je negacija ali privacija lastnosti, od katerih je odvisna npravstvena dobrota človeških dejanj. Itd. Ako je tedaj slabo negacija bi-

vajočega, smemo trditi, da je slabo nič — nihil. To je znani nauk vseh zdravo mislečih filozofov. Le dobro ima bivanje, slabo ga nima, dobro je nekaj, slabo je nič.

Da bi tedaj naši „realisti,“ potem ko so zatajili idealizem, slikali vsaj življenje, naravo, kaker biva resnično — priznali bi jim radi častno ime realistov, tudi zdravih realistov, ako jim vgaja. Nič ne dé, ako bi pri tem razkrivali in opisovali, kar je v naravi in življenji pomanjkljivega ali slabega. Tega ne taji nihče. Da, slabo je, dosti ga je. A slabo je — ponavljamo še eukrat — na dobrem, kot njegova nepopolnost. To slabo ni pa toliko, da bi dobro pod njim zginilo; ker potem bi se moralo veselstvo pogrezniti v nič, v nirvano. Zatorej ostane stvarjeno dobro vedno še predmet, s katerim se bavi človek, da pride po njem k najvišjemu, nestvarjenemu dobremu. Zatorej sme umetnik slabo le kot t a k o, kot nebistven privesek, izražati, da po njem osvitljuje dobro in njegovo nezmagljivo moč. Fundamentalna ideja, kateri se mora pokoriti umetnik, je: dobro je pozitivno, je od Boga, slabo pa nima pravice do bivanja, ono bo podleglo konečno dobremu. Oblast nad slabim je pa dana človeku v prosti volji, s katero more vspešno se boriti proti njemu, dokler si ga ne vpokori. Le to naziranje jači v človeku moralno krepost in ga spodbuja, da teži po višem. Naši realisti pa delajo ravno nasprotno. Ne dobro, ampak slabo jim je glavni, edini predmet; dobro pa jim služi le v povečanje slabega. Ne da bi bili zadovoljni sè slabim, ki se nahaja v življenji, ga iščejo tudi tam, kjer ga ni, si ga na vse načine izmišljajo, si ga navlašč stvarjajo v svoje namene. Ako je pa slabo glavna, absolutno gospodujoča sila v naravi, kateremu dobro neizogibno podleže, potem je brezvspešno, nespametno vstavljati se slabemu ali vspenjati se po dobrem, potem neizogibno drvimo v slabo, potem smo žrtev, voljo in vse moči morečega, vsako krepost vničujočega fatalizma ali pesimizma, ki je grob vsakemu idealnemu teženju.

„Realiste“ tedaj, ki ne poznajo „realnosti“ nego v njeni negaciji, v njenem niču — imenujemo po vsej pravici — nihiliste, njihov realizem — nihilizem. *Dr. Mahnič.*

Narodno prvaštvo.

„ . . . Prvaška stranka!

Kar si stvarila, nima nič obstanka,
Nič neče več ti vshajati in rasti;
Vsak dan si manjša — kdo te ima v časti?
Več ne pomaga nobena „banka“.

Nekoliko se časa gospodari
Z ležjo, zvijačami in sleparijo,
Nazaadnje vsak ležnik se sam pokvari.

Otroci pèn se zlasti veselijo,
Odrastli človek vmiče se prevari:
Torèj zapri že svojo kramarijo.“

Stritar. Dunajski soneti 1873.

1. Kako naravno je človeku pokoriti se viši oblasti.

Tako je bilo in bo, dokler narava človeška ostane, kar je. Ne le da človek z razumom spozna svojo odvisnost od neskončnega bitja, ampak čut odvisnosti je v njem tako globoko vkošenjen, da mora tudi v konkretni prikazni imeti avtoriteto, kateri se pokori. Nikomur ni sicer prijetno biti podložnemu; neko nagnenje v človeku se celo vpira vsaki odvisnosti, in vendar vsak razvidi, da podložnost mora biti; in ravno to nam priča, da ono protivno nagnenje ne more biti naravno.

Da, naravno je človeku biti odvisnemu. Naj se li zatrjuje: vsi smo enaki! Enaki smo po naravni konstituciji, vkoliker je vsak zase, nikar pa vkoliker živimo v društvu. Nikdar ni človeštvo, ne v večih ne v manjših skupinah, živelo kot absolutno neodvisno.

In ko bi tudi hoteli proglasiti narode za absolutno neodvisne, izbrali si bodo sami svoje glavarje. Vzemimo pastirje na paši, dijake istega razreda: akoprav so po poklici vsi enaki, vsi več ali manj, iste starosti, vendar našli bomo, da eden ali drugi nadvladuje mej njimi, eden, kateremu se drugovi klanjajo kot nekaki avtoriteti, bodisi da si jo je pridobil z izredno bistrostjo, sè zgovornostjo ali z drugimi odlikovalnimi lastnostmi. To se pa godi neprisiljeno, kot nekaj, kar se razume samo ob sebi, kar je naravno.

Človeška narava je bistveno družbinska. Družba pa, da

more obstati, zahteva gospodujočo avktoriteto, kateri se pokoré posamezni udje. Kaker je tedaj človeku vse, kar je naravno, samo ob sebi razumljivo, kaker se vsak vda naravnemu nagonu brez vporekanja, tako je naravno klanjati se avktoriteti, v bogati.

*
**

Vpraša se, kdo je poklican, da vlada, in od kod dobiva njegova avktoriteta zavezanost nasproti drugim?

Ker so po naravi vsi ljudje eraki, ne more nihče golo iz sebe izvajati oblasti nad drugimi. Vse očetovstvo, in torej vsa oblast na nebu in na zemlji, izhaja iz Boga Očeta — nči sv. Pavel. ¹⁾ Ni je oblasti nego od Boga. ²⁾ Vsaka vezavna avktoriteta, vsako vodstvo dobiva moč le od zgorej.

Sicer pa podeljuje Bog ljudem to oblast na razne načine. Čeznaravna oblast v katoliški cerkvi, katera sposablja duhovnika, da vodi druge k čeznaravnemu koncu, dobiva se s polaganjem rok v posebnem sakramentu; posebno poslanje pa vsled Božjega pooblaščenja določuje posvečencu vernike, katere ima voditi k večnemu življenju.

Drugače prejemajo svojo oblast tisti, ki vladajo posvetna kraljestva. Kaker ni Bog sam neposredno vstanovil svetne države, tako tudi ne postavlja pozitivno njenih oblastnikov. Obvezavna avktoriteta posvetnih vladarjev se marveč rodi naravnim potom ter je večinoma rezultat osebnih prednosti pa družih, od posameznika neodvisnih okoliščin. V viharnih časih, ko se maja obstoječi red povspne se naravno nadarjeni junak, z medrostjo, s hrabrostjo, z nevstrašenostjo reši domovino, narod, društvo; s tem si pribori priznanje in hvaležnost. rešeni se jamejo nauj ozirati kot k svojemu rešitelju, očetu. S tem je dejansko priznana njegova vrhovnost, avktoriteta. Kaker brž se je pa razmerje vrhovnosti od ene strani, pa podložnosti od druge toliko vtrdilo, da se ne dá več rušiti brez kaljenja javnega miru in družih pogubnih nasledkov za javni blagor, dobila je njegova avktoriteta zavezanost, in tako je na dotičnega prešla oblast, o kateri spričuje sv. Pavel, da je od Boga: on je od Boga postavljen, postaven vladar, in podložniki so dolžni v vesti v bogati ga.

2. Ljudski tribuni.

Poleg postavne, neposredno ali posredno od Boga izhajajoče obvezavne oblasti v cerkvi in državi, se v narodih navadno javlja še neka tretja avktoriteta. Ta ne veže sicer v vesti, ker se opira na prosto priznanje javnih zaslug ali drugih odličnih last-

¹⁾ Ef. III. 14. 15. ²⁾ Rim XIII 1.

nosti, priznanje, ki se ravno tako lahko odtegne, kaker se je dalo; vender je taka avktoriteta večkrat silovitejša, kaker postavna, ker jo podpira osebno prepričanje in neprisiljena ljubezen do moža, ki si je znal s svojimi vrlinami vpokoriti duhove. To je avktoriteta ljudskega tribunstva.

Vže stara zgodovina nam kaže več ljudskih veljakov. Znana so imena Aristida, Temistokleja, Perikleja, imena glavnih Rimljanov iz časa ljudovlade. Tudi srednji vek, akoprav je država slonela na temelji nedotakljivega prava božjega, in vse preoblikujoč globoko segala v javno in zasebno življenje narodov, se je vender vpliv ljudskih tribunov večkrat silovito pojavil.

Rodovitnejša tla ljudskemu tribunstvu je pripravil v novejšem času odpad od katoliške cerkve in iz njega izvirajoči racionalizem. Poslednjega nauke je Rousseau vpotrebil na socialno-politiške razmere; z njegovim „contrat social“ je dobilo ljudsko tribunstvo novo, načelno vtemeljitev ter postalo sredstvo, katerega se poslužuje ljudstvo, da si vkročuje vladarje ter jih, kot edini samooblastnik, odstavlja, postavlja, njihovo oblast omejuje, kaker mu ljubo. Rousseau-ova teorija je podelila narodnemu tribunstvu nedotakljivost; a ob enem je postavila kot samovoljno oblast nasproti cerkveni in državni avktoriteti. Ljudsko tribunstvo je v novejšem času velesila, ki je vže zmajala veliko prestolov. Revolucije spočenjajo in vodijo narodni tribuni. Znano je, kaj pomenijo imena Mazzini, Cavour, Garibaldi v zgodovini po revoluciji zedinjene Italije. Kdor hoče dandanes vplivati na spremembo obstoječih razmer, kdor hoče izpodkopati veljavo vladajočih oblasti, skuša se pred vsem prikupiti veliki množici, vzgojiti si jo za svoje namere. Od zdolej navzgor se skuša vzdigniti, preosnoviti obstoječi red. Znano je, kako izvrstno razumejo v tem zmislu Mladočehi zoriti veliko množico za svoje težnje. Pri vseh narodih in narodičih nahajamo dandanes čudovito tekmovanje za ljudsko prvaštvo. In trditi pač smemo, da ni v naši dobi važnišega faktorja v državnem in narodnem življenju, kaker je ljudsko tribunstvo.

Ne pa, kaker bi morda hoteli trditi, da je to prvaštvo vže samo na sebi slabo ali da bi moralo cerkvi in državi biti pogubno. Nikaker, marveč ljudstvo samo potrebuje in zahteva nekako posrejevanje mej seboj in najvišjo oblastjo. Prav je ter naravno, da se v imenu ljudstva na viših mestih oglašajo možje, ki so v neposredni dotiki z ljudstvom samim, ki so iz njega izšli, ki so si znali pridobiti njegovo zaupanje; in gotovo si morajo najvišji oblastniki sami želeli narodnih voditeljev, ki vselej in odkrito javljajo mišljenje in čutenje, zahteve in želje podložnega ljudstva. Ljudstvo samo pa ni tudi snov, ampak organična skupina mislečih in hotečih posameznikov, ima torej kot tako svoja naravna prava, katerih mu ne sme nihče kratiti. Žalibog, da je ravno vladarski absolutizem, kateri se je izcimil iz reformacije in na-

čelno vtrdil v panteistični filozofiji, po katere nauku je država bog, začel brezobzirno v blato teptati naravna prava podložnih narodov, vduševati še toliko opravičene individualne težnje. To je povspešilo rast ljudskega tribunstva. Protinaravnemu pritisku se vstavlja naravni čut. Centralizujoči absolutizem je sam izzval proti sebi na dvoboj naravne sile, ki tiče v ljudstvu. Dobro poznajo ljudski tribuni silo naravnega zakona, pridno se je okoriščajo. Oni umejo ljudskim strastem dati oduška, izraza in določbe narodnim težnjam. In prav to je, s čemer se dandanes prikupljajo množici, da se jim vdaja slepo, brezpogojno.

Katoliška cerkev sama ni nikdar načelno obsojala ljudskega tribunstva. Saj ni je po svojem bistvu bolj demokratiške ustanove od cerkve; v nobeni posvetni državi se više ne ceni osobna prostost, se ne stavi individualnemu razvoju manj zaprek, kakor v katoliški cerkvi. Javno mnenje katoliškega ljudstva je tako mogočen, odločiven faktor, da cerkev celó nobene dogme ne določi, da ne bi pred preiskovala, kaj meni o tem krščansko ljudstvo; postave, akoprav potrjene od papeža, izgubijo svojo moč in obvezavnost, ako jih noče izvrševati krščansko ljudstvo, ako je proti njim obveljala nasprotna šega. Ravno tako pa spoštuje cerkev tudi tiste, kateri so se postavili ljudstvu na čelo, da v njega imenu javljajo njegovo mišljenje, želje; edino, kar zahteva od njih, je podložnost postavni oblasti, cerkveni in državni. Sv. Stolica je odlikovala slavnega irskega tribuna O' Connella, odlikovala sedanjega prvaka nemških katoličanov, Windthorsta, in brez števila drugih ljudskih voditeljev.

3. Narodni prvaki.

V našem veku je oživila narodnostna ideja. Posamezni narodi se zavedajo svoje skupnosti, svoje jezikovne in duševne sorodnosti. Zatorej merijo vse njih težnje na to, da bi se konstituirali kot organske celote. Vsa politika in javno delovanje se dandanes kaže več ali manj kot boj za narodne pravice, za narodno velikost.

Zato stoje dandanes tribuni v javnem boju ljudstvu na čelu kot narodni prvaki, narodni vodje. Z narodnostnega stališča se cenijo njih zasluge. Kdor se hoče povspeti do časti ljudskega tribunstva, mora pred vsem drugim odločno povdarjati narodnost. Z ničemer si politik ne vpokori hitreje javnega mnenja nego z devizo: narodnost čez vse! A tudi z ničemer brže ne vniči svojega tekmeča, nego da stakne na njegovem imenu madež narodne popustljivosti.

4. Lastnosti, katere morajo imeti narodni prvaki.

Da more biti narodno prvaštvo npravstveno dobro ter narodu resnično koristno, se mora pred vsem pokoriti zakonom božjega in npravnega prava. Dvoja je oblast, ki po Božji naredbi vlada narode: cerkvena in državna. Tema mora podložno biti tudi narodno prvaštvo v svojih težnjah in javnem delovanju. Vpiranje proti cerkveni oblasti vede narod v razkol, v herezijo; vpiranje proti državni oblasti pa zapelje ga v revolucijo, v anarhijo. Narodno prvaštvo, ki se klanja postavni oblasti, je najkrepkejša podpora cerkvi in državi. Blagor postavni avtoriteti, ako ji služijo možje, kateri uživajo zaupanje in ljubezen velike množice; ime narodnega prvaka je živa vez, katera sklepa ljudstvo s postavno oblastjo v cerkvi ali državi. A ravno tako gorje postavni vladi, ako obrne ljudski tribun svoje napore proti nji! Sè svojo besedo prenoti množico in jo omaje v zvestobi do legitimne avtoritete. V tem je iskati nevkrotljive sile revolucij, katere pretresajo dandanes svet.

Narodni voditelji, ki spravljajo katoliške narode v nasprotje s škofi ali s papežem, kateri so jim od Boga postavljeni za pastirje, voditelji, katerim ni svet princip legitimnega prava, so narodni zapeljivci, so početniki cerkvenih, državnih in socialnih prevratov. Žalibog, da se dandanes narodni voditelji neredko klanjajo načelu absolutne narodnosti, da s pretiranim fanatizmom rušijo svete historične vezi, ki vežejo ljudstvo z legitimnimi vladarji. Kdor se je dandanes postavil na čelo svojemu narodu, moral bi z besedo in z dejanjem trikrat povdarjati zvestobo, vdanost škofom in cesarju, predno enkrat zine v imenu narodnosti. Zgodovina je dala v našem veku ljudskemu tribunstvu strašno orožje v roke: idejo narodnostno, katera je mogočnša od vsake vojne sile, katera je v pol stoletju Evropo skoro popolnoma preobličila. Koliko odgovornost ima tedaj tisti, ki se v javnosti bojuje s tem orožjem!

Nadaljni pogoj, ki ga zahtevamo od narodnih voditeljev, je jasnost in določnost načel ter iz tega izvirajoče neomahljivo prepričanje, katero je neobhodna podlaga doslednemu, značajnemu delovanju. Možje brez načelnega prepričanja, možje, ki se dajo voditi trenutnemu vtisu, niso sposobni za vodstvo naroda. Ljudstvo ni mrtva snov, ampak razumna moralična oseba, katere duševna hrana, kaker posameznega človeka, so ideje, načela. Le jasno spoznanji načel, le vera v ideje omogočuje v narodih idealno teženje, je podlaga npravstvenemu življenju. Gorjé narodu, kate-

remu so se za voditelje vsilili možje brez prepričanja, brez načel, nedosledni, neznačajni. V svojem voditelji česti ljudstvo svoj vzor; in ako vidi, da se v njem menjavajo nazori, ako zapazi v njegovih besedah načelna nasprotstva, ako vidi, da se v javnem delovanju ne dá voditi neprememljivim npravstvenim zakonom, ampak sebičnim nagibom, tedaj jame ljudstvo dvomiti o objektivnosti idej, o veljavnosti npravstvenega prava, objame je duševna tema, katera je počasi pogrezne v skepticizem, v duševni nihilizem.

Jasnost načel ter čistost teoretičnega naziranja pa strogo, do zadnje pičice dosledno vpotrebljevanje teoretičnih naukov na življenje — to je vzgojilo, s katerim se narodi zorijo in povzdigajo.

Tako vzgojuje narode katoliška cerkev. Živa beseda, s katero vernikom pojasnjuje in v razum vceplja razodete resnice, je prvo in naglavniše sredstvo katoliške vzgoje; s to se prižiga v razumu luč nebeških idej, čeznaravnega spoznanja; potem se le se nagiblje, se spodbuja volja, da voli in deluje po tem spoznanju. Luč spoznanja, luč načel stoji v cerkvi visoko nad vsem drugim, ne skrita pot mernikom, ampak postavljena na svetilnik, da jo vsi vidijo. Ta način vzgoje je edino primeren človeku, razumnemu bitju, edino dostojen.

Toda povsem drugače skušajo dandanes narodni demokrati vzgojevati ljudstvo ter je pridobivati za svoje namere. Sovražniki so jasno določenih pojmov, sovražniki načelne luči; tej nasproti povdarjajo neko nedoločeno ljubezen in vsmiljenje, katero izvira iz nejasnega, nezavestnega čuta. Ne v razumu, ampak na nasprotni strani, v temnem čutu pričenjajo. V čutni naravi jamejo bloditi in dramiti živinske strasti, da vzbujene zavlečejo in zatamnijo razum in zatopijo voljino krepost.

Pred vsem zastopa ta princip loža. Kaj in kako kdo misli o Bogu, ne vpraša, vse vere brez razločka, kaker nobena, so ji dobre. Sploh prezira loža vsako izpovedanje principov in družu svoje članove v nedoločljivem unitarizmu. In taktika političkih demagogov, kateri delujejo v imenu lože, obstoja v tem, da skušajo veliko množico zaslepiti in omamiti z nejasnimi reki, ki se dajo razumeti na razne načine. S frazami metaajo okol sebe. Da bi se pa ljudstvo ne zavedelo, da bi ne začelo spet razumno misliti ter ne spoznalo, kam se je tira, je treba ohraniti je v vedni omotici; to se pa doseže s tem, da se prirejujejo neprenehoma ljudske veselice, izvenredne slavnosti s popivanjem in plesi. Tako se draži in ogreva ljudska strast, katera ne dá razumu do treznega mišljenja. Dobro vedó, da ljudstvo, ki je premamljeno od strasti, je slepo in brezvoljno ter se dá poljubno porabljati za vsakotere svrhe.

5. Ali imajo slovenski liberalci lastnosti, ki sposablajo za narodno prvaštvo?

Ne.

Prvič vže zato, ker so liberalci. Liberalizem je negacija katoliške vere, katero izpoznavajo slovenski narod. Liberalci slovenski pa tudi ruševajo vez, katera veže verno ljudstvo s povernimi poglavarji v cerkvi. Prvo in najstareše glasilo slovenskega liberalstva se je predrznilo (na svojem čelu psovati sv. Očeta kot izvirg človeštva. Liberalci slovenski javno obsojajo s pismom in v govoru škofo slovenske, češ, oni so nemodri, izdajice slovenske narodnosti, njih javno delovanje neumestno, oni so povspešitelji herezije, krivi celó veleizdajskih teženj!

Pa tudi proti Avstriji, katero ime je Slovcu od nekdanj sveto, neoskrunljivo, so se vže pregrešili liberalci slovenski. Znana so Krutorogova pisma, katera je tiste čase liberalni dnevnik prinašal, znana zvita, nesramna propaganda za razkol in za Rusijo, kakor jo dela „Sl. Svet.“ Očitano se je javno, da to propagando delajo ruski rublji; a pristaši te stranke niso se predrznili javno zavrniti takega očitanja! To rovanje je na najvišem mestu omadeževalo slovensko ime, čegar prvi biser je bila in je zvestoba do cesarja.

Pa slovenski liberalci so tudi brez načel. Njim je vse prav in dobro, kar jim za hip služi. Oni so danes tako navdušeni liberalci, da se pred vsem svetom ponašajo z liberalizmom, da celó z radikalstvom se očitno bahajo, kakor je to vže storil njih dnevnik; ko je pa treba, se čez noč prelevijo v tako odločne katoličane, da branijo dogme proti samim — „škofom“ in proti „Rimskemu Katoliku“! Katoličanstvo se jim zdi posebno umestno povdarjati, ko se bliža novo leto, čas naročevanja. Toda po novem letu, s koncem januarja vže pozabljajo „credo“. Za božič 1. 1889 je pisal „Sl. Narod“ doslovno: „O božičnih dnevih praznuje vesoljni krščanski svet oni pomembe polni dogodek, ko se je Sin nebeškega Očeta ponižal priti na svet, da reši človeški rod. Vzvišen praznik zares, kajti včlovečenje Sina Božjega dokazuje nam, kako veliko vlogo odkazal je stvarnik človeštvu, ako ga je spoznal celó vrednega odkupiti ga z mukami lastnega svojega Sinu. Nebeški Oče“ itd. A vže 20. januarja 1890 pomiljuje naš dnevnik slovenskega duhovnika radi „načel, s katerimi so ga napolnili v semenišči“, uči, da narodnost mora biti „absolutna“, da moramo „svoj narod“ (ne Boga) „čez vse ljubiti“! Tak je liberalec! Zdaj vzame v roko gosje pero, da napiše za „Zvon“ razprávicó, v kateri pokaže, da prisega na Schopenhauerjevo ime, da zna pozivati spirite, da veruje v vsodo; a kmalu potem prime za jekleno pero, pa spiše pobožno povestico

za Mohorjevo družbo, povestico, kjer nahajaš v vsaki vrsti Boga in njegovo sveto voljo; tako, da od samega svetega navdušenja oko rosi pobožnemu bravcu in da vsklikne: „Ah, kako nebeško piše ta gospod!“ Taki so naši liberalci!

Pa sploh izogibljejo se vsakega načelnega vprašanja, vsake načelne razprave gospodje liberalci. V vseh svojih leposlovnih, političnih itd. listih niso do zdaj le enega vprašanja načelno pojasnili. Koj od začetka je njih duhovni oče Stritar z Dunaja razvil zastavo idealizma, — in kaker bi trenil — idealisti bili so vsi! Ko pa se je nekdo g. Stritarja predrznil vprašati po njegovem idealizmu, zdelo se mu je nepotrebno pojasniti, kaj je idealizem, češ, težko bi se sporazumeli o tem. In imel je mir g. Stritar. In njegov idealizem skrival se je dalje v mistično meglo fraz, katerih je nanašal se vseh štirih vetrov. In dalje je slepil g. Stritar Slovence. Mistično meglo razgnali smo mi, pokazalo se je, da „izvirni“ idealizem g. Stritarja ni nič drugega, kaker nekaj prav površno pobranih public iz Schopenhauerja. Vmolknil je Stritar, ž njim je zaspal idealizem.

In kar čez noč so se naši liberalci iz idealistov prelevili — v realiste, v zdrave realiste! To povdarja „Zvon“, to „Narod“, to isto vsi eden za drugim. In prosili smo spet, da bi nam pač razložili svoje nazore o realizmu. Vže več let nas strašijo z epohalnim delom o „lepem“, in mi željno stegujemo roke po njem, a obsojeni smo kaker Tantal: bogovi nam ne dajo pokusiti nebeškega sadu!

Liberalci menijo, da bolje kaže bivati v temi, kaker v jasni luči vse razločujočih načel vernemu narodu razodevati se za nasprotnike katoliške vere. In prav imajo.

Vsa njih moč obstoja v frazah, v oblastnem žuganji, v psovkah. Platnice našega lista prinašajo cvet psovalne kulture mladoslovenske. To se odgovori, to je kritika načel, katera zagovarjamo. Po vsem svetu se čudijo, da smo toliko napredovali — v blatu. Celó česko slovstvo se ne more v tem meriti z nami.

Moralna moč, s katero elektrizujejo in k sebi vabijo naši liberalci slovensko ljudstvo, ni moč onega prepričanja, katero se rodi iz spoznanja; njih moč je gladek papir, ki ga mažejo z opolznimi podobami in povestmi, so lično tiskane knjižice, ki se prikupljajo nežnemu spolu in dijakom, so čitavnice, katere o pustu plešejo, drugači večinoma spē, so izietii itd.

Prilizovati se znajo nižemu ljudstvu, zagovarjati tudi največe njegove napake, kaker je n. pr. pogubno, nemoralno aleksandrovanje.

Da se le prilijejo slepi množici! Potem jim je vsaj mogoče sklicavati se na „narod“, ki stoji bajé za njimi, mogoče vžugavati po vzgledu Mladočehov resne može, može načel in prava, vžugavati s kričanjem!

Čudno res! Celó nezmotljiva cerkev ima navado, ko določuje svoje dogme, razložiti, pojasniti jih, pa tudi, koliker je mogoče, z umovimi razlogi podpreti, a naši liberalci zahtevajo od nas, česar cerkev sama ne zahteva: da bi jim slepo verovali vse, kar nam kvasijo o idealizmu, realizmu, o krščanstvu, ne da bi blagovolili enkrat jasno razložiti, kaj hočejo prav za prav s temi besedami! Kdo vas je pa postavil s tako oblastjo? Cerkvi, škofom naj bi hrbet obrnili in prisegli v vaše fraze?!

Pa vidijo sami, da vže ne gre, da, kakor peva Stritar, le

„Nekoliko se časa gospodari
Z ležjo, zvijačami in sleparijo“...

Da le

„Otroci pên se zlatih veselijo,
Odrasli človek vmiče se prevari“...

Da, dozoreli, odrasli smo hvala Bogu tudi Slovenci! Bili so časi, ko je za celo Slovenijo mislil le Stritar na Dunaji. Beseda njegova bila je nezmotljiv orakel. Stritar je govoril — in basta! A zdaj smo vstani misliti tudi mi, in sicer drugače misliti. In to je prav, to je možko, da vidimo in dan na dan boljše spoznavamo, da ni vse tako, kakor so nam oni risali. To je začetek našega osvobojenja iz sužnosti fraz, začetek našega vstajenja. Koliko trezno mislečih je še na Slovenskem, ki „Lj. Zvonu“ verjejo, da je n. pr. Gorázd pesnik po milosti Božji, zdrav realist — non plus ultra!?

Pa ravno zato, ker peša gospodstvo puhle fraze, gledajo vže, kako bi si opomogli drugače. Mogočen faktor je dandanes — denar, o katerem se trdi, da vlada svet. Denarja dosti imajo banke. Naravno tedaj, da se predrznejo agenti bank vže kot taki, dasi se niso prerili morda niti skozi srednje šole, kandidovati za poslanstvo, in celó morda za narodno prvaštvo. Ne vemo, kako je dobila banka „Slavija“ toliko politično važnost — tudi na Slovenskem, banka pravim, ki je vender čisto — denarstven zavod! Kaj imajo pač agenti njeni opraviti s politiko, z vodstvom naroda? In vender je tako. Nočemo biti mi odgovorni za te trditve. Bilo bi pač prenevarno... „Slovenec“ je lani, za časa volitev v deželni zbor, v št. 157. mej drugim pisal tako: „Banka Slavija“ je bila generalni štab, ki je izdajal tajna povelja... Nekateri z napojnico plačani obrtniški pomagači, par diurnistov, vradniki banke „Slavije“. Ti tedaj narekujejo slovensko politiko, in ti gospodje, katerim so se pridružili mlajši „Sokoli“, dvignili so gosp. Ivana Hribarja na ščitu ter ga narodu slovenskemu postavili za vodnika“ (tedaj agenta banke, ki ni prišel čez 6. reci: šesti gimnazijski razred!)... „Javna tajnost, da je po milosti g. Ivana Hribarja znani Krutorogov sejal

mej narod slovenski znane konfužne (veleizdaj-ske) ideje.“

Tako „Slovenec“. Mi pa smo hoteli te besede pogreti, da bi dobro mislečim optimistom, katerih je še zdaj veliko, spet pokazali, koliko ponižanje preti narodu katoliškemu, narodu zdravemu in čilemu, ako se ne drži odločno in do skrajne meje dosledno načel, edino pravih krščanskih načel, ampak išče rešitve, išče bodočnosti v zvezi z ljudmi, kateri so povsem nesposobni voditi narod k napredku in omiki.

Slovinci! takega vodstva, takega prvaštva: ne!

Dr. Mahnič.

Katoliški duhoven pa volitve.

Konstitucija je v mnogih ozirih boljša od čisto monarhične vladavine. Največ pa koristi konstitucija javnemu blagru, ker se v njej vlada posvetuje z ljudskimi zastopniki ter ji je mogoče natančnije spoznavati potrebe in želje narodove, tako da se vsaka postava, predno se sklene, od več strani pretuhta in vprilji dejanskim razmeram. Pregovor pravi: več oči več vidi. Svoje sovladje izvršuje pa ljudstvo po poslancih.

Potemtakem lahko razumemo, kolike važnosti so v vstavnih državi volitve ljudskih zastopnikov. One so prvo, najpomembnejše politiško pravo, ki zapopada več ali manj vsa druga državljanska prava. Ves politiški boj se dandanes v vstavnih Evropi giblje o volitvah.

Prihodnje leto bomo tudi v Avstriji imeli nove volitve v državni zbor. Važnih morda ni bilo za nas še nikdar. To važnost bodo pa imele radi principov, kateri so začeli poslednjih let prodirati mej avstrijskimi narodi. Pričelo se je tudi mej nami ločenje duhov po večno nespojljivem nasprotju, ki je mej resnico in lažjo, mej krščanstvom in liberalizmom. Liberalni elementi se spajajo ne gledé na narodno različnost, zblizujejo se pa tudi katoličani pod zastavo ene vere, ene resnice. Lanski katoliški shod na Dunaji je bil pojav katoliške edinosti avstrijskih narodov, edinosti, katera se sklepa v vse drugo nadvladujoči katoliški ideji. Upamo, da se bodo v Avstriji v kratkem vse politiške težnje načelno različile po večno veljavnem zakonu prekoslovja, ki absolutno izključuje dvoilični „da-ne“. Ničesar bolj ne želi-

mo, nego da bi volitvena borba vse vojake našla ločene le v dva tabora: „Hie Guelfen!“ „Hie Waiblinger!“ Tu katoličani, tam liberalci!

Zatorej je treba nam katoličanom za prihodnje volitve pripravljati se vže zdaj.

Od Boga postavljeni voditelji katoliškega ljudstva so pa duhovni. Vsakega mora tedaj zanimati vprašanje, ali imajo in kaj imajo duhovni pri volitvah bodisi v politiška ali občinska zastopstva.

Na duhovnu se da ločiti dvoja stran: človeška in duhovniška. V prvem oziru je duhoven državljan, kaker vsak drug; katere pravice mu pristojajo kot takemu, in ali je sposoben izvrševati jih, o tem smo vže govorili. V drugem oziru je duhoven od Boga postavljen in pooblaščen branitelj svete vere in pastir svojih vernikov.

Spada li volitveno vprašanje v področje duhovnega pastirovanja?

Brezdvojbeno nam vedó na to najboljše odgovoriti papež in škofje, katere je postavil Bog, da vladajo njegovo cerkev. Sv. Oče Leon XIII. je nedavno v posebni okrožnici razlagal vernikom krščanske dolžnosti. Mej drugimi jim omenja tudi ljubezen do domovine in države. Skrbeti moramo, da v javnosti, ko gre za koristi cerkvene, dajemo prednost poštenim možem in takim, ki bodo služili krščanski reči; in ni razloga, zakaj bi smeli prednost dajati onim, ki so veri sovražni. Tako papež. Kje pa velja ta opomin bolj kaker pri volitvah? Tako nas tedaj najvišji pastir vseh vernikov spodbuja, da vestno izvršujemo politiška prava, mej katerimi prvo so volitve.

Ne pogrešamo pa iz novejšega časa tudi škofovskih listov in sinodskih aktov, v katerih se duhovnom nalaga, naj pridno podučujejo verno ljudstvo o volitvah. Tako n. pr. govoré škofje prov. Turinske svoji duhovščini: „Kar se pa tiče posebe volitev, ker je duhoven učitelj vseh dolžnosti, gotovo nič ne brani, da celó potrebno je, da o tem nič manj nego o drugih zadevah opomina ljudstvo ter je podučí, da nalaga pravica voliti tudi dolžnost; torej zanemarja dolžnost, kdor ne pride volit brez postavnega razloga...“

Še obširnise in odločniše govori prov. koncil IV v Kvebeku l. 1868. Potem ko je obžaloval pohujšanje in nepošteno agitovanje o volitvah, opomina duhovne pastirje: „Naj tedaj duhovni, služabniki Gospodovi, povzdignejo glas proti toliki zmotnjavi verskih in nравstvenih načel, proti tako nesramni in pogubni hudobiji; naj povzdignejo glas, naj oznanjajo svojemu ljudstvu njegove grehe, in otrokom Izraelovim njih hudobije, naj ne jenjajo, naj se ne zboje krika brezbožnih in sprijenih ljudi... Vestno naj jih podučijo o dolžnostih, katere imajo gledé volitev, ostro zapretivši jim, da ista postava, ki jim daje pravico voliti, jim nalaga sveto dolžnost, da

svoj glas tudi oddajo, ko je treba, in to vselej po svoji vesti, kaker vpričo Boga, za večji blagor kaker vere, tako države in domovine; potentakem da so pred Bogom v vesti dolžni glasovati za tistega kandidata, o katerem po svojem spoznanji sodijo, da je resnično pošten in sposoben za izvrševanje posla, ki se mu izroči, sposoben namreč, da čuva pravice verske in državne in se zvesto trudi jih povspeshevati in ohraniti. Iz tega je razvidno, da grešijo vsi, in sicer ne le pred ljudmi, ampak tudi pred Bogom, kateri ali svoj glas prodajo ali ga iz kateregakoli vzroka dajo kandidatu, katerega poznajo za nevrednega, ali pa ki druge zapeljujejo. To naj zvesto učé svoje ljudstvo duhovni pastirji, kot zvesti služabniki Kristusovi ..“

Ako tedaj cerkev sama nalaga duhovnom, da razlagajo vernikom pravice in dolžnosti volitvene, morejo biti tudi volitve predmet njihovega pastirskega poduka.

Sicer pa se dá to vprašanje pojasniti in vtemeljiti še z drugimi razlogi.

Posel duhovnega pastirja je pred vsem oznanjati Božjo besedo. Kar se v cerkvi uči ali opomina, izvajati se mora iz besede Božje; ta mora biti podlaga krščanskemu življenju, torej tudi podlaga duhovno-pastirskemu poduku. Tridentinski koncil zapoveduje, da naj duhovni pasejo svojo čedo sè zveličavnimi nauki, da naj predavajo le tisto, kar vodi ljudi v večno zveličanje. Da nam bo tedaj mogoče odgovoriti na naše vprašanje, moramo vedeti, ali se volitvene zadeve na kak način stikajo z Božjo besedo; le vtoliko spada vprašanje o volitvah v cerkev, vkoliker se dotika verskih resnic, ki so nam razodete.

Nahajamo pa v sv. pismu več rekov, ki se dajo neprisiljeno vporabiti na volitveno vprašanje, tako da se dá z lučjo svete vere krščanskemu ljudstvu pojasniti, kako se ima vesti gledé volitev. Navedimo nekoliko takih svetopisemskih mest.

Sèm spada Mat. XXII. 21: „Dajte tedaj, kar je cesarjevega cesarju, in kar je Božjega Bogu.“ Liberalizem spodkopuje dandanes prestol postavnim vladarjem. Liberalizem dospe namreč po naravnem razvoji na politiškem polji do socializma, kateri proglašá samooblastnost ljudstva, vladarja pa poniža do vradnika narodovega, katerega sme vsak čas odstaviti. S tem se odpro vrata revoluciji, ki je v novejšem času omajala in prevrgla vže toliko prestolov. Pa tudi Bogu krati liberalizem njegove pravice, izobéujoč ga iz postav, iz šole, iz družine. Kdo je tedaj dandanes pred vsem poklican, da brani, da vrne cesarju, kar je cesarjevega, Bogu, kar je Božjega? Gotovo pred vsem katoličani, vzgojeni v tisti cerkvi, katera ne le oznanjuje Božje gospodstvo nad človeštvom, ampak je po avtoritetnem principu, na katerem sloni, po katerem vzgaja vernike, najzaneslivejša zaslomba tudi posvetne oblasti. Bogu in cesarju pa more braniti katoliško ljudstvo pravice le po svojih poslancih. Vse je torej odvisno, kaki

so ti poslanci. Brezverec, liberalcec, ako je resnično tak, taji načelno vsako avktoriteto v verskih rečeh; in, ako je dosleden, tajiti bo moral tem bolj avktoriteto človeško, katero zastopa cesar. Liberalizem vodi dosledno in konečno k socializmu, k revoluciji. Ne dajmo se motiti, češ, saj tudi liberalci so podložni cesarju, spoštljivo govoré o njem, isto tako, akoravno morda sami ne verujejo, vender spoštujejo prepričanje vsakatega. Liberalizem ne obrodi vsega sadu v enem letu, ampak zori počasi, desetletja, celó stoletja. V začetku je na videz tako nedolžen, da se ne dá lehko razločiti od krščanstva; le polagoma, previdno, vkoliker sme računati na vseh, izločuje iz sebe krščanski element, dokler se konečno, ko si je zmage gotov, ne razodene kratkovidnim očem velike množice takošnega, kakeršen je: liberalizem, Bogu in cerkvi skoz in skoz sovražen, a sovražen tudi kralju. Da, konečno teži liberalizem po socialistični demokraciji; zato se je z njim zavezala tudi loža. Bodi li prestol še tako trden, bodi dinastija še tako stara, slavna, liberalizem jo spodje prej ali kasneje, kaker je spodjedel sveto, staro, častitljivo dinastijo Burbonov.

Sveto pismo tedaj opomina: ne volimo poslancev, ki jemljejo Bogu, kar je Božjega, cesarju, kar je cesarjevega, ne volimo — liberalcev!

Tudi v Avstriji smo doživeli dovolj britkih skušenj, kako se, ako gospodje liberalci gospodujejo v državnem zboru, v ministertvu, kratijo pravice Bogu in cerkvi, kako se ruši konkordat, vstvarja brezverska šola, a tudi, kako se ob enem začenjajo rušiti vezi mej narodi in se javljati centrifugalne težnje. Leto 1848 je pač jasno pokazalo, v koliko nevarnost more priti celó najčastitljivši legitimen prestol v Evropi. To leto -- kdo je je stvaril? Ni li odmev leta 1789., v katerega ideje prisegajo liberalci, kaker mi v evangelij? Naj jutre v Avstriji pridejo do krmila možje od duha nemških nacionalcev ali Mladočehov, in prepričali se bomo kmalu, bo li njih gospodstvo v prosep Avstrije.

Volimo tedaj može, katerim je sveto ime Božje, sveto zgodovinsko pravo, nedotakljiva avktoriteta, može katoliške!

Drugo mesto, ki se dá vzeti kot tekst za pojasnenje volitvenega vprašanja, znalo bi biti Dej. ap VI.: „Oglejte se, bratje, po sedmih možeh izmej vas, ki imajo dobro spričevalo, polnih svetega duha in modrosti, da jih postavimo za ta posel.“

Tu nam govori sv. pismo o vstanovitvi dijakonstva. Posel dijakonov je bil v prvi vrsti vpravljati cerkveno premoženje in streči pri mizi; v to so se prvotno izbrali diakoni. Posel je bil tedaj bolj posveten, ne dosti različen od posla naših občinskih starešin in poslancev, kateri vpravljajo občinsko in državno premoženje. Izbrali so se tedaj diakoni še le po vestnem preiskovanji, morali so biti možje pošteni, možje trdne vere in čistega značaja (sapientia), možje tedaj — dobri kristijani. Take može vo-

liti moramo v javne zastope tudi mi. Naj pač nihče ne misli, češ, nič ne pomeni, kdo vpravlja javno blago, kdo pregleduje ali potrjuje državne ali občinske račune, kdo odmerja, dovoljuje davke ali naklade. Ne tajimo, da ni za to zmožen tudi liberallec, a vedeti moramo, da javna vprava se dandanes ne omejuje na te čisto materialne točke, ampak vtika se v zadeve, ki globoko segajo v vero in vest katoliško; sicer morejo pa liberalci tudi denar in druge samo na sebi popolno indiferentne reči vporabljeni v protikrščanske namene. Kako bi mogla katoliška vest enakomerno prenesti, ko bi šlo n. pr. za to, ali se ima za Husov spomenik dovoliti deželna podpora? Enakih slučajev imamo v naših časih brez števila. Zatorej — poslanci naši bodejo naj močje duha Božjega, močje katoliški!

Spet drug rek: „Kdor ne skrbi za svoje, in posebno za domačince — — — je slabši od brezverca.“¹⁾ Da se vdeležujemo volitev in si izbiramo dobrih zastopnikov, nalaga nam dolžnost, ki jo imamo do svojih družin, do otrok, do domovine. Kako mora peči katoliškega očeta, da mora izročevati otroke brezverski šoli, za katero so glasovali močje, ki jih je sam poslal v zbor, katero mora vzdrževati s svojim denarjem? Kdo zakriva skrunjenje Božjih nedelj in praznikov? Ne li liberalni občinski zastopi, kateri dovoljujejo razkačni mladini pregrešne veselice v žalost vsem dobro mislečim starišem? ...

„Jaz sem človek ... državljan.“²⁾ Na podlagi teh aposteljevovih besed bi se dalo vernikom o primernem času veliko govoriti o državljskih in občinskih pravicah. Krščansko ljudstvo se dá za časa volitev liberalcem speljati na led posebno radi tega, ker se ne zaveda svojega državljanstva, ker nima jasnih pojmov o državi, o vstavi, ker ne vé, kako strašno orožje podaje dandanes konstitucija v roko državljanom, katerim gre soditi in določevati o postavah, o šoli, o razmerji mej cerkvi in državo, o vseh javnih zadevah. Da bi vernikom vsa ta vprašanja jasno razložili ter pokazali, da so v vesti in pred Bogom dolžni izvrševati političke pravice, da bodo morali Bogu odgovarjati ne le za slabo, katero so učinili, ampak tudi za dobro, katero so brez vzroka opustili, potem bi pač videli, da se zna tudi katoliško ljudstvo zanimati za volitve. Naša moč je v verski ideji, le s to moremo vzdigniti ljudstvo, s to zmagati nasprotne moči!

Nadalje se duhovnemu pastirju ponuja priložnost govoriti o političkih dolžnostih, ko razlaga peto zapoved Božjo, katera prepoveduje vsrtniti ali oškodovati kaker samega sebe, tako tudi bližnjega. Ali se ne pregrešé proti tej zapovedi tisti očetje, kateri ali volitve zanemarjajo ali pa voleč liberalce dajejo nasprotniku v roko meč, s katerim mori i njemu samemu i njego-

1). Tim. 5. 8.

2) Dej. XXI. 39.

vim otrokom dušo in telo, ker liberalci ne le da črtijo vero in cerkev, ampak znajo izvrstno narodom tudi žepe prazniti.

Slednjič se dá tudi pri nauku o tako zvanih tujih grehah z mnogih strani pojasniti volitveno vprašanje. Kdor voli liberalca, se vdeležuje vsega, kar ta govori ali čini proti cerkvi ali veri; da celó daje mu moč in oblast, da dela vse to.

Iz teh vzgledov, katerim bi lahko dodali še mnogo drugih, razvidimo, da ne manjka duhovnemu niti svetopisemskega gradiva, niti priložnosti pojasnjevati vernemu ljudstvu volitveno vprašanje. In le želeti se mora, da bi dandanes duhovni pastir ne opustil nobene take priložnosti, ker zmaga katoliške ideje je odvisna skoro edino le od vestnega izvrševanja naših političkih pravic. Da celó po večih krajih, ki so nekaka središča političkega gibanja, bi kazalo sestaviti celo vrsto (cyclus) versko-politiških govorov; in to, kaker opomina prov. konc. Kvebeški, vže dolgo pred volitvami posebno za časa volitev.

Dodajmo k sklepu zlate besede, katere je l. 1872. govoril o političkih dolžnostih nevmrljivi linški škof Rudigier na nekem katoliškem shodu: „Da, katoličani morajo živeti vstavno; oni se morajo okoriščevati vstavnih pravic, da se vstavljajo liberalizmu, da zedinijo svoje moči in rešijo prostost sv. cerkve, kaker tudi socialni red. Ako nočemo živeti vstavno, videli bomo še slabše čase, in trditi se sme, da bo po nas. Sliši se veliko njih govoriti: Kaj nam mar za vstavo? nismo je vstvarili mi! Prav; a vstavo imamo. Vi se ne bavite z njo, a ona se bavi z vami in vas bije. Drug pravi: Zaupam v modrost cesarjevo. Toda ne smemo zabiti, da je cesar svojo oblast razdelil z narodi in njihovimi zastopniki. Jasno tedaj, da prepustiti se popolnoma cesarju je isto, kar staviti vanj preveliko zaupanje, kakeršnega on sam ne more staviti vase... Katoličani naj se pred vsem poslužujejo volitvene pravice, katera se tako malo ceni od marsikoga. Imamo velike dolžnosti i do države i do cesarja. Državljan, kateri noče storiti nego kar vgaja njegovemu nagnenju in koristi, je slab državljan, in ne spolnjuje svojih dolžnosti. Prosim tedaj vse katoličane, naj se vdeležujejo volitev. Ako pride po naši nemarnosti v državni zbor sovražnik prestola in altarja, smo krivi mi; tako uči sv. apostelj Jakob: „Ako kdo more storiti dobro i ga ne stori, se mu bo to štelo v greh.“

Pač morali bi si katoliški volilci globoko v srce vtisniti, kar opomina vže navedeni prov. koncil: — — „Naj ne zabijo, da je Bog vladar vladarjev in gospod volitev; on sam bo kdaj sodil i volilce i kandidate i izvoljence, in vsakemu povrne po njegovih dejanjih, in ne prizanesa bolj tistim, ki se pregrešè v volitveni borbi kaker zunaj nje.“

Tu se zna vprašati, ali sme duhovni pastir ljudstvu imenovati politiške stranke, da se jih ogibljejo.

Kaker menimo, ločiti nam je mej raznimi strankami. Glede strank, katere ne izpovedajo načel sovražnih katoliški veri niti teže po smotrih, ki se ne zlagajo s pokorščino dolžno postavni vladi, smemo pač izvestno trditi, da se jih ne sme v cerkvi obsojati, ker takim strankam vsak lahko pripada, ne da bi žalil Božjega ali naravnega prava, ter postavljal v nevarnost dušnega zveličanja; več pa nego skrbeti za dušno zveličanje vernikov ne namerjava duhovno pastirstvo. Ako pa katera politiška stranka neposredno ali posredno nasprotuje veri, ako širi revolucijske težnje, tedaj ne le da sme, ampak dolžan je duhovni pastir očitno jo imenovati, ako vidi, da je potrebno ali da bo s tem vspešneje odvrčal vernike od nje. Taka stranka je danes tista, ki se zove liberalna; ona ni toliko politiška, marveč verska stranka, katera skuša načela brezbožnega racijonalizma vpotrebiti na javno življenje.

Drugače je seveda gledé posameznih liberalcev, ki stranki služijo ali jo vodijo. Oseb duhoven nikdar ne imenuj z lece. Tu velja: nomina sunt odiosa. Res sicer, da osebe zastopajo idejo in so poslednje neredkokrat tako tesno zrastene z osebo, da se od nje ne dajo ločiti, vender se ne zлага z visoko dostojnostjo Božjega svetišča, da se z javnega kraja ožigošajo osebe; tudi se temu vpira splošni čut krščanskega ljudstva; javno imenovanje oseb naredi vselej mej poslušavci hrup in razdraži dotične osebe še bolj. Vže večkrat navedeni prov. koncil opomina: „V pridigah naj se duhovni izogibljejo vprašanj in preprirov, katere imajo mej seboj posvetni ljudje.... napadajo naj grehe, ne oseb; nikogar naj osebno ne imenujejo.“ Da celó prov. koncil Armak. 1854. nalaga škofu, naj odstavi ali drugače kaznuje duhovnika, ki bi se predrznil v cerkvi koga z imenom nasti.

Kaj pa gledé političnih listov? Pri teh nam je ločiti, kaker pri političnih strankah. Če zagovarjajo golo politiške interese brez vsake nevarnosti za katoliško vero ali nprav, tedaj ne grajaj jih duhoven. Ako pa kot glasila liberalne stranke izpodkopavajo vero, smešijo cerkvene obrede, blatijo in sumničijo škofe in služabnike Božje, ako kužijo s podlimi povestmi ali ilustracijami mladino, ne prizanašaj jim duhoven tudi javno, tudi z imenom, ker splošno opisovanje takih listov, in nedoločno opominanje večkrat malo ali nič ne zda radi kratkovidnosti beročega občinstva; kdor hoče posebno niže ljudstvo vspešno odvrniti od slabih listov, imenuj mu jih, da beži pred njimi kaker pred gadom!

Dr. Mahnič.

Slovenski katoliški shod.

Marsikdo se bo čudil, da se tako trdovratno držimo tega naslova. Kaj pač namerjamo? Hočemo li siloma doseči, za kar se ne dajo Slovenci navdušiti? Ni li to — prazno slamo mlatiti?

Govorili bomo odkrito. Kaj namerjavamo z razpravami pod tem naslovom, smo pač vže povedali. Katoliški shod je Slovencem prepotreben. To je mnenje naše in marsikaterega Slovenca. Tako menili so gotovo tudi tisti gospodje, kateri so lansko jesen razposlali po Slovenskem oznanilo, da mislijo letošnjo spomlad sklicati v Ljubljano katoliški shod. Toda po omenjenem oznanilu se ni več javno črhnilo o tej zadevi. Kaj je temu krivo, nočemo preiskovati, tudi bi morda prave ne zadeli, ker sami bivamo predaletč od središča, odkoder se vodi gibanje po Slovenskem. Le to vemo, da je spomlad vže za nami, a katoliškega shoda ni bilo in, kakor kaže, ga tudi zlepa ne bo.

Da je pa tako, močno obžalujemo. Vemo namreč, da tak shod bi nam ne mogel nič škodovati; najmanj gledé vere. Pa tudi glede narodnosti ne; katoliški shod bi bil nekaka podoba zedinjene Slovenije. Razpravlja je o katoliških vprašanjih v slovenski besedi, ogrelo bi se nam srce ne le za edino zveličavna načela krščanska, ampak tudi za dom in narod. Le koristiti bi nam mogel katoliški shod. Da, prekristno bi bilo, ako bi se malo pogovorili in sporazumeli o nekaterih javnih zadevah, ako bi se posvetovali, kako nam skupno postopati proti nekaterim listom — ne govorimo tu o odločno liberalnih, ampak bolj o tistih — ki životarijo o breznačelnosti; dalje, katera načela bi nas imela voditi o prihodnih državnozborskih volitvah, kako nam postopati, da se tesneje zavežemo s pravimi i nemškimi i drugih narodov konservativci; kako se je Slovencem vesti nasproti katoliškemu centru, ali naj še dalje ostanejo pri desnici, kaj in kako gledé katoliške univerze v Solnogradu itd. itd.

Reci kdo, da ta vprašanja niso važna dovolj za Slovence, važna, da bi se pojasnila in določila na slovenskem katoliškem shodu?!

Mi smo hoteli na tem mestu katoliškemu shodu pot vglajati, pa tudi nekako pozivati smo hoteli gospode, ki bivajo in delujejo v središči Slovenije, naj bi potrebno vkrenili, da se kdaj vresniči lepa ideja. Kdo nam more kaj takega zameriti? Nimamo li pravice v svojem listu, v javnem listu razpravljati javnih razmer, razodevati svojih misli?

Mi sicer ne vemo, iz katerih vzrokov se je vže sklenjena stvar zanesla, je li morda tako svetovala taktika ali kaj. Prepriča-

ni smo pa, da je najboljša taktika za nas in sploh za avstrijske katoličane, da se začnemo javno gibati, svoje tirjatve nevstrašno povdarjati, da se začnemo organizovati, kakor v posameznih pokrajinah, v posameznih narodih, tako tudi vsi celotno. Za avstrijskim katoliškim shodom bi se morali povsod sklicati pokrajinski shodi, in ti bi nas v kratkem spet privedli do tretjega skupnega shoda vseh avstrijskih katoličanov. Prepričani bodimo, da te taktike se najbolj bojijo naši skupni sovražniki — liberalci.

Mi ne mlatimo radi prazne slame; upamo, da tudi tu je ne bomo. Do katoliškega shoda moramo priti, ali v Ljubljani ali drugje. Zatorej bomo trkali in klical — poguma in vstrajnosti nam je Bog dal dovolj — neprenehoma, dokler nam ne dojde zagotovilo: Prvi slovenski katoliški shod je dognana reč!

Spet ljudska šola.

V kratkem času so se avstrijski škofje vže drugič oglasili. Prvič je bila kratka izjava visoki vladi, v kateri so izrekli, kaj tirjajo glede ljudske vzgoje za katoliško ljudstvo. Drugič so pa isti škofje v prekrasnem listu vernikom samim pojasnili te tirjatve, da bi tudi oni, koliker je mogoče, sè vstavnimi sredstvi podpirali svoje više pastirje v plemeniti borbi za katoliško šolo.

Skupni pastirski list je v vsakem oziru dovršen, stvaren, temeljit. Pokorni svojim od Boga postavljenim voditeljem ga verno sprejmemo. Škofovska beseda bodi nam geslo v boji za šolo, ona drži nas, da si pod zastavo svojih vojskovodij priborimo naravna prava, katera imajo katoliški stariši do odgoje svoje dece. Škofovske besede se moramo držati kakor Kristusove.

Dva vzroka sta, zaradi katerih je doslej mnogo katoličanov nemarno sprejelo škofovski klic po preosnovi ljudskega šolstva. Prvi je nezaupnost do škofov, katero so zlobno obujali in gojili v ljudstvu liberalni listi, tudi slovenski, češ, škofje namerjajo vse kaj drugega, oni so sluge Taaffe-jevega ministerstva itd. Ravno to obrekovalno sumničenje je poleg drugih vzrokov napotilo škofove, da so spet povzdignili glas; na to se ozirajo v listu, kjer pišejo v svojo obrambo: «Prav odločno zavračamo sumničenje, s katerim se grdijo naši nameni.» Liberalna svojad, ki ni nikdar imela kakega načela, ki svoje mnenje preminja po luninem lici, ki je izsesala iz narodov kri in mozeg, ki je sploh nedovzetna za kak viši smoter nego je osoben dobiček in kruh, ta svojad podtika škofom stranske, sebične namene; katoliškim škofom, ki so vselej pripravljeni dati tudi življenje za pravice sv. cerkve!

Drugi vzrok je nekaj optimizem, češ, z ljudsko vzgojo vendar ni še tako slabo, kakor mislijo nekateri črnogledi; posebno nam Slovencem se ni ničesar bati, dokler imamo verne učitelje. Ta optimizem seveda pred vsem gojijo in širijo ljudski učitelji sa-

mi. Toda iz škofovskega lista spoznamo, da tak optimizem ni več opravičen, tudi na Slovenskem ne, ker list so brezpogojno podpisali tudi slovenski škofje...

Kaker nas škofje podučujejo, sedanje šolstvo ne more p o miriti katoliške vesti, bodisi da gledamo na postav o samo, bodisi da opazujemo odgojo, kaker se vrši dej an stveno. Škofje zatrjujejo: «Mi ne moremo dati katoliškim starišem poroštva, da j se bodo njihovi otroci vzgojevali katoliško v ljudski šoli, kakeršna je sedaj.» Po spričevanji naših škofov «se katoliški otroci na javni ljudski šoli ne vodijo, vzgajajo in podučujejo po načelih svete vere,» in «šolska vprava in delovanje nima primerne verske podlage.» Naše šole prištevajo škofje tistim šolam, «kjer se je bati, da otroci izgubijo krščansko vero.»

Te sodbe pa niso škofje kar iz zraka zajeli, ampak jo izgovarjajo vsled žalostnih skušenj, «katere imajo tudi oni vže priliko si nabirati.»

Kako se pa v dej an ji odgaja? To vprašanje je identično s vprašanjem: kakšni so učitelji, ki odgojujejo? Na to poslednje pa odgovarjamo: učitelji so taki, kaker si jih odgojujemo na izobraževališčih: po tem se ravna vzgoja v ljudskih šolah. A ravno tu ponavljajo škofje bridko tožbo: «Na izobraževanje učiteljev nima cerkev rekli bi nikakega vpliva, pri njihovem nastavljanji pa je čisto izključena; in tako se zgodi, da se katoliški otroci pogosto podučujejo in vzgojujejo tudi od ose b, katere so katoliški veri ali tuje ali sovražne, in katerim je torej nemogoče, da bi katoliško vzgojevale.»

Tako škofje. Mi verjamemo škofom, tudi da bi ves svet oporekal njihovi besedi. Naša naloga je, da pokažemo, kako opravičene so trditve škofov. Tako tudi poslednja trditev, ki zadeva ljudske učitelje in duh, v katerem se vzgojujejo. O tem duhu smo vže zadnji pot nekoliko govorili, in sicer na podlagi filozofične knjige, katero je država potrdila za vporabo na učiteljskih izobraževališčih.

Naša razprava je bila objektivna, ne da bi hoteli kaj očitati niti učiteljem samim, niti — Bog obvaruj — profesorjem, kateri jih vzgajajo. Pokazati smo le hoteli, kak bi moral biti vzor-učitelj, ako se dosledno izobraz i v duhu šolske postave in knjig, ki so od države same potrjene. Moral bi se razviti v polnega — racionalista, brezverca. Komur ne vgaja ta naša trditev, naj nas zavrne.

Se svojim dokazovanjem v zadnjem zvezku nismo tedaj hoteli še trditi, da so naši ljudski učitelji, ki so se vzgojili na takih izobraževališčih, v r e s n i c i racionalisti ali brezverci.

Ne, reci kdo, kar mu ljubo, ljudski učitelji slovenski se vender še v obče glede vere in nravi odlikujejo od učiteljev drugih avstrijskih narodov, kaker so n. pr. večinoma nemški, kateri so,

svoje brezversko naziranje in sovraštvo do cerkve sijajno pokazali na raznih učiteljskih shodih; ali pa kakor je veliko število českich učiteljev, zvestih zaveznikov mladočeskich Husitov. Tudi učitelji slovenski sani se zavedajo te razlike in zahtevajo, naj jih ne stavimo v eno vrsto z učitelji drugih narodov.

Mi sami priznavamo to, priznavamo z veseljem.

Vender to nas nima ovirati, da ne bi nadalje govorili o slovenskem ljudskem učiteljstvu. In sicer ta pot ne toliko na podlagi šolske knjige, ampak na podlagi tega, kar učitelji sami, vzgojeni v duhu ki smo ga zadnjič označili, pišejo. Razprava naša bo tedaj tudi takrat objektivna, ker nočemo le količkaj trditi, česar niso učitelji sami zapisali; vender razprava nam bo neovrgljivo pokazala, kakemu duhu se pokori, katere nazore izpoznava velik del učiteljstva, ki dandanes vzgojuje mladi rod slovenski.

Za podlago svoji razpravi smo vzeli namreč «Časopis za učitelje in prijatelje šole,» kateremu je naslov: «Popotnik». Ta list se sam spričuje na svojem čelu kot: «Glasilo Zaveze slovenskih učiteljskih društev v Ljubljani». To je za nas tem pomenljiviše, čim bolj se «Zaveza» širi mej slovenskim učiteljstvom, da bo, ako tako napreduje, v kratkem objemala vse slovenske učitelje. Kaker vse kaže, ima «Zaveza», katere glas nam govori iz «Popotnika», prihodnost na Slovenskem.

Imamo pa za zdaj pred sabo dva letnika «Popotnikova»: 1889 in 1890.

Naše mnenje tedaj, katero se predrzemo izreči o slovenskem učiteljstvu, vkoliker se oglašja iz «Popotnika», bilo bi to-le: Res sicer, da ni slovensko učiteljstvo v racionalizmu in brezverstvu prišlo šetako daleč, kaker liberalno nemško ali mladočesko, vender pa nahaja se na poti, po katerem mora v kratkem priti ravno tija.

Da pa hočejo «Popotnikovi» zavezniki resno tudi napredovati po označenem potu ter dospeti k temu koncu, nam žalibog priča list sam, kjer opomina slovenske kolege, naj ne zaostajejo sè zaostalim narodom, ampak naj si vzamejo v vzgled svoje slovanske in nemške tovariše.¹⁾

Kako slovenski „zavezni“ učitelji pišejo in mislijo.

Ne da bi vsemu, kar pišejo naši učitelji, dajali Bog vé koliko važnost. Res sicer, da se na vsaki strani ponašajo sè svojo zavednostjo, vender više, načelne izobrazbe ne more pri njih

¹⁾ 1889, st. 81.

iskati, nihče, kdor premisli, da se za svoj poklic šolajo prav za prav le štiri leta. Vže ogromno število šolskih predmetov jim ne dovoljuje, da bi se duh kje vglobil ali prodril do pravega bistva kate-rekoli vede. Obletijo sicer veliko polja, a povsod ostanejo le pri pisanem površji. Ako sploh moderna vzgoja po preveliki obsežnosti v duhovih obraja plitvost in domišljavo površnost, velja to pred vsem o učiteljski vzgoji na naših izobraževališčih.

Konfuznih, brezmiselnih nazorov nahajamo na vsaki drugi strani.

Zagotavlja se nam, da »Zaveza,« katere glasilo je »Popotnik,« izraža »ob jednem ves program slovenskega naprednega učiteljstva.« Tudi učiteljem »treba baje jasnega programa.« Prav, pritrdimo tudi mi. A ta »jasen« program — kateri bodi? Čujmo: »negovanje prave kolegijalnosti in vzajemnosti, povzdiga slovenskega šolstva, razvoj slov. pedagoškega slovstva in povspesevanje vseh stanovskih interesov in teženj!»

Če še kaj razumemo, mora program vsakega društva ali lista določiti ne le smoter, po katerem teži, marveč in pred vsem postaviti načelno podlago, na kateri se misli delovati, da se pride do cilja. Gospodje učitelji pri »Zavezi« so si narisali sicer smoter, a podlage si niso postavili, in tako ne vemo niti mi niti oni, na čem stojijo. Negovati kolegijalnost, razvijati pedagoško slovstvo, povspesevati stanovne interese itd. se da na razne načine in z raznih stališč. A ravno stališča pogrešamo.

Toda ne prenaqlimo se. »Popotnik« večkrat govori o stališčih, katero hoče »zavzemati in povdarjati«, to stališče imenuje on — »učiteljsko«. A žalibog, da tudi s tem se nam ni povedalo, kar bi radi zvedeli. Mi menimo, da povdarjati stališče katerega stanu, bodisi kmetijskega, vojaškega, rokodelskega, je isto, kar povdarjati njegove interese ali koristi. Isto velja o učiteljskem stanu. Zagovarjati pa koristi stanovske mi ne zovemo stališče, ampak težišče.

In tako ostanejo »Popotnikovi« zavezniki brez pravega programa, recimo brez jasno določene načelne podlage. Zbirati pa učiteljstvo slovensko v društvo, o katerem se ne vé, katera misel je spaja, se nam zdi nezmislno ter za pravi vspah učiteljstva dvomljivo, ker prvi pogoj in neobhodna podlaga vsakemu napredku je jasno določena in vpoznana ideja.

Misli, načela se ogibljejo. Breznačelnost povsod. Označivno, res izvorno zdi se nam v tem oziru geslo, katero povdarja »Popotnik« na prvi strani letošnjega tečaja: »Vse za narod, ver o in cesarja!» V isto vrsto spada stavek: »Stanoviten, jeklen značaj ljubi svoj dom, ljubi cesarja in Boga.« Vprašamo: Pomenja »Bog,« »vera« kaj objektivnega? Ako pomenja, potem tiče Bogu in veri prvo mesto; ako pa ne, potem sploh ti imeni ne spadati v geslo »zaveznih« naprednih prosvitljencev. To je res originalno geslo! Doslej smo poznali le dvojje geslo; eno — krščansko, v

katerem stoji Bog (vera) na prvem, drugo — liberalno, katero Boga ali vere ne pozna, Prava nezmisel tako geslo!

Sicer nahajamo brez števila konfuznih trditev, neslanih, pretiranih, bombastičnih rekov, o katerih človek res ne vé, ali izhajajo bolj iz nevednosti ali iz duševne pijanosti.

Na primer. «V narodu našem je še dosti zdravega, krepkega življa. Naj naj se učitelj vpre, njegovo zdravilo bodi hrana zdravemu življu in strup napakam njegovim. Zdravilo to iskati mora si sam. Tu naj kliče vedo, znanje, spretnosti in vse svoje duhove na pomoč. Kdor je svojemu poklicu iz srca vdan, ne bodo ga zapustili ti činitelji...» Kaj hočete s to kolobocijo!

Ali pa: «Z vsestranskimi močmi naredimo si (učitelji) tako zvani «Kräftenparallelogramm.» ki bo kljuboval vsem političnim nasprotnikom in čegar srednja moč (die Resultirende) bo v bližnji prihodnosti dosegla to, po čemer najbolj težimo!» Tedaj ljudski učitelji so zato, da vkljubujejo političnim nasprotnikom?!

Kaj naj si človek misli, ko bere: «Človeštvu še vedno manjka trajne in čvrste vredbe,!» Spet: «Največi čin človeškega duha v našem veku je osnovauje sedanjega šolstva!» Ali pa, ko se drznejo ljudski učitelji epohalni govor Liechtensteinov za versko šolo tako soditi: «A sedaj pride neki nemški princ, ki hoče vso to dragoceno in trudapolno pridobitev s frivolnim suncem vničiti!»?

„Napredek“ naših učiteljskih „zaveznikov.“

Nekaj pozitivnega vendar imajo naši «zavezniki.» To je njih vera v napredek; napredku hočejo služiti.

V tem se zlagamo ž njimi popolnoma, kaker se mora zlagati vsak, ki hoče biti vreden človeškega imena. Napredni smo tudi mi

A drugo vprašanje je spet, kaj je napredek in kateri so pogoji pravemu napredku. Nam ste znani dve teoriji o napredku: krščanska in naturalistična; vsi drugi nazori o napredku se dajo tema dvema podrediti.

Mi seveda se držimo krščanskega nazora. Po tem pravi napredek ni mogoč nego na podlagi, katero je postavil človeštvu Jezus Kristus. Ta je podlaga čeznaravno nam razodete resnice. V pravem pomenu napreduje le tisti, ki se nepremakljivo drži Kristusovega evangelija ter si skuša subjektivno vsvojiti njegovo vsebino povzarjajoč sebe in svoje življenje po vzoru, ki mu ga katoliška cerkev predočuje v Kristusu in v svetnikih.

Po naziranju naturalističnem pa nima napredek niti v Kristusu niti drugje nepremakljive podlage, ampak človeštvo drvi naprej, kaker je žene naravna sila ali genij, neprenehoma, ne da bi vedelo kam, niti da bi imelo določnega cilja. Krščanstvo je po tem

nazoru le prehodna doba, ki se mora vmakniti drugi, napredniši; nekdanj je sicer veljalo krščanstvo, toda racijonalizem ali naturalizem, ki je svojo moč pojavil posebno v veliki revoluciji, je čedalje bolj potiska nazaj, zavzemajoč njegovo mesto.

Slovenski «zavezniki», akoravno so učitelji krščanskih otrok, vendar izpoznavajo druge vrste napredek. Na letošnji drugi skupščini v Celji se je razpravljalo brez števila vprašanj, o krščanstvu pa ni duha ni sluha, akoravno se je ravno zdaj Evropa začela k njemu vračati in rešitve iskati ravno v krščanskih načelih. Pač pa so si gospodje «zavezniki» mej drugimi dogmami, ki naj jih tolažijo, če bi jih «nezgoda potisnila v nemilo stanje», postavili to-le: «Ohranimo si trdno prepričanje, da svet ne prestopa napreduje in da nam baš svetovni napredek pripomore k boljši bodočnosti!»

Človek bi se smejal, češ, to je spet ena od tolikih fraz, s katerimi «zavezniki» sami ne vedo, kaj so hoteli reči, ko bi v teh besedah tako jasno ne odmevala modrost njih filozofa — učenika Lindnerja, ki piše: «Der Culturprocess ist ein stetiger Fortschritt von Stufe zu Stufe;» in pa, ko bi žalibog ne imeli brez števila drugih izrekov v glasilu naših «zaveznikov», izrekov, ki nam pričajo, da krščanska zavest čedalje bolj zatemnuje v njih in se od dne do dne bolj potaplja v povodenji protikrščanskega naturalizma in humanizma.

Saj naši napredni učitelji se vže ogrevajo za ideje l. 1789! Omika človeška ne sme več oditi s poti, na katero jo je spravila velika revolucija francoska s svojim «epohalnim vplivom», saj «od tega časa so stopila v veljavo «prava človeška». «Potrebno je korakati neprestano proti idealu narodne prosvete». Ne pa «korakati» po poti krščanstva, to bi nas le nazaj potisnilo v srednji vek, ampak po poti, po katerem se je razvijala «v poslednjem stoletju Evropa v intelektualnem in moralnem oziru» — po poti protikrščanskih principov l. 1789!

Našim «zaveznikom» se zdi «narodnostno načelo ravno tako temeljno, kakor versko! Vero povsod potiskajo, prezirajo, izkoriščajo si za vzgojo le njeno praktično stran. Sem spada po Stritarji pri slovenskih liberalcih vdomačena trditev, da je «temelj kristijanstva ljubezen!»

Njihovo krščanstvo se od številke do številke bolj bliža krščanstvu — Rousseau-ovemu. Pa kaj, saj se ne sramujejo vže očitno navduševati se za Rousseau-ovega «Emila», proslavljajoč hrvatske «napredne» kolege, da so v domači jezik preložili knjigo brezbožnega naturalista, duhovnega očeta francoske revolucije!

Pa kaj, saj sta Herbart in Lindner, naturalista skoz in skoz, katerih zistema popolnoma vničuje vsako pozitivno krščanstvo, njih nezmotljiva voditelja, v katerih besede prisegajo vedno in povsod. Kantov avtonomni, brezbožni naturalizem, ki sta ga Herbart in Lindner nadalje izpeljala ter vpotrebila posebno na vzgojstvo,

govori nam sè vsake druge strani. V tem smislu je pisan stavek: «Priden mora biti učenec radi tega, ker ste pridnost in srčnost lepi čednosti.» V Kantovem duhu uči se, da «dobro treba storiti radi dobrega samega». «Nравstvenost obstoji v sebi samej, brez vsake tuje sile ali pomoči.» Kdo ne vidi v tem nauku avtonomne, čisto človeške morale, brez vere, brez Boga! Pa spet: «Pravi učitelj nahaja v svojem duhu z ozirom na vzvišene svoje cilje nevsahljiv vir prave zadovoljnosti.» Prepisano iz Lindnerja je: «Glavni namen človekov je, biti нравstveno bitje.» Nad vse naturalistično pa, brezbožno se nam zdi, kar piše «Popotnik» o «gojitvi pravnega čuta.» Poglejmo li, kako se zavedno izločuje iz človeških dejanj vsak čeznaraven nagib, vsak ozir na Boga! «Oni kategorični ali nekategorični «ne smeš! to ni tvoje!» kojih je slišal otrok večkrat doma, razširiti se ima v šoli v: ne smeš, ker se nisi ti trudil za to, in ne smeš, ker bi tvoj okradeni ali celo oropani bližnjik s tem trpel krivico ali škodo». Tedaj Boga, pekla, nebes šola ne imenuj več otrokom?! Nič več. Še celo pojem «greha» nima več opravi z Bogom: «Vsako slabo delo mora biti kaznovano, ker je greh in v škodo človeštvu. Kader tat krade, gotovo misli po eni strani, da čini zlo, a po drugi, da čini korist — barem sebi — in poslednje je hujše od prvega, sicer ne bi kradel. Trditev, da greši, je sicer primerna, ali tat se vender ne more vživiti v misel, da je greh kaka bistvena škoda; dosti laže mu je pač spoznati, da s tem škoduje bližnjemu svojemu. Gojenca pa treba privaditi na to, da mu lastna korist nikdar ni nad tujo škodo. Dokazano je, da je mnogih hudodelstev kriv baš nedostatek v odgoji, in tu posebno nedostatek v pojmu o svojini in tujini.» Se ne pravi to izključivši Boga podstavljati delovanju čisto človeške, tedaj brezbožne nagibke?

Ni je nad človeštvom više volje, ni previdnosti Božje niti pravice, ki bi bila nad pravico — državno; z drugimi besedami: ni Boga, in ako je, si ga imamo misliti teistično, kakor Voltaire! Čujmo li: «S takimi vodili (gore navedenimi, čisto humanističnimi) vzgojenega doraslega človeka mnogo bolj peče v srce, ko vidi na svetu toliko vršechih se krivic, in obupati bi moral, da je res še kje pravica na svetu, ko ga ne bi tešila misel, da čuva nad vsemi nepristranska državna postava.» Tedaj misel, po naše: vera, da vlada svet Bog, najpravičnije bitje, ne sme več tešiti človeka!! V celem spisu o gojitvi pravega čuta se o Bogu ne črhne niti z eno besedico!

Pa kaj, ne poznajo li naši «zavezniki» več vere?! Da, poznajo jo, a le v zmyslu, kakor govorita o nji aposteljna Herbart in Lindner. Vera, ali bogaboječnost je «najviše izmej vseh č u v s t e v.» To čuvstvo se ima tudi v učenci vzbujati, a ne na podlagi katoliških dógem, ampak «opazovanja prirode»; le tako «postane njegova vera živa, razsvetljena, prosta temnih sanj

in prazne (babje) vere». In da se pač v ničemer ne zataji Herbartovo naziranje, se vsa verska vzgoja označuje kot «zbujanje verskega zanimalja», katero je nejasen plod novejše nemške panteistiške tako zvane «Gefühlsreligion», kjer ni mesta za katoliško dogmo. Ta čudna vera se bistveno javlja kot sočutje ne le do ljudi, ampak tudi (čujte!) do rastlin in živali! Seveda potem takem imamo tudi dolžnosti do rastlin in živali. Vedo li «Popotniki» zavezniki, da se v teh nazorih srečajo s — Schopenhauerjem?

Katere liste podpirajo in berejo učiteljski „zavezniki.“ Katere nazore imajo o duhovnikih.

Toda pustimo za zdaj filozofično razmotrovanje. Izgovoriti bi se dali naši mladi «napredni» učitelji, da sploh o filozofiji malo ali ničesar ne razumejo in le kar prepisujejo iz Herbarta pa Lindnerja, katera sta se jim na izobraževališči slavila kot največa pedagogiška veleuma. Toda imamo žalibog še drugih dokazov, kateri nič manj jasno pričajo, da res namerjajo naši «zavezni» učitelji zapustiti pot krščanske tradicije in popolnoma vreči se v naročje brezverskemu liberalizmu.

Vsakdo ve, kolike važnosti gledé načelnega naziranja so danes časniki. Ločijo se pa časniki v dva načelnostna razreda: v krščanske ali konservativne in liberalne ali radikalne. Po našem ponižnem mnenju je priznavati in priporočati liste ene ali druge vrste isto, kar očitno pripoznavati krščanska ali liberalna načela. Stari radikalni liberalec na Slovenskem je tako zvan «Slovenski Narod.» Kaker je razvidno iz «Popotnika», se «zavezniki» sami prištevajo stranki radikalnega dnevnika, ki zna tako spretno blatiti papeža, škofe in duhovne. Še več. Znana je pač rusko-panslavistična, razkolniška misija, katero izvršuje «Slovanski Svet»; in vendar «Popotnik» nad vse ogreva svoje «zaveznike» za ta list, ki baje «služi le vzvišenim vzorom, katerih naj bi se tudi učiteljstvo oklenilo nekoliko tesneje». Bi bilo potem čudo, ko bi se v naše «napredno» učiteljstvo zaplodile radikalne težnje, po katerih se vže odlikuje velik del českega učiteljstva? Čudim se le, kako morejo šolska oblastva prenašati, da se za take liste, ki gotovo ne krepijo avstrijskega čuta, javno dela propaganda mej avstrijskim c. kr. učiteljstvom.

No pa, saj z Mladočehi vže očitno simpatizujejo in koketujejo slovenski «zavezniki»; radikalni Mladočeh, «ljubljeni» Jan Lego, katerega izreke navajajo kaker svetopisemske, je vez, katera sklepa liberalno učiteljstvo slovensko z mladočeskim. In ne sra-

mujejo se celo zaupnice pošiljati vodji mladočeških rovarjev — dr. Gregru!

So to znamenja, katera nekaj pomenjajo, nekaj prerokujejo. Kdor ima še kaj razuma, razloži si jih; kdor pa je slep za nje, smijaj se nam — podučila ga bo prihodnost!

Da potem takem slovenski «zavezniki» ne božajo duhovnikov, je verjetno samo ob sebi. Zagovarjati prednost duhovnika pred učiteljem v šoli je vže «crimen laesae maiestatis.» Duhovnik ne sme nikaker biti šolski nadzornik. In kako bi se tudi duhovnik predrznil le poželeti kaj takega?! Saj šola nima nič manjše važnosti in naloge v človeštvu kaker cerkev. «Zakaj bi se država in dežela manj brigala za učitelja nego za duhovnika?»! In nič manj neobhodni niso ljudski učitelji kaker duhovni, kaker profesorji teologije! Predrznejo se potrebe za vzdržavanje šole in učiteljev staviti v isto s troški, katere zahteva vzdržavanje duhovnikov in Božje službe! Čujmo! «Kdo pa plačuje cerkvene potrebe, kdo skrbi za plačo ali biro duhovniku, kdo honoruje duhovnika za maše, poroke, pogrebe, za najpripromestjši «oče naš»? Pač menda le kmet.» In nasproti temu se zdi «46 krajcarjev na goldinar» preveč za šolo in učitelja?! V naši prozi pomeni to: Abeceda, številjenje, zemljepisje, hrošči na šolski steni pa telovadba niso za človeštvo nič manjše, če ne celo večje vrednosti kaker beseda Božja, kaker sveti sakramenti, kaker najsvetejša daritev!!

Duhoven je sploh nesposoben za ljudsko šolo, v primeri z učitelji ni še — senca! Vprašanje, zakaj bi ne zadostovali za naše šole duhovniki, imenuje «Popotnikov» dopisnik — abotno, ter odgovarja na nje tako: «Duhovnik ni sposoben za učitelja, ker je treba za to posebne znanosti, katera je njemu neznana.» Kajti «metodika nove šole je dandanes tako velikansko napredovala, da zahteva zase posebnega poduka. In čujte! «Čas bi bil vže nehati s tradicionalnim podukom v katekizmu, ž njegovo abstraktno-zistematično osnovo in dogmatično-deduktivnim učbenim načinom.... Dogmatizovalno podučevanje.... vceplja v glave le verske resnice in povspesuje le mrtvo besedovanje, kar je verskemu življenju gotovo na kvar.» Koliko bi se dalo tu odgovarjati «Popotnikovemu» zavezniku! Da, to so nazori močno sorodni nazorom — Rousseau-ovim, kateremu se naši «napredni» bližajo čedalje bolj.

Tedaj tudi v veronauku ste duhovni v primeri sè «zavednimi» učitelji — ničle! Da, «Popotnik» nam ponosno zatrjuje: «Z veseljem bi sprejel učitelj poduk v verstvu. Tudi za vspeh, za boljši vspeh se nam ni bati; učiteljeva metodična izobraženost in njegova skušnja v podučevanju nam dajeti dovolj porošstva!»!

Duhovnik je nazadnjaški. On «bi namreč naše kmečko ljudstvo rad obsodil v nevednost». Duhovnik, zato ker brezpogojno na kolenih ne moli nove šole, «zapeljuje kmeta k vporu zoper

postavo, ki mu veleva pošiljati otroke v šolo. Kaj mu je mar postava, kaj blaginja ljudstva! Strast in sovraštvo do učiteljstva mu je prva skrb. In ako zapelje kmeta, — — da se skuša znova vpirati, to mu je še posebna strast. Hinavec potem še zavije svoje oči vzdihujé: Vbogi kmet!»¹⁾

Duhovniki so vže radi tega, da so se potegovali za Liechtensteinov predlog, nasprotniki učiteljstva, sovražniki prave omike, oni so — «zaslepljenci»!

Sicer pa hrepené «Popotnikovi» zavezniki ne le po neodvisnosti od duhovnikov in cerkve, ampak tudi od vsakaterih drugih oseb, ki niso oni sami ali pa ne izhajajo neposredno iz ljudskega učiteljstva. Ničesar odločniše ne zavračajo nego napade na učiteljsko svobodo.» Vže v tem, da bi po Liechtensteinovem predlogu učitelj p o n a v l j a l verski poduk, so zvohalí «zlobno željo ponižati učitelja neposrednje pred očmi mladine, kazati ga pred otroci za nekega policajaja ali celo hlapca katehetovega!» «Zoper take namere moramo mi slovenski učitelji z vso odločnostjo protestovati.» Celó srednješolski profesorji in ravnatelji se ne smejo postavljati ljudskim učiteljem za nadzornike; marveč oni bodo le tedaj zadovoljni, «ko bodo njih šolski nadzorniki le narodni (ljudski) učitelji.»

Dve besedi za sklep. — Reakcija!

To so blizo nazori, to so težnje, katere se očitno javljajo v glasilu našega «naprednega» učiteljstva. Ako še enkrat povzamemo, kar smo rekli, ne moremo sicer trditi, da je prišlo «zavezno» učiteljstvo vže do skrajne meje liberalizma; vender se korak za korakom oddaljuje od krščanskega naziranja, se čedalje bolj odtujejo duhovščini in cerkvi, a v isti meri se bliža skrajnemu naturalističnemu brezverstvu. Da pa dospé v kratkem do tega, ni treba več, nego da se učiteljski pripravniki še nadalje vzgajajo v duhu Lindnerjevem, da se dovoljuje učiteljem brez ovir napredovati po poti, katero je nastopila «Zaveza», da se jim dovoljuje duševno in gmotno podpirati liberalno časopisje. Do te skrajne

¹⁾ Te besede merijo pred vsem na pisatelja teh vrst samega. O tej priložnosti pripomnimo, da je znani učiteljski dopisnik v «Popotniku» nas izdal za pisatelja «Sočinega» članka: «Kam pridemo?» To seveda brez vsakega pozitivnega razloga, iz gole sumljivosti. Rekli smo vže in ponavljamo slovesno ter smo pripravljani tudi priseči, da članka nismo pisali mi in ni v njem nič našega. Pisal ga je mož — neduhoven na deželi. In vender nas dopisnik na podlagi neosnovane sumnje tako podlo, tako zlobno, pobalinsko napada in valja po blatu, da dopis ostane, tudi ko bi drugega ne imeli, živo govoreč dokaz, kako malo vredna je duhovščina v očeh «naprednega» učiteljstva. Tu naj berejo list tisti, ki nam ne nehajo priporočati ljubezni, in videli bodo, ali najdejo v vsej naši polemiki le se senco tiste strastnosti in podlosti, ki jo nahajamo tu v tolikí meri.

meje je le en korak; in ta korak bodo naredili učiteljski «zavezniki», kaker hitro se spajdašijo sè svojimi kolegi tiste mladočeske stranke, mej katero se nahajajo celo framasoni. Vvod k temu je narejen. Jan Lego, dobro znan po svojih framasonskih naukih, je nedavno pozval slovenske učitelje, naj gojijo pod njegovim najvišim pokroviteljstvom kolegijalnošt s českim učiteljstvom, naj pridejo v ta namen na razstavo v Prago itd.

Tako tedaj.

Mi vemo dobro, kak konec imajo navadno te vrste kome-dije. Upamo, da bodo to spredidela tudi oblastva, katerim je učiteljstvo dolžno pokorščine.

Naj se ne dá nihče preslepiti. Ljudsko učiteljstvo je dandanes velesila; vzgojili smo si je, imamo je. Ta velesila pa javlja svojo moč na dve strani. Prvič proti cerkvi, ker država si je učiteljstvo vzgojila brez cerkve, skoro izključljivo na brezverski podlagi; ravno tako država mirno gleda, kako napreduje po poti, ki pelje v popolno brezverstvo. Toda šolska oblastva, dasi niso cerkvena, bi ne smela pač prezreti, da v isti meri, v kateri raste pri liberalnem učiteljstvu vpornost proti cerkvi in duhovščini, raste tudi — čeravno se to pokaže kasneje — proti postavni avtoriteti v državi. Brezversko učiteljstvo postane prej ali kasneje radikalno, in ker je neposredno v dotiki z nižim ljudstvom, zna postati glavna zaslomba socijalističnemu rovanju. Ljudski učitelj ne ostane rad pri šoli in vzgoji, ampak zaide prerad na politiško polje. Menda nismo še zabili sijajne zmage, katero so pridobili radikalni Mladočehi o lanskih volitvah v česki deželni zbor, zmage v kmetijskih občinah: zmagali so z agitovanjem — ljudskih učiteljev. Koliko preglavice dela zdaj mladočeska zmaga vsem treznim, avstrijsko mislečim politikom in domoljubom? Tu, tu odprimo oči; s cerkvijo trpi tudi država, trpi postavni red!

In da ne mislijo tudi slovenski učitelji rok križem držati v političnem agitovanju, je žalibog znano. «Popotnik» kar očitno izreka: «Kake ideje in katere politične stranke kak list zastopa, to nam bodi pred očmi.» Sèm spada tudi, kar smo z gore slišali o tako zvanem «Kräftenparallelogrammu», s katerim žugajo «zavezniki» vkljubovati vsem političnim nasprotnikom!

In kake politiške stranke se držé napredni slovenski učitelji? Ni težko vganiti. Ali se niso «zavezniki» javno proglasili za pristase «Naroda» in «Slovanskega Sveta»? Vemo pa iz zadnjih let, kake vrste politiko zastopata ta lista. Ali naj bi še k temu dodali, kako se je za zadnje dobe posebno na Goriškem pojavljala strasnost politiškega agitovanja pri nekaterih ljudskih učiteljih? Dovolj omeniti «Nove Soče» in njene zgodovine, kateri list v javnem mnenju velja za učiteljski, ali vsaj ima svoje razširjanje zahvaliti silnemu agitovanju ljudskih učiteljev.

Naj nam nihče ne zameri, da smo vprašanje, ki zadeva slo-

vensko ljudsko učiteljstvo, tako obširno razpravljali. Ta zadeva se nam zdi za razvoj našega naroda tolike važnosti, da mora zanimati vsakega omikanca. Ravno zato, ker je vse molčalo, smatrali smo mi za svojo sveto dolžnost spregovoriti o nji. Najmanj seveda nam smejo zameriti gospodje učitelji sami, ker govorili smo z njihovimi lastnimi besedami.

Sicer pa povdarjamo k sklepu še enkrat: mi ločimo dobro mej «zaveznimi» učitelji, katerih glasilo je «Popotnik», pa mej drugimi, kateri ne izpoznavajo njegovih načel. In poslednjih upamo, da ni malo na Slovenskem. Posebno na Kranjskem, ako smemo verjeti besedam «Popotnika» samega, je število «zaveznikov» pri meroma malo. Prav! In to so, do katerih se obračamo, naj krepko stopijo na noge ter zajeziijo liberalni tok, ki žuga preplaviti vse slovensko učiteljstvo. Reakcije je treba v ljudskem učiteljstvu, in ta reakcija izidi izmej učiteljstva samega, reakcije nasproti liberalizmu — nazaj h krščanskim načelom, nazaj k zvezi z duhovščino! V to naj se dobro misleči učitelji poprimejo «Učiteljskega Tovariša» ter naj, krepke, odločno povdarjajoč krščanska načela, pričnejo z reakcijo. Duhovni pa naj jih pri tem i gmoto i duševno podpirajo!

Gospodje «zavezniki» naj bi pa dobro premislili, da se silo, se strahovanjem ne dosežejo ničesar. Posebno naj bi ne zabili, da so popolnoma odvisni od drugih, neučiteljskih sil, in da njih vsoda ni v njihovih rokah. Dve stvari ste, okolu katerih se suče dandanes ves boj gledč učiteljskega vprašanja: šolska postava pa učiteljska plača. Prvo določuje državni zbor, drugo določujejo deželni zbori. Učitelj se pa mora prvič hočeš-nočeš podvreči postavi, ki se sklenc v državnem zborn, dasi bi ga ta spet podvrgla cerkvenemu nadzorstvu, drugič se mora zadovoljiti s plačo, katero mu odmeri deželni zbor. Poslauce pa v oba zbora voli narod. Tedaj je od poslednjega odvisno, komu ima podložen biti ljudski učitelj, in kako plačo bo vžival.

Kar se pa tiče še posebe poslednje, naj vedo učitelji, da narod, kateremu služijo, je in hoče biti katoliški. Ta narod tedaj bode vedno pripravljen, kar se dá, zboljšati plače svojim vernim učiteljem. Za učitelje pa, ki bi hoteli z denarjem vbogega katoliškega ljudstva, ki je v turških bojih toliko krvi prelilo za sveto vero, podpirati radikalno časopisje, ki bi hoteli pri volitvah ali kakerkoli v politiki agitovati proti duhovščini na ljubo liberalcem, v prospah njihove protikrščanske stvari, za učitelje, kateri bi hoteli katoliški denar trositi za izlete na Česko, da se tam bratijo z novodobnimi Husiti in tako zanašajo seme radikalstva v srce našega ljudstva, za take učitelje, naj bodejo še toliko zavredni in napredni, nima slovenski narod zadosti novcev, da bi jim plače povišaval!

Dr. Mahnič.

PISMA BREZVERCU

o najvažnejših filozofijskih in verskih vprašanjih.

IV.

Nazor novodobne Kantove šole o početku sveta. Pojem večnosti. Nadaljni razlogi za bivanje Boga.

Gibanje vesmira ina torej začetek v transcendentnem večnem prabitji. Kaker zagotavljate, je to vže od nekdanj tudi Vaše prepričanje. Toda sklicujete se na mnenje novodobne Kantove šole, po katerem bi se bilo negibljivo enotno prabitje „Bog“ razkropilo v brezštevila gibajočih se delov „svet,“ ter trdite, da se začetek gibanja prav dobro vjema z večnostjo materije in s teorijo descendecije. Takim potom pridemo do zaključenja, katero Vi sami izvajate, da je prvotna jednota prenehala: „s početkom sveta je bog vmrl.“

Sami priznavate, da to ni prida več nego golo mnenje novodobnih Kantovcev, katero vtegnejo v kratkem popustiti. Jaz pa postavljam proti temu sledeče razloge:

I. Vprašal bi jih, kaj mislijo pač z razkropljenjem jednotnega božjega bitja v brezštevilsne dele vesmira? Brez dvojbe nič drugega, nego da se je Bog preobrazil v svet!

Toda, kako se je izvršila ta preobrazba?

Le troje je mogoče: 1) Ali slučajno, 2) ali po prosti samovolji Božji, 3) ali po notranji nujnosti.

Prvo ni mogoče. Proti temu vstavljajo se vsi dokazi, katere sem napisal v zadnjem pismu proti mnenju, da je nastal svetovni red slučajno. V tem slučaju morali bi pribegniti k absurdni podmeni o dušah atomnih, čemur se pa vpira ne le izkušnja, ampak tudi znanstvo.

Poleg tega množnost nikaker ne more biti večna. Kajti ra zum terja, kaker pravi Platon in kaker Vi sami pritrjujete, pred množnostjo jednote. Dejanstveno bivajoča smotrena jedinstvo svetovnega reda zahteva brez dvojbe jedino in sicer razumno, svojega smotra svesto si pričino.

Drugič. Morda se je preobrazba izvršila po samovolji

božji? Ali tega ne morete dopustiti, ker ne priznavate prostosti in vsled tega tudi ne proste, neodvisne samovolje!

Ostane nam le tretje t. j. večno prabitje, katero hočemo imenovati Bog, je prestopilo po svoji notranji naravi t. j. po sili o določenem času iz večne jednote v množnost vesmira,

Ali Bog, predsvetna in negibljiva jednota, je večen, kar mora vsakdo priznati. Dosledno se je moralo tudi razkropljevanje večne jednote v množnost vesmira začeti od vekomaj.

Kajti, ako vzamemo tudi milijarde in milijarde let, pred katerimi bi se bilo bajé razkropljevanje začelo, ostaja vendar pred temi milijardami cela večnost; in ako dodamo temu še druge milijarde in milijarde, je vendar pred njimi še večnost, v kateri bi se moglo in tudi moralo začeti razkropljevanje itd. Da, gotovo bi se bilo moralo začeti! Ali ni bilo v naravi božji razkropiti se enkrat? Torej se je tudi razkropljevanje moralo brez dvojbu enkrat začeti. Ker pa je Bog večen, je oni „enkrat“ s časom nedosežen. Z drugimi besedami: Gibanje vesmira mora biti večno. Ako bi pa bilo gibanje vesmira večno, ne mogli bi si na drugi strani razlagati sedanjega gibanja. Tedaj bi namreč dosledno morala biti — in to sem v zadnjem pismu dokazal — pred njim neskončna vrsta gibajočih pričin. Tega pa razum ne more dovoliti.

Hočemo li razlagati sedanje gibanje vesmira, moramo 1) razločevati večno negibljivo prabitje od dejanstveno gibajoče se svetovne množnosti in 2) pripoznati, da je božje prabitje v večnem mirovanji, dasi giblje vsa druga bitja. K istemu zaključnju nas nujno vede tudi

II. *Pojem večnosti.*

Prepričan sem, da se je mnenje novodobne Kantove šole porodilo le vsled krivega razumljenja večnosti.

Večnost ali, da se bolj konkretno izrazim, bitje večno je neobhodna istina. Dasi pa ne moremo popolnoma pojmiti večnosti, moremo si vendar vstvariti o njej negativen pojem, ako jo namreč označimo, kakošna ne more biti, ali ako izključimo iz njenega obsega kako pozitivno in nam dobro znano lastnost. Kar pa moramo po vsem izključiti iz pojma večnosti, je čas. Spomnite se primera iz zadnjega pisma! Ako bi si izmislili nezmerno število časnih obrokov, da bi zemljo napolnile številke, ne mogli bi tega nikaker še imenovati večnosti. Neskončno dejanstveno število je nemogoče. Prisiljeni smo izključiti iz večnosti čas.

Kaj pa je čas?

Po nanku Aristotelovem ni čas nič drugega nego število gibanja z ozirom na to, kar je pred njim in kar pride za njim. Pri gibanju namreč opazujemo postopnost (sukcesijo) pojedinih zagibanj, ki se vrstijo drugo za drugim. Broječ pojedina zagibanja ki nastopajo po vrsti, prvo, drugo, tretje itd., zaznamo pola-

goma pojem časa, ki ni torej nič drugega nego določitev prednih in naslednjih delov v gibanju.

Kaker vidite, sta čas in gibanje neločljiva. Pojem časa vstvarjamo si primerjaje razne postopne momente vršee se na stvareh vsled gibanja ali prememb. Tako nas privede abstrakcija od čiste dejanstvenosti k pojmu ali ideji časa. Zatorej nam ideja časa ni vže a priori vrojena, da bi bila subjektivna oblika vziranja, neimajoča nobene zveze s stvarmi.

Vem, da Kant temu vporeka. Kaj zato? Saj vender ne more vporekati objektivnosti stvari? Ne! Kant trdi samo, da je človeškemu raz mu nemogoče priti stvarem do bistva ter spoznati, kakeršneu so s a m e o b s e b i. Toda objektivnost stvari je tudi njemu istinita. Prav tako ne more Kant zanikati objektivnosti gibanja ali prememb. Pravi namreč, da mi sicer ne spoznavamo stvari, kakeršne so s a m e o b s e b i, no spoznavamo jih vender v njih prikazanjih.

Toda nihče ne more tajiti in gotovo niti Kant ne taji, da se vsaj prikazanja vedno menjajo. Prikazanja pa se vrše na stvareh ter so od njih neločljiva. Sklepamo pa dosledno, da se s preminjevanjem prikazanij preminjajo tudi stvari same. Naša misel o preminjevanji stvari samih ni torej čisto subjektivna in proizvoljna.

Mislite si bogato in cvetoče mesto n. p. Kartagino. Danes stoji še v vsej svojej krasoti in obilnem bogastvu, jutri porazijo jo Rimljani in razorjejo. Kdo bi nehote ne vskliknil: kakošen razloček mej včeraj in danes! Kakošna prememba! Pred dvema mesecema mesto mogočno, bogato — danes razvaljeno skalovje! Kdo bi se upal trditi, da je velikanska prememba, ki je napravila nezmerno razliko, gola, subjektivna oblika mojega vziranja brez objektivnosti?

Le recimo, da nismo videli Kartagine niti pred razdejanjem niti po razdejanji, kakeršna je bila "sama ob sebi," ampak samo njeno prikazanje; toda kdo bi se drznil navzlic temu trditi, da je to prikazanje ločeno in neodvisno od Kartagine same? Gotovo poreče vsak, da je prememba Kartagine same včinila premembo v prikazanji ter vsled tega v mojem vziranju.

Dovolj! Bivajo torej objektivno premembe ali gibanje, biva objektivno razlika mej „preje in kasneje“ t. j. biva objektivna sukcesija. Kaker smo pa vže dokazali, ni čas nič drugega nego število gibanja z ozirom na „preje in kasneje.“ Torej biva dosledno tudi čas izven našega vziranja, dejanstveno, objektivno!

Vrnimo se k dokazu! Videli smo, da je čas neločljiv od gibanja ali od prememb. Kjer je čas, so tudi premembe, in kjer so premembe, je tudi čas. Ako pa izključuje večnost čas, izključuje tudi vsakošno gibanje ali premembo. Pri večnosti ne more biti govorjenja o „preje in kasneje.“ Bistvo večnosti je j e d n o l i č n o s t, ki absolutno ne pripušča nobenega gibanja. Zaključui-

mo torej: Bitje večno, ki je včinilo dejanstveno gibanje vesmira, mora biti popolnoma negibljivo, nepremeljivo!

Pa prav v tem gredó misli naše na dvoje! Vi sicer priznavate prvotno jednoto, večno in negibljivo. Ali kljubu temu se nagiblujete k misli, da je morda vender imela konec. Po Vašem mnenji vtrpela je večnost premembo. To pa je nedopustljivo! Večno bitje ne izključuje samo začetka ampak tudi konec, ker je negibljivo in nepromenjivo. To je dobro razumel Platon: „Začetek je nevstvarjen..... ker je nevstvarjen, je neobhodno tudi neminljiv.“ In Aristotel pravi: „Bitje aktualno, ki je samo negibljivo in giblje vsa druga bitja, se po nobenem načinu ne more prominiti.“

In res! Ako si ogledamo stvar globoče, vidimo, da pripade večnost, ako ima konec, preteklosti. Preteklost pa je pri večnem bitju, katero hočemo imenovati Bog, nemogoča. Ako bi bila v Bogu preteklost, morala bi biti, ker je Bog brez začetka, neskončna. Neskončna preteklost pa ni samo „*contradictio in adiecto*“, ampak ne dopuščala bi tudi večnemu bitju nikdar do sedajnosti t. j. Bog bi bil od vekomaj v preteklosti, nikdar v sedajnosti.

Le vgibajte, koliker hočete. Kjer je prememba, je tudi čas. Kaker hitro kaj preide iz sedajnosti v preteklost ali iz bodočnosti v sedajnost t. j. se spremeni, ni več večno in brezčasno, ampak časno. Nič ne velja vgovor, da je bilo ono večno bitje, predno se je razkropilo v vesmir, nepremeljivo. Čas namreč ne meri samo kar se resnično preminja, ampak tudi kar je le premenljivo. Ne meri torej le gibanja, ampak tudi mirovanje pri bitjih, ki so za gibanje sposobne, dasi se morda „*actu*“ ne gibljejo.

Iz vsega razvidite da moramo absolutno izključiti iz pojma večnosti ne samo začetek, ampak tudi konec.

Dalje. Da v resnici izključuje večnost konec, se še bolj jasno vidi, ako vzamemo v poštev

III. *tudi še ta-le razlog.*

Vprašam, kaj nas sili pripoznavati večno bitje? Sili nas neovrgljiva resnica, da bivajo stvari. Sklepamo namreč: Ako biva katera stvar, biva tudi bitje od vekomaj, bodi si katerokoli. Iz nič se nič ne more poroditi. Absurdno je namreč misliti si stvar, ki bi se bila sama proizvela. V tem slučaju bi bila morala biti, predno je začela bivati. Ono večno bitje ne more nikaker nebivati. Pri njem sta bistvo in divanje neločljiva.

Vse drugače pa je pri časnih, končnih bitjih, pri katerih je razlika mej bivanjem in bistvom. N. pr.: bistvo trikota so tri strani in trije kotje. To velja o trikotu na sploh, bodisi da

biva dejanstveno koji trikot, bodisi da ne biva. Bi-stvo je nepremenljivo. Ako hočete imeti resničen trikot, napraviti morate tri strani in tri kote. To je veljalo, predno je bival resnično kateri trikot, in bi veljalo, ako bi tudi vsi trikotje prenehali.

Vidite, da pri končnih stvareh nista neobhodno spojena bi-stvo in bivanje. Bivanje se k bistvu pridružuje. Da je pa to mogoče, treba je zunanje sile, kajti končna bitja ne bivajo iz svojega bista.

Pri večnem bitji pa ne moremo nikaker tega dopustiti, nego bivanje je neobhodno z bistvom spojeno. Bivanje in bistvo sta tu identična. Kajti, ako bi ja hoteli razdvojiti, morali bi postaviti pričino, katera bi bila bistvo obistinila, kaker moramo postaviti pričino trikota, ako ga hočemo imeti resnično bivajočega. Bistvo trikota pa je nujno, nepremenljivo, neminljivo, dasi bi dejanstveno ne bival noben trikot. Isto mora biti tudi večno bitje, prav radi tega, ker je iz svojega bista, samo od sebe — „a se“, absolutno neminljivo.

Nujno, večno bitje ne more nebivati kaker ne more bivati trikot, kot trikot, brez treh strani in treh kotov. Ne more imeti začetka, ker terja začetek pred seboj nebivanje. Ne more imeti tudi konca, ker zahteva konec za seboj nebivanje. Niti ni moglo začeti, ker bi bilo moralo biti v tem slučaju ločeno samo od sebe. Niti ne more nehati, ker bi moralo v tem slučaju ločiti se samo od sebe.

IV Dalje. Izkušnja uči, da so posamezne stvari na svetu in dosledno tudi svet, kot sestava vseh stvari, omejene in nepopolne.

Popolnost pa je odvisna od dejanstvenosti, nepopolnost od večega ali manjega pomankanja dejanstvenosti. Največa nepopolnost je popolno pomankanje dejanstvenosti. Nobena stvar na svetu nima vse dejanstvenosti, ampak vsaka ima le omejeno in določeno. Zato so vse stvari nepopolne.

Pričina ali vzrok pa, da so stvari v dejanstvenosti omejene je, ker so druga od druge odvisne, druga drugi pogoj in ker ne bivajo same od sebe. Ker nimajo tedaj bitja sama v sebi pričine, ampak v drugem bitji, je jasno, da jim je ono postavilo tudi mejo in mero dejanstvenosti. Pričina, da so bitja omejena in nepopolna je, ker so proizvedena.

Toda omejeni in nepopolni vesmir zahteva pred seboj neobhodno, neomejeno, absolutno, popolno bitje. Videli pa smo, da je omejenost posledica izviranja od drugega bitja. Neomejenost in absolutna popolnost torej ne more nikaker izvirati od drugega bitja, ampak sama od sebe. Od onega absolutnega bitja, katero nujno zahtevajo nepopolne in omejene stvari, moramo po vsem izključiti izviranje od drugega bitja.

Pa ne samo, da moramo izključiti od onega bitja izviranje, ampak tudi vsakošno nadaljno postajanje. Postajanje pač ni dru-

zega nego primikanje k določenemu smotru. k popolnitvi, dejanstvenosti. Ali absolutno bitje ima od vekomaj vso dejanstvenost. Zato je prijem težnja ali primikanje h kateremu koli smotru nemogoča.

Vrh tega moralo bi biti postajanje in gibanje pri večnem bitji od vekomaj. S tem pa zopet zagazimo v absurdno podmeno večnega gibanja. Nikaker. Polnost dejanstvenosti, katero ima absolutno bitje samo v sebi, ne izključuje samo omejitve izviranja, no tudi potrebo popolnjevanja in nadaljnega postajanja.

Ako pa ni v absolutno popolncm bitji nikakeršnega postajanja, ni tudi nikakeršne postopnosti (sukcesije.) Dosledno ni tudi časa. S kratka: ono bitje je večno. Njega bivanje ni razdeljeno v „preje in kasneje,“ ampak biva ob enem celo, vedno in popolnoma večno, nikaker razdeljeno v sedajnost, preteklost in prihodnost. Ono je vekomaj sedajno, večna sedajnost, ker je vedno bivanje, a nikoli nebivanje ali možno bivanje.

Kaker odjemlje absolutno bitje, kot samo ob sebi bivajoče, vsa mogoča bitja, mora isto kot bitje večno, biti vsem časom celo in nerazdeljeno pričujoče. In dasi se ga s časom ne more meriti, je vendar vsem časom merilo.

Kaker hitro se torej kaj premakne iz zajedno celotnega bivanja t. j. preide v sedajnost ali prihodnost, premenivši se, vže smemo po pravic reči, da ni neomejeno ter absolutno. Toda omejenost vesmira tirja neizogibno absolutno bitje!

V. Po nauku novodobne Kantove šole ne mogli bi si niti razlagati obstoja sveta in nadaljevanja gibanja. Nič ne pomaga postavljati pred sedanjo gibanje prvo nepremično bitje, če pa po prvem zagibanji ne biva več samo o sebi in ne biva več nepremično.

Mislite si dolgo v zraku visečo verigo. Res je sicer, da nosi najnižji člen prednji, viši člen, da ne pade; prednji viši člen pa nosi nasledni viši t. j. prvi nosi drugi, drugi nosi tretji, tretji nosi četrti. itd. Ali v neskončnost pač ne moremo nadaljevati vrstnih členov. Vstaviti se moramo pri najvišem, zadnjem členu, ki nosi vse druge, njega samega pa noben ne nosi. Drži in nosi se z lastno močjo. Če bi ne bilo najvišega, zadnjega, z lastno močjo nosečega se členu, ne imela bi vrsta nobene opore ter bi se nujno morala zrušiti. Kajti noben vrstni člen bi ne imel moči nositi samega sebe, tem manje drugih.

Ako bi pa ne bilo zadnjega in najvišega členu, nosečega z lastno močjo sebe in vse druge, ter bi se kljub temu ne zrušila v zraku viseča veriga, imeli bi vrsto včinkov brez vzroka. To pa je nezmisel, ker nasprotuje temeljnemu stavku: Ni včinka brez vzroka.

Po pravici! Saj nima noben člen moči nositi niti sebe niti

drugih. Zato je nosilna moč slehernega člana ničla. Kaj nam torej pomaga pomnožiti vrstne člene v neskončnost? S tem načinom ne dobimo nikakršne nosilne moči, kajti ničla ostane na veke ničla, ako jo tudi jezero in jezerokrat pomnožimo. Če bi imela matematika gole ničle, ni jedne jednote, ni jedne pozitivne veličine, ne mogla bi niti z jezerom ničel ničesar naštet.

Lehko vidite, da mi ni tukaj do tega, kako se je gibanje samo na sebi začelo. Kajti, ako tudi priznam, da se dá začetek gibanja tako razlagati, vprašam dalje, kako li se je moglo gibanje nadaljevati ali bolje, kako se je mogel vzdržati pogojni, končni vesmir? Nič ne pomaga zagibati verigo, ako pa ni vtrjena v katerem koli členu. Kaker hitro odvezmete negibljivo, nepogojno bitje, odpade opora in z njo propade vse, kaker pade v zraku viseča veriga, ako jej odvezmete oporo.

Kar se pa tiče pogojnosti in končnosti vesmira, mislim, da se pač ne dá z lepa dvojiti Vesmir je sestava stvari. Vemo pa, da so posamezne stvari omejene, končne. Dosledno mora tudi bitje, katero je sestavljeno iz samih končnih stvari, biti končno. Celota se ravna po sestavljajočih delih.

Tudi največa množica stvari ne napravi še neskončnosti. Bodi v vesmiru koliker drago milijard teles, njih število je vendar končno. Neskončno število je namreč nemogoče. In bodi si, da so telesa v posameznosti ali v njih sestavi neizrečeno velika, meriti se dadó kljubu temu. So torej končna in pogojna. Tudi ima bistveno vsako telo površino. Površina pa je meja telesom. Iz vsega je razvidno, da je podmena novodobne Kantove šole, ki se prav gosto omenja, nezanesljiva. Dopustiti moramo torej po sili pred svetovnim gibanjem ne samo večno, negibljivo bitje, ki je različno od vesmira in nad vesmirom, ampak njega večna, transcendentna negibljivost mora na veke tudi trajati.

Razvidno je dalje, da se je večno, negibljivo bitje določilo za gibanje iz proste samovolje. Kajti ako rečemo, da je je notrajna nujnost nagnila k gibanju ali bolje k samorazkropljenju, zadenemo na čisto nedopustljivo podmeno neskončne vrste v gibanji.

Priznati moramo torej transcendentno prostost t. j. večno bitje, kateremu je popolnoma prosto gibati ali negibati. Ker pa zahteva prostost razumnost pa osobnost, sklepamo: da biva večno, nadsvetno, osobno, razumno, prosto bitje, ki je pričina svetovnemu gibanju. To bitje pa imenujemo od nekdaj **Boga**.

Tukaj sem se dotaknil vprašanja o prostosti. O njem pravite, da je poglavitno, ter da se vrti okolu njega ves naš spor. Prav. Toda pričujoče pismo se je raztegnilo vže čez mero. Vprašanje o prostosti mora čakati do prihodne prilike. Blagovolite prečitati pričujočo razpravo temeljito. Zdravi!

Socijalistični skrajni nazori o ženstvu.

Pred leti pastiroval sem v goriškem predmestju. S pokojnina nepozabnim g. dekanom Petrom Kobal-om pohajala sva nekega dne vže pod noč iz Št. Petra v Gorico po prašni cesti. Izza skoončne hiše pod Turnom prikaže se nama tolpa deklet, idočių iz Gorice v St. Peter. Bile so mlade delavke iz tovarne v Stračicah.

«Gospod dekan! ako izvolite, zavijva po kolovozu, da ne srečava propalih obrazov, ki nama ido naproti. Njih pogled mene kar v srce reže.»

«Kaj? Ali ste mož Vi!» Tedaj pa je g. dekan začel glasno groziti njim, ki nam kvarijo narod do sih mal svež in močan. V tem so prešli mimo naju sami bleđi vveli ženski obrazi — slovenske mladenke..

«Te naj bodo našega naroda matere! Ali ni bolje, da naroda ni. nego da je takov? Kam li so mislili zakonodatelji, ko so žrtvovali človeško dostojnost kapitalu nekaterih mogotcev? A vrhu tega zovejo se ti mogotci dobrotniki goriške okolice. Pa človek ne bodi socijalist!»

Ostre besede do dna duše vžaljenega pastirja! Dobri gospod je še mnogo več vedel, nego sem jaz idoč mogel videti, in gotovo tudi mnogo več, nego li je smel meni povedati.

Njega rezka opomba: «Pa človek ne bodi socijalist!» ostala mi je živo v spominu. Imel sem poznej mnogotero priliko osobno poznovati socijaliste in demokrate. Čital sem marsikateri članek o njihovih skrajnih nazorih. Mnogo socijalističnih zahtev smel sem z mirno vestjo zahvaliti. Mej drugim zahtevali so socijalisti obrambo in skrb ženstva v tovarnah. Zgodilo se je celo, da so socijalisti in katoličani skupno šli na voliše proti liberalcem. Ali da se razumemo! Resnica je, da socijalisti zahtevajo z nami iste poedine pravice in zakone za delavce, toda iz čisto drugih načel. nego li mi.

Neki učitelj ruskega jezika na univerziji v Rimu idoč z menoj mimo dveh učilnic, pred kojima so čakali gospodiči in gospice profesorjev anatomije in pedagogike, mi je rekel: «Ali ni glu-post! Hoté vsiliti ženskam ravno iste posle ko možkim, ko je vender priroda žensko drugače vstvarila nego li možkega.»

«Iz sovraštva do cerkve, do krščanstva delajo tako,» opominim jaz.

«Prav Vam bodi, zakaj neče cerkev nas poslušati.» Bil je demokrat.

«Ni istina, gospodine. Cerkev ne prezira vaših poedinih zahtve, ali načel ne more zahvaliti.»

«Kaj načela! Ali hočete, naj Vam priznamo, da je $2 + 2 = 3$?»

«Tega nečemo, no ni mi Vam ne moremo pristati, da je $2 + 2 = 0$.»

«Moje poštenje!» —

Te dobre namene imeli so socijalisti v obče, dokledar so vodili delavce možje, ki so bili sami delavci. Ti so čutili gorje, ki teži brezčislno robstvo 19. veka. Bili so strah brezsrčnemu liberalizmu. Toda zadnji čas prišlo je rokovodstvo žuljavih rok v gladke roke brezvestnih ljudi, ki sami razkošno živo ob troških stradajočih delavcev, da znado bolje opisavati potratnost plemstva ali duhovstva. Na Dunaji vspeli so osobito judovski elementi do vpliva mej socijalnimi demokrati. Izobraženi delavci vže glasno tožijo o tem, a socijalno-demokratski listi à la «Wiener Allgemeine Zeitung» na vsaki strani pričajo, da jim je vrednik zakonito obrezani jud. Kaker je podoba, niti v Berlinu ni bolje.²⁾ Izhaja tam v delavcih list nazvan «Volkstribüne», kojemu je načelu Max Schippel, zelo ploden in odličen pisatelj v socijalistih.³⁾ Pod njega vredništvom izdaja se tudi «Berliner-Arbeiter-Bibliothek,» vsaki mesec po dva snopiča.

Smer teh spisov je naperjena proti onim socijalistom, ki so včasih hodili družno z kristijani, a bili vedno odkriti neprijatelji liberalcem. V tem zmislu razpravlja se tudi žensko vprašanje v 3. snopiči.³⁾ Cel spis žalostno priča čudno resnico, da je judom — vbožnih pijavkam — posrečilo se: vzmalčiti delavce siromake. Tendencija celi knjižici je ta: delavka se ne jemlje iz fabrike od dela, ampak iz obitelji. Ženstvo mora iz zasobne hiše, iz obitelji v občestvo.

Ponuja se mi prilika naslikati socijalistične skrajne nazore o ženstvu po pravih virih. Upam namreč, da bode marsikoga zanimalo zvedeti, kako socijalisti sami razpravljajo svoja načela. Navedena razpravica je tem zanesljivejši vir, ker je došla iz Pariza v Berlin. A vrhu tega so nemški socijalisti po izobraženji in disciplini na čelu vsem drugim socijalistom. Kdor je čital poročila o raznih volitvah v Berlinu in Mnihovem, moral se je v resnici čuditi disciplini in poslušnosti delavcev, ki so do zadnjega prišli na volišče in oddali glasove svojim ljudem. Bili so edini volilci, katerim nista mogla nič ni Bismarck ni Lutz! Taki socijalisti so možje, takim gre prva beseda mej svojimi. Dajmo torej prostora njih načelom, o katerih hočemo dalje razpravljati.

1) Monatsschrift für Socialreform 1890, p. 17.

2) Ibidem.

3) Die Frauen- und Arbeiterinnenfrage der Gegenwart. Von Clara Zetkin (Paris) Berlin 1889.

I.

Bumaga vse terpit,
lžet in nē krasnejet.

Ruska prislovica.

Do zdaj cenili so ženstvo manje dostojnosti od moštva. Žena je bila nevoljnica brez človeških pravic. V paganstvu se ni ločila bistveno od suženj, v srednjem veku nima prida več pravic od robotnikov, dandanes godi se jej skopo bolje nego dninarju. Niti se je temu čuditi, kajti dostojanstvo in pravice ženstva ne slone na večnih prirodnih, torej nerušnih zakonih, ampak veljavo žensko določajo vedno menjajoče se občestvene razmere in potrebe vsakega časa posebe.¹⁾ Občestvo pa sloni na gospodarstvu. Staro gospodarstvo odkazalo je ženstvu delokrog: na domu, v kuhinji, v obitelji. Tam je torej ženska veljala, kar je veljala. Črez hišni prag ni smela. Dostojanstvo določa delo. Domače delo — domača oblast. Pravi gospodar v hiši in odgovorni podjetnik je bil vedno le mož, ki je po zakonski pogodbi obljubil ženi «življenje do smrti pri hiši», a ona njemu robovanje in zarod. Vse čislanje ženskega spola je razlagati: iz visoke cene domačega ženskega dela. Toda niti te cene ni jej dajala vedno oblastnost možka; niti v obitelji ni gospodinjala žena, kaker je žasluzila. Te krivične brezpravnosti gotova posledica je duševno osiročenje ženskega spola, katero je pobožno licemerstvo proglasilo za prirodni zakon. A baš kristijanstvo je mnogo pripomoglo do robstva in pohabljenja ženskega spola razglašajoč žensko robstvo za večno, prirodno, od Boga zamisljeno, njo samo pa za nečisto pregrešno stvar.²⁾

Dokler je staro narodno gospodarstvo radi primitivne produkcije potrebovalo mnogo dela pod dimnikom, ni mogel nihče misliti o osvobojenji ženstva. Toda ko je prvi parni stroj zabrizgal, oznanil je blagovest svobode ženstvu³⁾. Nova velika produkcija iztrgala je gospodinji domače industrije kos za kosom iz rok. V kratkem je ostala gospodinja brez dela v hiši.

1) «... die Stellung der Frau entspringt nicht aus gewissen ewig gültigen Ideen, aus einer unabänderlichen Bestimmung für den von sentimentaler Selbstsucht erfundenen «natürlichen Beruf des ewig Weiblichen», sondern sie ist eine Folge der gesellschaftlichen, auf den Productionsverhältnissen fussenden Zustände einer gegebenen Zeit.» p. 3, 4.

2) «Sehr viel hat auch das Christentum zur Verkrüppelung und Knechtung des weiblichen Geschlechtes beigetragen.» Ib. p. 4.

3) «Die Frau musste als Haussklavin an ihren alten Kreis gefesselt bleiben; der Gedanke an die Emancipation konnte nicht aufkommen, bis nicht die Maschine als Heiland auftrat und mit dem Dröhnen und Stampfen ihres Räderwerkes das Evangelium von der Menschwerdung, der wirtschaftlichen Verselbstständigung der Frau verkündete.» Ib. p. 6.

Dalje. Razdrobljeno delo olajšalo je trud, a stem vsposobilo ženske za vsako delo. Kaj je bilo torej ženskam začeti?

Bogatinke vdale so se razkošju in razveseljevanju, včasih tudi izobrazitvi in dobrotelnosti za kratek čas. V obče pa je bogatinka dandanes razkošno bitje, sladostrastno živinče.¹⁾

Meščanke so pohitele poiskat si službe: v vradih, v šolah, na pošti. Ni jim bilo do znanja, a trebalo je zagotoviti si košček kruha. Mnogi siromačici je bila ena sama pot odprta: pot v tovarno.

Novo iznajbe lajšale so delo, kar je bilo v prilog slabotnim ženskam. Vsako leto pobeglo je na tisoče ženskih od ognjišča v tovarno. Vsled tega naraslo je število delavcev, mezda je dosledno padala in tem bolj, ker so delavke ceneje delale. Kapitalisti so vedeli, kako treba delavke porabiti proti delavcem. Plačavali so delavkam po stari cenitvi, a nadelale so koliker delavci. Z delavkami zopet tekmovali so otroci, a vseh je naposled vtudila in ponižala strašna sila nikdar trudnih strojev. Niti je temu pomoči, dokledar velja imovinska pravica in zasobna last.²⁾

Mož ni mogel več rediti sebe in obitelji. Morala je na delo tudi žena. Oba sta služila po prilici enako. Za tega del pa živi žena ravno tako lagotno brez moža, ko mož brez žene. Žena je samostalna in od moža neodvisna.

A kaj se je s tem zgodilo? Ženska delavnost je preložena iz obitelji v občestvo. Stara obitelj je vničena, ker ni gospodinje doma, niti more ostati doma: zato pa je gospodinja svobodna, žena.³⁾

Ali naj torej delavci branijo delavkam v tovarno? Tega ne morejo sami več. Brez delavke ne more soproj preživljati obitelji niti more kapitalist pogrešati delavke, ako hoče z ostalim svetom tekmovali in po ceni prodajati. Sila kola lomi. Gospodarstvo meni se proketo malo za sentimentalne, osobne želje «dobrih duš». Ekonomične potrebe so prav tako nerušne in neizogibne ko narurne potrebe.

1) «... die Rolle eines Luxusartikels, eines Lustthieres.»

2) «Die Productionsverhältnisse müssen unbarmherzig diese Wirkung haben, so lange die Production nicht zum Zwecke der Befriedigung der Bedürfnisse der Arbeiter selber, sondern zum Herausschlagen von Mehrwerth, von Profit für einzelne Unternehmer... geschieht.... Die moderne, unter der Herrschaft des Privateigenthums geschehende Production muss die Frauenarbeit gegen die Männerarbeit ausspielen.... zum grossen Nutzen.. der massgebenden Privateigenthumsbesitzer.» Ib. p. 11.

3) «Das vom häuslichen Heerd umschlossene Wirken der Frau hatte bisher die Familie zusammengehalten, die in die Fabrik verlegte Thätigkeit der Frau vernichtete das übliche Familienleben, legte aber auch den ersten Grundstein zu der ökonomischen Unabhängigkeit, damit überhaupt zu der Emancipation des weiblichen Geschlechtes.» Ib. p. 9.

Ali naj morda delavci branijo delavkam v tovarne zato, ker opasno tekmujejo z njimi? Bilo bi to kosmato nazadnjaštvo. Saj tudi troji tekmujejo z njimi — naj torej vaučijo stroje, kar so svoje dni tudi res poskusili na Angleškem.

Zatega del je čisto nerazumno, da baš nekateri socialisti terjajo omejitev ženskega dela. Ali niso obojini koristi iste? Delavke tare isto gorje ko delavce. Kaj ima ženska od svojega dela? Poprej je bila nevoljnica soprogoва, zdaj je sužnja kapitalistova.¹⁾ Privatno imetje vzemi se zasobnikom, a vsa produkcija izroči za drugam, tedaj bo rešeno socialno in žensko vprašanje.²⁾

Naloga socialistov pa mora biti: organizacija delavk, gospodarstvena in politična izobrazitev delajočega ženstva, da se oklene socialistov spoznavši svoje prave koristi. Borba za gospodarstveno in politično ravnost ženstva ni samo koristna socialistom, organizacija delavk je za socialiste nujna potreba in sila, sicer preti poguba delavcem od delavk. S podvojenimi silami pride se dvakrat skoreje do zmage, do politične in gospodarstvene osvoboditve: delavcev in delavk.³⁾

2. Novo gospodarstvo je vstvarilo novo občestvo. Domače hiše tesni zidovi so se razmaknili v «narodni dom», a kmalu so propali tudi «narodni domi» in celi svet ostal je brez zidov in granic. Domači zakotni trg se je razširil v narodni trg, a ta zopet v svetovni trg. Zakotno-vaška politika je dala prostor narodni, a narodno politiko je pokopal kozmopolitizem.⁴⁾

Kdor produkuje za svetovni trg, zanimlje se za svetovno politiko, za vse občestvo, od katerega je odvisna i produkcija i nje dohodki. Naravno je torej bilo, da so zahtevali delavci obilo novih pravic v občestvu, v politiki, v zakonodateljstvu itd. Nera di so bogatinci priznali delavcem novih pravic, toda vbrantni vže niso mogli njih včestvovanja v politiki in vseh občestvenih vprašanjih in početjih. Cerkev, šola, časopisje in druga izobraževališča

1) «Von dem Tage an, wo die Frau das Joch der ökonomischen Abhängigkeit vom Manne abwarf, gerieth sie unter die ökonomische Botmässigkeit des Kapitalisten». Ibi p. 13. «... wird aus einer Haus — zu einer Lohnsklavina». p. 39.

2) Ibid. p. 13.

3) Soll sich aber die Industrialisirung der Frau nicht in einem feindseligen Gegensatz zu den Interessen des männlichen Proletariats durchsetzen, so ist es von der höchsten Wichtigkeit, dass die **Industriearbeiterin organisirt**, ökonomisch und politisch **aufgeklärt** wird, damit sie sich in klarer Erkenntniss der Verhältnisse an das aufstrebende und dringende Proletariat anschliesst. Die Bedeutung, ja die Notwendigkeit dieses Vorgehens ist bis in die letzte Zeit vielfach übersehen worden. Eine socialistische Bewegung, die nicht nur von dem männlichen Proletariat, sondern von den Millionen der Industriearbeiterinnen getragen wird, muss doppelt schnell zum Sieg, zur politischen und wirthschaftlichen Befreiung der gesammten Arbeiterklasse führen.» Ibid. p. 14.

4) Ib. p. 15.

pohitela so sicer delavce maličit in slepit, toda načelno priznana so delavcem-nemaničem dolžna politična in občestvena prava.

Kaj pa delavke?

Ženstvo je ostalo brez pravic. Nova produkcija daja jim ravno toliko pravo ko delavcem, v istini pa so ženske peti brezpravni stan. Po delu so ženske vže kdaj neodvisne od možkih in njim ravnopravne, po pravicah ostale so še mej štirimi zidovi domače hiše. 1) Zakaj tako? Zato ker bogatinci nečejo priznati ženstvu ravnopravnosti v politiki in občestvu, če tudi delo sili ženske, da razmišljajo o politiki in občestvu vsaki dan. Ali ni tudi ženstva blaginja zavisna od politike prav tako, kakor blaginja delavcev, in gotovo tudi mnogo več, nego li od pleteničenja in kuharjenja? 2)

Ali naj ima mož sam vso skerb in oblast v občestvu? Dokler je bil mož sam gospodar v hiši, a žena samo njega «lepša polovica», naj je tudi sam gospodaril doma in povsod. Toda žena je zdaj možu ekonomična polovica. Pa kakšni pravici torej hote jej odreči enake pravice z možem?

Koliko več velja to o delavkah samostalnih, neomoženih, ki niso od moža v ničem odvisne. Osobito tem nalaga občestvo in politika dan za dnem nova bremena, nove skrbi, novo gorje, ne da bi jim dajala tudi prava zakonite obrambe. 3) Ni čuda, da je sirota propala v robstvo kapitalistov.

Toda vedno ne bo moglo biti temu tako. Delo je vrglo žensko iz obitelji v občestvo. Za tega del ne more biti drugače, nego da ženske preložijo vse mišljenje in čustvovanje iz obitelji v občestvo. Mesto tesnosrčne, sebične, obiteljske ljubezni zahteva novo občestvo od njih: občno solidarnost. 4)

Ali naj se morebiti odrečejo ženstvu pravice zato, ker ne more na vojsko? Po nazorih stare šole gotovo. Stara šola je de-

1) «Anders die Frau. Ihre Stellung weist einen schneidenden Widerspruch auf zwischen ihrer wirthschaftlichen Bedeutung und ihren gesellschaftlichen, beziehungsweise politische Rechten. Ihr sind nicht einmal die kümmerlichen Scheinkonzessionen eingeräumt, mit denen das Proletariat abg gespeist wurde; rechtlich und politisch bilden die Frauen einen fünften Stand der heutigen Gesellschaft. Während ihre ökonomischen Thätigkeit sich den neuen Productionsbedingungen anpasste und eine immer ausgedehntere wurde, blieben ihr ihre sozialen Rechte in Gemässheit derjenigen gesellschaftlichen Verhältnisse zugemessen, welche die Klein- resp. Hausproduction zur Voraussetzung hatten.» Ib. p. 16.

2) Ib. p. 18.

3) Ib. p. 19.

4) «Wie die Frauen mit ihrer Thätigkeit aus der Familie heraus geschleudert worden sind, so müssen sie auch mit ihrem Denken und Empfinden aus dem eng beschränkten Kreis der Häuslichkeit herausgerissen; sie müssen aus der Familie in die Menschheit verpflanzt werden. .. an die Stelle der engherzigen, tief egoistischen Familienliebe muss das allgemeine Solidaritätsgefühl treten....» Ib. p. 21.

lila delo: na «više» in «niže», «plemenito» in «navadno», a za naj plemenitejše so šteli odrezovanje kuponov. Po tej cenitvi so delili prava. Toda nova ekonomija je dokazala, da je vsako delo iste cene kolikor je občestvu potrebno in koristno.¹⁾

Ložimo torej take nazore v staro železo. V staro železo prodajmo tudi ono mnenje, da ženski nedostaja dovolj izobraženosti in politične zrelosti. Gospodarstvo je gospodar. Novo gospodarstvo pa je posadilo ženstvo iz obitelji v občestvo; v občestvu so torej njega prava. —

* * *

3. Do zdaj smo govorili samo o gospodinji, a molčali o materi.

Vse pobožno licemerstvo in filisterstvo golči enoglasno, da je materinstvo ženskam «prirodni poklic». «Ženska je mati, vèrši torej materine dolžnosti v obitelji in ne hodi v občestvo. Žensko moramo ohraniti otrokom, politiko lahko možje sami gonijo. Odgoja, morala velja, kaj gospodarstvo!»

Zadojeni filister niti pomislil ni, da mnogo ženskih materinih dolžnosti nima, ker nikdar matere ne bodo. A takih je dandanes mnogo in njih število grozno narašča. Kaj poreče torej o teh pobožni licemerec?

Toda govorimo o materah samih. Ali je res dandanes mati otrokom odgojiteljica? Ali mora biti mati dobra odgojiteljica? Imali v ta posel čas in pa sposobnosti, kakeršnih zahteva občestvo naših dnij? Pozvedavajmo najprej pri slastoljubih bogatinakah. Kdo jim odgaja otroke? Vse «materine» dolžnosti vršijo drugi ljudje: dojivke, pèstunje, učiteljice, učitelji. Žal je bogatinki samo to, da ne more poroda poslom naložiti. Kar delajo bogatinke iz preobilice, delajo siromačice iz bede in vboštva. Razlika je ta sama, da so otroci razkošne bogatinke vender le odgojeni, če tudi brez matere, a siromačica pusti otroke brez odgoje. Kdo naj jej pač vzame otroke pod skrb? Sama mora hiteti v tovarno ob zori, kjer ostane celi dan pri stroji. Opoludne leti domu podojit dete, ako ni predaleč. Sicer pa ostane dete v varstvu sestic in bratov, ali pa se izroči plačanim rokam, ki mu gnetejo v usta razne sladščice, strupene mlademu životu. Taka mati je srečna, ako more dati otroke v otročnico, kakeršna koli si bodi. Kedaj naj pa tudi mati sama odgaja otroke? Zjutraj pred dnem? Ob nedeljah ima dela čez glavo. A vrhu tega nalagajo jej liberalni gospodarji delo za kazen in za nagrade po sili, ako je celo ne silijo, delati tudi sedmi dan v tovarni.

1) «Das politische Bürgerrecht noch länger von den alten Reminiscenzen an die antiken Kriegerrepubliken abhängig machen und es der Frau versagen, weil sie nicht Militärdienst leistet, ist eine ganz vorsintfluthliche Anschauung, die von dem Tage an in die Rumpelkammer gehörte, wo die Nationalökonomie nachwies, das alle gesellschaftlich nützliche und nothwendige Arbeit gleichwertig ist.»

O srednjem stanu ni da bi govorili. Saj tudi tam iščejo ženske dela izven obitelji. Sicer pa je srednji stan pokopan.¹⁾

Novo gospodarstvo je torej izvilo ženskam tudi odgojevanje otrok iz rok. Odgojevanje otrok je bilo materino «prirodno opravilo», dokledar je gospodarstvo to zahtevalo. Zdaj vže ni več prirodno ženskam materam. Temu se ni čuditi. Obitelj je gospodarstvena (ekonomična) združba, ne pa moralna združba.²⁾ Gospodarstvo se je bistveno izpremenilo, z njim tudi obitelj.

Kdo naj torej od zdaj naprej odgojuje deco? Mesto obitelji občestvo, mesto matere izprašani odgojitelji. Žena pa bode svobodno izbirala si delo po svoji nadarjenosti in potrebah občestvenih.³⁾ Edina «prirodna» dolžnost in pravica ostane materi: da oddoži otroče.⁴⁾ Sicer bode žena enaka možu.

Ako pobožnemu licemercu ta fakt zmisliš, spusti se ti v jok. Sirota ne ve druge pomoči, nego da naj pride žena zopet domu, pa naj mu odgaja otroke.

Zastonj!

V občestvu naših dnij je vsako delo razdobljeno. Razdoblitev dela je nerušno moderno načelo, ki je vsako delo zljajšalo in dovršilo. Tudi odgoja razdobljena bode torej najbolja odgoja. Kdo bi pa tudi bil tako nespameten, da bi hotel pustiti v rokah ene same osebe vse ogromno delo človeške odgoje?

Moderno občestvo je razkrojilo odgojevanje na dva dela: na izobrazitev in odgojo v ožem pomenu. Za izobrazitev ali nauk skrbi javna šola, a v šoli deli se nauk zopet na razrede in stroke. Izobrazitev dece torej ni več materina.

1) «Bleibt noch der biedere gute Mittelstand übrig, dieses Raritätenkabinet für alle längst überlebten Einrichtungen, dieser Hüter von Begriffen und Zuständen, die unseren Grossvätern theuer und heilig waren. Aber die Verhältnisse des Mittelstandes sind in keiner Beziehung massgebend. Das Kleinbürgerthum ist unrettbar dem Untergange verfallen...» Ib. p. 27.

2) «Das Familienleben musste auch nach dieser Seite hin durch die modernen Productionsbedingungen gründlich umgewälzt werden, denn die Familie war keine moralische, sie war eine ökonomische Einheit; mit den ökonomischen Grundbedingungen ihres Bestehens mussten auch alle ihre sogenannten Pflichten und Aufgaben einer Wandlung unterworfen werden.» Ib. p. 28.

3) «Die Kindererziehung wird und muss aus der Familie in die Gesellschaft verlegt werden, sie wird und muss aus den Händen der Mutter in die von Pädagogen im weitesten Sinne des Wortes übergehen. Die Frau wird.... auch als Mutter frei zur Ausübung gesellschaftlicher Thätigkeit je nach ihrer individuellen Befähigung oder Neigung und nach Massgabe der gesellschaftlichen Bedürfnisse — ihre Stellung wird auch hierin mehr und mehr der des Mannes ähnlich werden» Ib. p. 28.

4) «Die Mutter ist die natürliche Erzieherin und Pflegerin für das Säuglingsalter, die Stillungsperiode, nicht darüber hinaus.» Ib. p. 29.

Prav tako je tudi odgoja (v ožem pomenu) poklic, za kateri je treba 1. prirodne nadarjenosti 2. tehnike 3. občne izobraženosti. Poglejmo, ali ima mati ta svojstva d same prirode.

Nadarjenosti priroda gotovo ne deli po spolu, ampak po osebah. Kaker niso vsi možki rojeni čevljarji, kovači i. t. d. prav tako niso niti ženske vse rojene odgojiteljice.¹⁾

O tehniki je komaj vredno govoriti. Kje so se učile odgojevanju ženske? Kdaj naj vtegnejo, ako so po cele dneve v tovarni? Česar se pa kdo učil ni, tega ne zna. Torej naj se izroči odgoja mladine ženskam, ki nimajo šole? Ali ni to zlodejstvo?²⁾ Niti čevlja ne damo zakrpati, ako ne poznamo čevljarjeve spretnosti, otroke pa sme odgajati čisto po svoje vsako ženišče, ki je po sreči ali nesreči postalo mati!

Najmenj pa dostaja ženstvu izobraženosti, kakeršne zahteva moderno občestvo. Cela stoletja je bila ženska sužnja in je vedno še, pa naj odgaja svobodne državljane 19. veka?!³⁾

Ako se ljudem starega kopita to pravi, vdobi so navadno ta le odgovor: «Res, da ne dostaja ženski mnogo potrebnih svojstev za odgojo. Ali vendar je ženska rahla stvar. Nje blago srce je polno plemenitih čutov, ki vplivajo moralčno na deco.»

Vže zopet morala! Nравstvenost je relativen pojem, ki se s časom menja. Kdor hoče današnji rod uravstveno odgajati, mora biti poprej sam odgojen po načelih naših dnij. Ženstvo pa je zaostalo stoletja nazaj in vsled tega vpliva nemoralno na mladino.⁴⁾ Vsa ženska morala je v hiši, vsi blagi čuti vrte se ob obiteiji, vsa nežnost velja loncem.⁵⁾ Za javno življenje, za občno blaginjo, za človeštvo ženska nima srca. Ista ženska — soproga, mati — ki žrtvuje sebe in vse svoje obitelji, mrzi vsako žrtvo za občestvo in ne more ni videti, da nje soprogo žrtvuje čas in denar občestvu na škodo obitelji.⁶⁾ Takim li

1) Ib. p. 30.

2) «Diese Auffassung ist ihren Ergebnissen nach geradezu verbrecherisch» Ib. p. 32.

3) Ib. p. 34.

4) «Die Frau kann für die künftigen Generationen nicht eine Hohepriesterin des Schönen, Wahren und Guten sein, weil sie mit ihrer Auffassung der künstlerischen, wissenschaftlichen und sittlichen Begriffe grösstentheils noch in einer vergangenen Zeit wurzelt. Die betreffenden Begriffe sind ja nicht der Ausdruck ewig gültiger Ideen..... Jedes Zeitalter und jedes Volk hat seine eigene Sittlichkeit, Kunst und Wissenschaft.» Ib. p. 35.

5) «Das reiche moralische Gemüthsleben der Frau findet im Grunde in einem Figerhut oder in einem Kochtopf Platz, ohne dabei Gefahr zu laufen, sich den Kopf an den engen Wänden einzurennen.» Ib. 36.

6) Das Weib, welches für die Ihren der grössten Aufopferung fähig ist, erweist sich der Gesellschaft gegenüber von oft geradezu brutalen Egoismus» Ib. p. 36.

ženskam naj dajamo odgojevati deco? Ako imajo ženske res lepih prirodnih svojstev za odgojevanje, moderno občestvo teh ne bode preziralo. Ponudi jim priliko, da se pokažejo, kolikor jim drago: v šolah, v občnih izobraževališčih. Ali poprej ima občestvo pravico od njih zahtevati spričalo zrelosti t. j. spričalo o prirodni nadarjenosti, o tehni in ob občnem izobraženju. Tega spričala do teh dob ženstvo nima.

«Kaj pa materina ljubezen? Priroda je dala samo materi ta čut. S čim menite zameniti ta prirodni instinkt?» Instinkt je slep, brez jasnega cilja in namena. Za tega del nikdar ne more nadomestiti znanosti in tehnike. Mati, ki ne pozna podagogičskih načel, ni odgojiteljica, pa bodi tudi desetkrat otroku mati. Materina ljubezen je malo ne vselej kriva duševnega in telesnega pohabljenja naše mladine. Sicer pa ako bi mati razumela kaj, dan danes ne vtegne ni učiti se odgojevanju niti odgojevati.¹⁾

Kdo naj torej odgojuje deco 19. veka? Ali nikdo — ali občestvo. Očito je torej, da ima občestvo pravico in dolžnost, vzeti oibelji vso odgojo oddojenih otrok in izročiti strokovnjakom.²⁾

* * *

Tako socijalisti Radovedni smo, kaj porečejo slovenski čitatelji. Takih nazorov o ženstvu niso še brali v slovenskem jeziku. Toli vbogi sicer nismo, da bi ne imeli ničesar tiskanega v obrambo in osvobojenje ženstva. Imamo, imamo! Poleg narodne prislovice, da je . . . hudič, imamo korenito razpravo, v kateri je do trohe dokazano, da smejo ženske — hvala bodi 19. veku — pisati, in kar spišejo, tudi iskati, osobito o ženskem vprašanju.³⁾ Mi smo tudi tega mneuja. Čemu bi kalili nežnim stvaricam živo veselje? Slama je po ceni, črnilo ni drago, in pa kaj pravi ruska prislovica?

Papir vse pretrpi,
 . . . 4) in ne zarudi.

1) «Der Instinkt der Mutterliebe ist blind, er tappt im Finstern.... Täglich hat man Beispiele vor Augen, welche zeigen, was für Ungeheuerlichkeiten, um nicht zu sagen Verbrechen gegen die Entwicklung der kindlichen Natur die zärtlichsten Mütter im Namen des «Instinktes der Mutterliebe» begehen. Ein gut Theil der körperlichen und geistigen Verkrüppelung der Jugend ist darauf zurück zu führen, dass die Erziehung dem mütterlichen Instinkt überlassen wird, anstatt dieselbe zur Sache eines zielbewussten Wissens und Könnens zu machen.» Ib. p. 33.

2) Ib. p. 28, 38.

3) Zvon 1878 str. 303.

4) V izvirniku stoji «laže»; ali tega ni ravno treba. Lagati znajo možki tudi

V romanu «G. Mirodolski»¹⁾ imamo jaro pravdarico²⁾ in zagovornico ženskih pravic. Menimo pa, da je g. Stritar sicer drugod po svetu vtegnil videti mnogo takih pravdaric, ali na Slovenskem menda takih ni še. Ako bodo kdaj, vedeli si bomo pomagati brez filozofije in socijologije. Kako li? Po ribniški:

Al kadar bo eden pravi prišel,
Vse tvoje „pravice“ zastoj bo imel.

(Levstik)

Toda socijalisti so drugi možje. Njim je na umu prevstrojiti celo občestvo, tako da zerjavite v slovnikih kerščanskih narodov sveti besedi «zakon» in «obitelj, a sladka beseda «mati» bode znana samo policiji, ki bo pobirala odrojene otroke od hiše do hiše za občinska odgojevališča. Njim menimo obširneje odgovarjati.

Dr. Jos. Pavlica.

1) Zbrani spisi II.

2) «Frauenrechtl erinnen »

Aksakov — Solovjev o ruski cerkvi.

O Rusiji je človeku težko vznati resnico; tudi ni hvalen posel na Slovenskem pisati istino o širnem vserosijskem husudarstvu. Pisatelji pišeči o Rusiji, videli so jo samo od daleč, z daljnovidi vaznobarynih večal (lup). Ni čuda, da niso vsi ene in iste podobe videli. Nekateri so v gledali v Rusiji čudno pošast na nebosklonu političnem in socijalnem, znanečo gotovo pogubo ostalim narodom. Drugim zopet, zasvetila je v daljnovidu zvezda danica: „sveta Rusija“, znaneča zoro blaginje in svobode.

Nemci so imeli bojda daljnovide s črnimi večali; lepa beseda njim ne teče rada iz ust o Rusiji. Zato so pa tudi izgubili pri nas vso verodostojnost. Poslednji čas lotili so se pobirati po vseh ruskih pisateljih — osobito klasikih — nepovoljne sodbe o Rusiji. Take nagrabke zovejo v Nemcih: „Russland nach Selbstzeugnissen.“ Toda klasiki niso vedno klasične priče. Kaj bi rekli Nemci, da jim bi hotel kdo naslikati njih keršćanstvo in domoljubje — po Goethe-ji?! Naj oprezniji pa nam je biti pri vsprajemnji svedokov o cerkvi in nje svećeništvu: osobito ako hote pričati proti cerkvi. Pravičen sodec, kojemu je do resnice, ne bode svedoka vže zahvalil, ako mu prinese zakonito napisan krstni list matere cerkve. Ali bi bila čudna stvar katoliška cerkev in nje svećeništvu n. pr. na Slovenskem, ko bi hoteli soditi po spričalih nekaterih pisateljev, ki po sili hote biti v „kranjskih kvasikov številu,“ a imajo vsi katoliške krstne liste, zakonito spisane, podpisane in kolekovane.

Žal, da baš Rusi sami delajo v tem pogledu tako, kaker se ne sme. Većina bogoslovskih listov ruskih poroča o cerkvenem življenji v katolićanih po svedoćenji apostatov, krivovercev in razkolnikov. Tako n. pr. „Vera in Razum“ — sicer odlićen list¹⁾ — podaja svojim od kraja pravoslavnim čitateljem oceno poslednje papeževe okrožnice „Sapientiae“ posneto iz „Evangelische Luterische Kirchenzeitung“! Hrista radi! Skaži mne bratec, razve ne učilsa Ti po latinski? Ostanjsa v Harjkovē in ne hodi v Berlin čitat papskie encikliki! Pišoć o ruski cerkvi, nećemo posnemati „severnih bratov.“ Svedoka na čelu našega članka sta prava Rusa, „duhom in telom“, rodoljuba slovanska, pravoslavna oba. Koliker je menda Solovjev manj navdušen za pravoslavje brez Rima, toliker strastnejši neprijatelj Rimu je bil

1) Vera i Razum. Žurnal bogoslovsko-filosofski. Harjkov. N.o 8. p. 469-70.

Aksakov: mož pobožen, odkritosrčen in veren sin edino prave pravoslavne cerkve. Aksakov je rusko cerkev toli dobro poznal in toli strastno ljubil, da sme pred vsakim sodiščem pričati proti imenovani cerkvi.

Aksakov v resnici tudi priča proti svoji cerkvi, in sicer tako, da bi mi ne upali zapisati take sodbe o ruski cerkvi v pričo „Slovenskega Naroda,“ ako bi jo sami od sebe znali. Ali saj niti Solovjev si tega ni upal. V svojem širom sveta znanem delu: *La Russie et l'Eglise universelle*¹⁾ izogiblje se Solovjev skrbno svoje sodbe, ter zdržema daje Aksakovu verodostojno besedo. Ker nimamo Aksakovih del pri roki, podajamo čč. čitateljem slavnega slavofila rezko sodbo po prelogu Vladimira Solovjeva.

Govoreč o vojaškem odlikovanji *Monsignora Ireneja*, nadškofa *Pskovskega* in člana sv. sinoda, pravi Aksakov, 2) da njemu tako posvetno, čisto vojniško odlikovanje prav nič čudno ni. To odlikovanje njemu samo dokazuje, da je temeljno načelo ruske cerkvene konstitucije od Petra Velikega naprej razvijalo se dosledno in logično. Znano je, da ruski cerkvi gospodari praviteljstvujušči svet, nazvan „svjatejši sinod,“ čeger članove imenuje car, čeger načelnik — oberprokurator sv. sinoda — je civilen ali vojniški vradnik, kojemu gre prva beseda o cerkvenem vladanji. Vladikovine vpravljajo po imenu vladike, katere imenuje car po priporočilu sv. sinoda t. j. po nasvetu oberprokurora, ki jih potem odstavlja, kaker mu drago. (*Selon son bon plaisir*).

Hijerarhični čini duhovstva so razvrščeni na tabli o „rangah“ in vravnani z vojniškimi čini. Metropolit je raven z maršalom, nadvladika z general-lejtnantom, vladika z general-majorjem. Svečenici mogo z malim naponom biti ravni s polkovnikom. Čisto dosledno je torej Pavelj I. odlikoval visoke cerkvene dostojanstvenike z vojniškimi petljami (*cordons*).

Ali morebiti so to neznatne malosti, čisto navidezne stvari? Toda iz te zunajnosti odseva notrajnost naše cerkve. V državno službo vtelovljeni služabniki altarja imajo sami sebe za činovnike in organe posvetne oblasti. Posvetna oblast nagraja vsloge duhovstva s posvetnimi odlikovanji zato, ker je duhovstvo samo teh nagrad željno. Petrograjski sinod od prvih let svojega obstanka priznava sebi značaj carske institucije in nikoli ni pozabil pozivati posvetne oblasti, kot pravi izvor svoje avktoritete. Pri vseh aktih prve dobe pravi glasno: „da je poveljeno od carjá vsemu svetu, osobam vsečihernih činov, cerkvenim in po-

¹⁾ Paris II. edition. Albert Savin, éditeur 12. Rue des pyramides, 12. Naša razprava obsega poglavje VII. p. 46—58.

²⁾ Aksakov. Recueil complet des œuvres de I. S. t. IV. p. 119.

svetnim, da imajo pripoznavati sinod za oblast važno in mogočno, a da nimajo kršiti dostojanstva, katero mu je nadel Njega carsko Veličestvo.⁴ Razumel bo vsakdo, da je posvetni element, iz kojega meni sinod, da zajemlje vso svojo oblast, moral prav gotovo prevladati čez vse druge elemente in pokoriti si popolnoma to izrodno (hybride) institucijo, ki sama sebe proglašala za oblast posvetno, a vsvaja si avtoriteto koncilja. Kršiti dostojanstvo, katero je Njega carsko Veličestvo odmerilo sinodu, ne more nihče drug, ko car sam. Zategadel je oberprokuror Jakovljev izvajeval carski ukaz, strogo branec sinodu neposredno dopisovaje s komerkoli: vse občeje (vsé bumagy) o cerkvenih poslih mora se doposlati oberprokuroru.

Tako je naša cerkev po svoji vladi neke vrste vrad ali ogromna pisarnica, ki vrši pastirovanje črede Kristusove po kopitu nemškega birokratizma, ne brez one oficijalne lažnjivosti, ki je birokratizmu lastna. Cerkvna vlada je vstrojena kakor administrativen, sveteni departament; cerkveni služabniki so všteti mej državne sluge. Cerkev sama je preobražena malo ne v vrad posvetne oblasti ali s kratka: cerkev je v državni službi.¹⁾

Aksakov meni dalje, da s posvetno oblastjo so prodrle tudi posvetne ideje v cerkvene kroge in premogle naše duhovstvo v toliki meri, da skoraj ni sposobno, da bi moglo razumeti pravi oživljajoči poklic sv. cerkve.²⁾

To trditev potrjuje cela kopa razprav in načrtov o cerkveni reformi, katero je poslala Aksakovu „razumna in napredna stranka“ ruskega duhovstva. Vsi oni načrti nosijo znamenje protiverske posvetnosti. Nekateri — piše Aksakov — priporočajo vnemati navdušenje propovednikov (pridgarjev) z novo zistemo oficijalnih nagrad s posebnimi odklikovanji. Drugi naglašajo potrebo formalnega poročstva od države zagotovljenega v obrambo nižega duhovstva proti episkopalni oblasti. Zopet drugi spajajo našo versko bodočnost s povišanjem dohodkov cerkvenih in želijo v to svrhe, naj država prepusti cerkvam monopol nekaterih industrijskih strok. Najdejo se tudi taci, ki predlagajo vstanovičene odredbine sv. sakramentov... Nekateri menijo celo, da naše versko življenje ni še dosta vrejeno od vlade in zahtevajo nov

¹⁾ Id. p. 124. Ainsi notre Eglise, du côté de son gouvernement, apparaît comme une espèce de bureau ou de chancellerie colossale qui applique à l'office de paître le troupeau du Christ tous les procédés du bureaucratisme allemand avec toute la fausseté officielle qui leur est inhérente.... l'Eglise elle-même se transforme bientôt en une fonction du pouvoir séculier, où tout simplement elle entre au service de l'Etat.

²⁾ Ib. p. 125, 126. Il ne s'agit pas du pouvoir séculier seulement, mais surtout des idées séculières qui entrent dans notre milieu ecclésiastique et s'emparèrent à un tel point de l'âme et de l'esprit de notre clergé que la mission de l'Eglise dans son sens véritable et vivant leur est devenue à peine compréhensible.

zakonik §§§ in pravil za cerkev. In vendar je vže v zadnjem državnem zakoniku nad 1000 člankov, ki zagotovljajo varstvo cerkvi in določujejo dolžnosti policije za vero in pobožnost. Ali ne proglašša naš zakonik svetno vlado za hraniteljico (le conservateur) dogmatov gospostvujočega veroizpovedanja in čuvarico lepega reda v sv. cerkvi? O mi poznamo to čuvarico — nabrušeni meč, gotov posekati vsakega, ki bi hotel rušiti to pravoslavje, vstanovičeno ne toliko po Duhu svetem, ko po kazenskih zakonih ruskega carstva.¹⁾

„Oberprokuror sv. sinoda, odgovorni poglavar sv. cerkve, polaga vsako leto cesarju račun (otčēt) o stanji one institucije. Oblika in zlog tega računa ne loči se ni za troho od računov drugih ministerstev n, pr. od ministerstva cest in poti. Tvarine so povsod enako razdeljene, samo da mesto rubrike: „vozne ceste“, „železnice“, „ladje“, nosi račun oberprokurora napise: „izpovedanje in razširjevanje vere“, „pastirska delavnost“, „javljanje verskega čustva in vdanosti presveti osobi Njeg. Veličanstva.“ itd.

Cerkev se je odrekla svoji cerkveni svobodi; v zameno jej je država zagotovila obstoj in gospodstvo mej drugimi cerkvami v državi. S tem je verska svoboda vničena v Rusiji. „Kjer ni več žive, organske edinosti,“ pravi Aksakov, „navidezne celosti ne more vzdržavati nihče drug, ko nasilje in sleparstvo.“²⁾

Ta beseda moskovskega domoljuba — dostavlja V. Solovjev — je grozna, ali resnična. Aksakov sam je imel obilo prilike, prepričati se o grozovitosti in nasilji ruske vlade proti inovertcem — ko so na južnem ruskem preganjali neko protestantovsko sekto.

Ali poslušajmo, kako sodi Aksakov sam o nasilji v verskih in cerkvenih vprašanjih!

Gasiti duhovno žejo s temnicami, ko se nima s čim vgasiti jo, odgovarjati s temnicami pravim odkritosrčnim potrebam in vprašanjem verske zavesti, ki se budi, dokazavati s temnicami istino pravoslavja, pravi se izpodkopavati tla naši veri in dajati orožje zmagajočemu protestantizmu.³⁾ Nasilje vniči navdušenost pastirjev črede Gospodove.

Odkritosrčni branitelje naše cerkve (n. pr. zgodovinar Pogodin) priznavajo, da verska svoboda v Rusiji bi spravila polovico kmetov v razkol; a polovica gospode (osobito

1) Ib. p. 84. Nous voyons ce gardien, le glaive levé, prêt à sévir contre toute infraction à cette orthodoxie établie moins avec l'assistance du Saint Esprit, qu'avec celle des lois pénales de l'Empire russe.

2) Ib. p. 100. Là où il n'y a pas d'unité vivante et intérieure l'intégrité extérieure ne peut être soutenue que par la violence et fraude.

3) Ib. p. 72.

ženske) šla bi v cerkev katoliško.¹⁾ Kaj to pomeni? vpraša se Aksakov. Pomeni, da polovica članov pravoslavne cerkve so samo na videz pravoslavni, drži je v nje naročji edini strah časnih kazni. Tako je torej resnično stanje naše cerkve: nedostojno, žalostno, grozno. Koliko bogoskrunstva v svetiščih, koliko licemerstva na mestu resnice, koliko straha mesto ljubezni, koliko pokvarjenosti poleg vsega zunajnega reda; kolikokrat zlobna vest pri nevsmiljeni branitvi prave vere — kakšna negacija temeljnih načel in bistva sv. cerkve — laž in nevera tam, kjer mora vse oživljati in goniti resnica in vera! Vender pa ni še to zlo največje zlo; pekoče gorje je še le to, da je imenovano zlo v domačeno, zakonito, da je ta grozna anomalija neizogibna posledica pravila, katero je vsprijela država in občestvo samo.)

V obče gospoduje pri nas najbolj videz, decorum; to je vže zadosti naši ljubezni do cerkve, naši lenivi ljubezni, naši brezplodni (bezdejateljni) veri. Mi radi zapiramo oči in boječ se pohujšanja, trudimo se poskriti i svojemu vidu i očem drugih ljudij vse veliko zlo, ki nam pod spodobno odejo kaker rak zajeda stržen verskega organizma. Nikjer se tako ne strašijo resnice ko v vradih cerkvenih, nikoder ni servilnost večja, ko pri naši duhovni hijerarhiji, nikomer ne služi „zveličavna laž“ toliko, kaker baš njim, kojim bi morala mrzeti vsaka laž. Nikjer ni toliko kompromisov dogovorjenih pod pretvezo modrosti, ki ponižavajo cerkveno dostojnost in vničujejo nje avtoritetu. Tem dogovorom za mir in spravo je glavni vzrok ta, ker nimamo dosta vere v moč resnice. Najhujše je pa še, da mi vse to zlo dobro poznamo, da smo se ž njim sprijaznili, pa živimo mirno in brez

1) Z dovolitvijo slovenskih Krutorogov povejmo i mi, kar smo slišali. Pravili so nam raznoteri možje iz Rusije, da je osobito mej gospoda v Petrogradu veliko zanimanje in simpatija za sv. Očeta in za cerkev katoliško. „Ako bi car prestopil k nam, prestopi vsa gospoda po vrsti. Vsi pa, s kojimi smo imeli priliko občevati, hvalili so nam čez mero spoštovanje inovercev in verotrpnost od strani ruskega naroda. Celó Poljaci so mi slovesno zagotavljali isto o narodu samem! Z ruskimi sošolci bili smo na gimnazij v Varšavi dobri prijatelji. Moj prviprijatelj, s katerim sem vedno občeval, je bil pravi Rus. V moji obitelji govorili smo po poljski, v njegovi pa po ruski. Sicer pa kaker je prilika hotela.“

O ruski vladi pa bili so i Rusi i Poljaki ene misli: „Ni so ljudje!“

2) Cependant le danger le plus grave, ce n'est pas que le mal ait pé-nétre parmi les croyants, mais c'est qu'il y ait reçu droit de cité, que cette situation de l'Eglise soit créé par la loi, qu'une anomalie semblable soit une conséquence nécessaire de la norme acceptée par l'Etat et par notre société elle — même.

skrbi.) Toda taka sramotna sprava, taki nečastni kompromisi ne mogo vzdržavati cerkvi miru, a v obrambi in zastopanju resnice pomenijo oni kompromisi očit poraz, ako ne tudi izdajstvo.

Naša cerkev je — ako smemo verovati nje braniteljem — čreda obila ali čreda neverna, katere pastir je policija, ki po sili in s knutom v roci podi v hlevce ovce izgubljene. Ali je ta podoba cerkve Kristusove? Ako pa ni, kaj je sicer? ²⁾ Državna institucija, ki je morebiti v prilog državnim koristim, strahovanju in blagonravju. Toda cerkev — in tega ne smemo nikoli pozabiti — je oblast sloneča na nepremičnem moralnem temelji i nobena nezvestoba poglavitnim načelom ne ostane v cerkvi brez kazni. Kdor v cerkvi laže, ne laže ljudem, ampak Bogu! Cerkev nezvesta oporoki Kristusovi je na celem svetu najbolj neplodna in nezakonita prikazen. Cerkev, ki je del države, to je del „kraljevstva tega sveta“, je odpovedala se svoji nalogi in morala bode vdati se vsodi vseh kraljestev tega sveta. Taka cerkev nima prava obstojati, zapisala je sama sebi smrt. ³⁾

Vest ruskega naroda ni svobodna v Rusiji, a mišljenje versko ostane topo. Abominatio desolationis se je vgnezdilo v svetišči; duh od mrtvih nadomestuje duha oživljajočega, a duhovni meč — beseda božja — erjavi; mesto njega gospodari državni meč; v svetišči pri vstopu in izstopu mesto angeljev božjih stojé žendarmi in policijski inspektorji: stražniki pravoslavnih istin, ravnateljji naše vesti. ⁴⁾

Nismo še pozabili, pravi ob konci Solovjev, da slavofili vidijo v naši cerkvi edino pravo cerkev Jezusa Kristusa, v koji je živo združena svoboda in edinost v duhu ljubezni. Ali poslušajmo, do kakega zaključka je prišel posledni predstavitelj imenovane stranke po nepristranskem raziskavanji naših cerkvenih poslov: „Duh resnice in ljubezni, svobode in življenja duh blagotvorni ne veje ruski cerkvi.“ ⁵⁾

Torej po svedočbi nepristranskega pravoslavnega in ruskega rodoljuba — pravi Vladimir Solovjev — naša narodna cerkev

1) Ce qui est le plus grave, c'est que tous ces maux de notre Eglise — nous les connaissons et nous nous sommes arrangés avec eux et nous vivons en paix.

2) Ib. p. 91.... notre Eglise est un troupeau vaste, mais infidèle dont le pasteur est la police qui, par force, à coups de fouet, fait entrer dans le bercail les brebis égarées.

3) Ib. p. 93. Elle n'a en elle-même aucune raison d'être, elle se condamne à l'impuissance et à la mort.

4) Ib. p. 83-4 ces gardiens des dogmes orthodoxes, ces directeurs de notre conscience.

5) Ib. 127. L'esprit de vérité, l'esprit de liberté, l'esprit de vie, l'esprit de liberté — c'est son souffle salutaire qui fait défaut à l'Eglise russe.

ni prava cerkev božja, ker jo je zapustil Duh resnice in ljubezni!

Evo, kako pišejo razboriti možje, katerim je Rusija sv. domovina! Izrecimo svoje iskreno spoštovanje odličnima Slovonom: Aksakovu in Solovjevu, ki sta se upala povedati pred vsem svetom resnico o svojega naroda cerkvi. Kdor resnico govori njemu se ni nadejati nič dobrega, najmanj pa v Rusiji. Ali velik dobrotnik narodov je vsaki, kdor mu brezobzirno razkriva strupovite rane. Resnica edina more narod osrečiti in vzveličati.

Izrecimo pa tudi svoje zaničevanje oni plačani svojati, ki po Slovenskem in drugod v Slovanih vedoma in mala fide slavi baš ono, kar je po spričavanji samih Rusov v ruskem gospodarstvu gnilega. Kdor sam vere nima, ni „pravoslavne“ ni „latinske“, njega bodi sram, da hoče narodu oprtiti nazore, katerih licemerec sam ne veruje.

Lepo in stvarno o Rusiji pisati, kdo bi tega ne hvalil, kdo bi na Slovenskem takih spisov ne čital? Rusija hrani v sebi bogate zaklade: vredne znanstvenega raziskovanja, važne za bodočnost Evrope, a še posebe za Slovanstvo. Nam Slovencem je živa potreba proučiti bogate dari ruske zemlje in ruskega naroda. Baš o tem pogrešamo večjih pisateljev. Ali v ta posel je treba poleg obilega znanja in ljubezni do velikega naroda tudi p o š t e n o s t i. Drugi pisatelji niso vredni našega spoštovanja, niti podpore — vredni so metle!

* * *

Ob koncu dostavimo prijateljski opomin svojim sobratom č. gg. duhovnikom po Slovenskem. Ako nas ne moti čut ljubečega srca, menimo, da je naš narod baš — o sv. cerkvi in nje poglavarji vse premalo poučen. Pisatelj teh vrstic je na svoje uho slišal mej priprostim narodom take nezmislil o sv. Očetu, da ni vedel, kaj bi dejal. In vender je naše verno ljudstvo izvrstno poučeno o sv. veri. Od kod torej ona čudovita nevednost o namestniku Jezusa Kristusa? Podoba je, da narod o njem ničesar ne zve. Časnikov narod vbogo malo čita, niti so časniki zakoniti oznanjevalci sv. evangelja. Ali saj hodi naše verno ljudstvo pridno poslušat krščanski nauk in propovedi ob nedeljah? Hodi, hodi, ali žal, da so propovedi o cerkvi in nje poglavarji bele vrane. Morebiti se motim jaz, in bilo bi mi drago, ali vender se mi zdi res, da č. gg. pastirji to vprašanje razpravljajo vse premalo in preplitvo. Moje mnenje je tako, da se govori narodu pogostoma o cerkvi in papeži. Razloži se vernikom točno in obširno, da je cerkev samosvoje, samovpravno, n e z a v i s n o, pravno občestvo, kaker država; da ima cerkev pravico dajati postave prav tako, ko država; a da kdor papeža ne poslušja, ni cesarju pokoren ne bode. Te so dogmatične resnice, katere nam je treba verovati „fide divina et catholica.“

Pouči se ljudstvo na dalje, koliko krvavih ran so zadali brezverni zakonodatelji oblasti sv. cerkve v šoli, v zakonu, v blagonravji, na blagu... Ko bo narod naš katoliški dobro razumel, kaj je cerkev, ne bo nikoli podvomil o zakoniti cerkveni oblasti v šoli itd.

Priložnosti za take govore je mnogo v letu: o raznoterih praznikih, na papežev imendan, ob obletnici Njegove izvolitve. Priliko dajo premnogi dogodki po svetu, osobito v Rimu. Ali bi ne bilo dobro govoriti cel advent o cerkvi ali o papeži? Narod naj zve britkosti, ki tarejo srce sv. očeta. V obče naj se narodu ničesar ne zamolči o papeži, kar je za cerkev, in narodu samemu razumno. Kratko: delajmo na to, da bode verno slovensko ljudstvo cerkev in papeža dobro poznalo in ljubilo.

Posebne prilike za to so tudi okrožnice papeževe. Kar se dostaja okrožnic Leva XIII, priporočajo se same po učenosti in lepi besedi. Okrožnice papeževe treba bode razpravljati po moji misli najbolje na shodih in pri velikih slovesnostih. Ali tudi sicer naj se cerkveni govornik večkrat spomni papeževih besed, navajaj v propovedih besede nezmotnega učitelja in poglavarja vesoljne cerkve. Nekaj podobnega nam je na umu tudi o škofovskih poslanicah, ako so zajete iz življenja ter imajo praktično podstavo. Žal, da se pri nas poslanice samo preberó in potem založijo. Skrbimo, da bode verno ljudstvo pogostoma slišalo imena in nauke svojih nadpastirjev; tedaj bode tudi naš glas rajše poslušalo.

Take govore pa je treba skrbno spisati, da se človek izogne v dve gubi sključenim §§, ki se nam, svobodnim državljanom 19. veka, na vsaki korak po dva v zobe reže. Estote prudentes sicut serpentes. A treba je tudi navdušenja in samorašče misli, da se ne zajemlje vedno le iz starih kalamonov.

Bodi vse to samo prijateljski povedano. Ako bode morda brez vspeha, mi vender ne bode žal, da sem pisal hvalo sv. cerkve.

Dr. Pavlica.

Sv. Pavel razlaga razna politiška in nepolitiška vprašanja.

III. Polemika sv. Pavla.

Kaker smo vže rekli na tem mestu, bi sv. Pavel, ko bi živel v naših časih, ne mogel dolgo ostati brez lastnega organa, kar imenujemo navadno list. Trdili smo celo, da bi Pavel vstanoval list, kateri bi bil v duhu soroden „Rimskemu Katoliku.“ To se je zdelo — seveda pred vsem „Brusu“ — nekoliko predrzno.

Toda ravno pri tem se hočemo še pomuditi. „Rimskemu Katoliku“ se očita, da ne pozna ljubezni, in sicer krščanske; njegova pisava je robata, gorjanska; drugi spet pogrešajo v njem taktike itd.

Poglejmo tedaj, kaka bi bila blizoma taktika sv. Pavla, da bi se mu bilo boriti kaker nam — sè slovenskimi liberalci! Apostelj, kateri je tudi nekaj Kristusovega duha imel, vsaj toliko kot vredniki v „Narodni tiskarni,“ je gotovo tudi vedel, kako se mora polemizovati z nasprotniki krščanstva.

Moramo vže reči koj od začetka, da, ako je res, kar učijo naši liberalci o krščanski ljubezni, sv. Pavel ni imel o nji niti pojma; obdelavali bi ga in oberali, da bi, kaker mi, s psovkami lahko polnil platnice svojega lista.

Ko je Pavel zapazil, da hoče kdo kaliti sv. vero mej kristijani, je kar iz kože skočil in enako razbesnjenemu levu svoje nasprotnike kar raztrgal. Bil je na otoku Cipru. Sergij Pavel, prokonzul Cipra, je poklical Pavla k sebi, želeč slišati besedo Božjo. A vstavljal se mu je Elima, vražar, hoté prokonzula odvrniti od vere Kristusove. Tu pa ga pogleda Pavel srpo in ga zaroti: „O polni vsake zvijače in vsake hudobije, sin hudičev, sovražnik vsake pravice, ali ne boš nehal prevračati pravih potov Gospodovih?“ Ne zadosti: „Glej, roka Gospodova zoper té, in slep boš in ne videl solnca do časa!“¹⁾ — Bog varuj, da bi se mi predrznili naše liberalce imenovati „sinove hudičeve“!

Bili so krivi učeniki, ki so Galačane speljavali od Pavla in Kristusovega evangelija. Apostelj se roti in kliče nad nje vse kazni z neba: „O da bi bili tudi odsekani tisti, kateri vas zavajajo!“²⁾

V prozi 19. veka bi Pavel rekel: Da bi vrag vzel liberalce!

1) Dej. ap. XIII.

2) Gal. V. 12.

Da, s hudičem samim stika sv. Pavel nasprotnike svoje in sv. evangelija: „Kajti taki so krivi aposteljni, vkanljivi delavci, premenjajoči se v aposteljne Kristusove. In ni čuda, kajti sam satan se premenja v angelja luči; ni torej nič velikega, če se tudi služabniki njegovi premenjajo v služabnike pravice.“¹⁾

Vidimo tedaj, da vse, kar smo mi izrekli proti liberalcem, ni še senca v primeri z epiteti, s katerimi jih počesčuje sv. apostelj Kristusov!

Tudi tistim, katerim se je zdelo, da so nekaj, ni Pavel prizanašal. „Veliki duhoven Ananija vkaže tistim, kateri so pri njem stali, naj ga vdarijo po ustih. Tedaj mu Pavel reče: „Vdaril te bo Bog, stena pobeljena!“²⁾

Mi bi rekli: Sodil te bo Bog, liberalec, vrgel te bo v pekel!

In tako „brezobziren“, tako občutljiv je Pavel, ko gre za čistost „principov“, da je pripravljen celo angelja iz nebes, ko bi se predrznil le za pičico drugače učiti kot on, prekleti z „anathema!“³⁾

Mi pa v vsi ponižnosti ne povdarjamo nič nego kar je učila in uči sv. katoliška cerkev pa nje škofje — in vender radi tega nimamo krščanske ljubezni!

Sploh ni Pavel brezvercem nikaker milostljiv. On ne pripušča vernikom, da bi se kakerkoli pajdašali z njimi. „Ne vprezajte se vkup z neverniki, kajti kakšno vdeležbo ima pravica z nepostavnostjo, a kakšno občinstvo svetlost s temo?... Izidite iz sredi njih in odločite se, govori Gospod.“⁴⁾

Nevernike imenujemo dandanes liberalce. Pač bi Pavlu kri vskipela, ko bi videl, kako pridno si verniki 19. stoletja naročajo liste liberalne, kako jim celo dopisujejo. Ali pa kako se katoliške ovčice zbirajo v raznih društvih in čitavnicah okol liberalnih predsednikov! Izidite iz sredi njih! — zaklical bi.

Sploh bi ne bil Pavel prevelik prijatelj kompromisov. Prepričan je bil, da le en kompromis pelje v nebesa, temu se ni izneveril nikjer, namreč: podvreči se brezpogojno, slepo Jezusu Kristusu. Tega je oznanjeval ne le barbarom po Traciji in Iliriku, ampak tudi olikanim Atenčanom in Korinčanom, naj dopade ali ne. Vedel je sicer, da je „Kristus križani“ grškim modrijanom — neumnost, vender ni nehal ravno v Kerintu povdarjati vedno in vedno Kristusov križ, in sicer ne po ovinkih ali v izbranih, gospojških besedah, boječ se morda, da bi koga ne žalil,

1) II. Kor. 11. 13. nn.

2) Dej. ap. XXIII. 2. 3.

3) Gal. II. 8.

4) II. Kor. 7. 14. nn.

ampak odkrito in brez vsake olupšave človeške umetnosti. 1) Pavel ni imel rokovic!

Sv. Pavel bi ne bil gotovo mnenja, da verske resnice ima razpravljati in braniti le „Danica“, a da drugi listi — tedniki, dnevniki — smejo o veri molčati ali, ko vže morajo spregovoriti, to storiti le „zmerno“ in tako, da se preveč ne razburijo duhovi, češ, to bi škodilo — narodni edinosti! A, molčite mi vendar — zabrusil bi takim strahopetcem — molčite mi: „v Kristusu Jezusu nima nič veljave ne obreza niti neobreza, nego nova stvar.“ 2) Si zagotovite nebesa. če se zedinite vsi, od prvega do zadnjega — v imenu narodnosti? Če hočete kompromis, ponujam vam ga pod edinim pogojem: Verujete v Jezusa Kristusa?

On, on bi klestil leposlovce, pesnike pa politike, ki v umetnosti, v politiki ne priznavajo evangelija Kristusovega, češ, umetnost je sama sebi namen, kaker uči Stritar, ali pa: politika ne pozna katekizma. Bodi še toliko visok, Pavel bi ga vklonil, dokler bi se ne podal. Kajti Pavel bi ne bil izmeje tistih pisateljev ali vrednikov, ki „se vojskujejo po mesu“ t. j. ki tako pišejo, kaker vgaja občinstvu, ki resnico zavijajo in prekrivajo boječ se, da ne izgubijo naročnikov! Marsikateri „retour“, morda z ne prav laskavimi opazkami, bi mu pošta vrnila, Pavlu vredniku pravim, ko bi z ostrim peresom „naklepe (liberalcev) razdeval in vsako visokost, katera se vzdiguje proti spoznanju Božjemu, in bi zavzemal vsako pamet na poslušnost Kristusu, in v pripravi imel maščevanje za vsako neposlušnost.“ 3)

Tu bi grmelo in treskalo! Deset „Brusov“ bi ne zadostovalo, da bi se ilustrovali in komentovali vsi izrekli, vse pušice, katere bi jezni Pavel izstreljal na svoje nasprotnike.

Ker resni poreden bil je sv. Pavel in rekli bi kar naravnost „neotesan“, ko se mu je kdo zameril — kot aposteljnu. Ironija, sarkazem ni bilo zanj nič nenavadno orožje.

Kako poredno se roga Koriučanom: „Vže ste nasičeni, vže ste obogateli, brez nas ste zakraljevali!... Mi smo neumni zavoljo Kristusa, a vi razumni v Kristusu, mi slabi, a vi močni, vi slavni, a mi brez časti.“ 4)

Galačane zmerja za „nеспametne.“ Pa spet vže izliva nad njimi svojo nevoljo: „O nespametni Galačani! Kdo vas je obajal (vam zacopral), da resnici ne verujete?“ 5)

Kako laskavo opisuje svojemu Titu Krečane! „Mnogo je

1) I. Kor. 1. 2.

2) Gal. VI. 15.

3) II. Kor. 10. 5. n.

4) I. Kor. 4. 8. nn.

1) Gal. II.

trdovratnih blebetačev in sleparjev, zlasti iz obreze, katerim je treba usta zamašiti; kateri cele hiše narobe obračajo, u č e č, česar bi ne smeli, za gr d d o b i č e k. Rekel je nekdo izmej njih, lasten njih prorok: Krečani, vedno lažniki, grde zveri, leni trebuh. ¹⁾

Da, srečen Pavel, da ne vrejuješ lista v 19. stoletji, ker obesili ti bi na vrat vže sto tožb „radi žaljenja časti,“ in dal bi leto na leto porotnikom opravka čez glavo!

Mi pa učimo se iz tega, da tudi krščanskemu pisatelju je dovoljeno liberalcem marsikatero gorko zasoliti, nič ne dé, ako se čutijo žaljene!

Kar navadno pogrešamo pri braniteljih katoliške resnice, je prava katoliška zavednost in iz nje izvirajoči ponos pa nevstrašnost. Ponos se prerado obsoja za prevzetnost. A ločiti nam je dobro mej obema. Ponos ne izključuje ponižnosti, katere temelj je spoznanje samega sebe, ampak zabranjuje, da se v ponižnosti ne zatopi krepkost in podvzetnost. Ponos dela boritelje katoliške pogumne in nevpogljive, nasprotnikom nepremaglive. Kako kratkovidni so pač tisti katoličani, ki se plaho skrijejo, ko jih začnejo liberalci sumničiti za slavohlepne, ko jim začnejo priporočati v posnemanje ponižnost in krotkost Kristusovo! Tedaj se navadno zbojijo in vest izprašujejo, ali se niso res pregrešili zoper sveto ponižnost; nasledek pa je, da začnejo trkati na prsa in se opravičevati in liberalce — odpuščenja prositi. Ravno takrat, ko bi morali glasno, očitno govoriti, da bi slišal cel svet — obmolkejo in odložijo orožje — liberalski kričači pa triumfirajo!

Ne! Katoličan mora vedno ohraniti, gojiti katoliški ponos. Ta ponos se poraja iz prepričanja, da katoličan ima resnico, resnico najsijajniše spričano v vseh časih, resnico, kateri se klanjajo najviši veleumi, katera je svet premogla in prerodila! Ne skrivaj tedaj katoličan ognja in navdušenosti, katero užge le katoliška resnica v srci človeškem. Ako pa ima resnično vrlino, ako ima prednosti, ako si je pridobil zaslug v boji za dobro stvar, naj jih li pokaže pred svetom, ko zahtevajo okoliščine, da se v omahljivih vtrdi vera v moč katoliške ideje in kreposti, da ne bo svet mislil, da nimajo goreči zagovorniki katoliške resnice ene same dlake pridne na sebi. Čemu je pa rekel Jezus Kristus: „Tako naj sveti vaša luč pred ljudmi, da vidijo vaša dobra dela?“ ²⁾ Ako liberalci vse žile napenjajo, da bi branitelje katoliške resnice črnili ter jim odvzeli vsako veljavo pred svetom, zakaj bi mi strahopetno skrivali vse, kar imamo dobrega na sebi? Potem pa ne bode svet res na nas videl drugega nego le slabo... Ali hočemo morda s povdarjanjem svojih zaslug vže trditi, da

¹⁾ Tit. I 10. n.

²⁾ Mat. V. 16.

so edino naše, in ne pred vsem včinki Božje milosti? Katoličana ni pač treba učiti, kar zna vsak otrok, da ne more najmanjšega dobrega dela storiti brez milosti Božje. Saj v Božjem imenu in z pomočjo Božjo se borimo, zatoorej njemu slava, njemu priznanje! A ravno to naj zvedo liberalci: kako močna, nepremagljiva je Božja milost v njegovih vojaki!

Apostelj Pavel se ni nič pomišljal povdarjati svoje dostojanstvo, ko se mu je zdelo potrebno v korist dobre stvari. „Tako naj nas ima vsak za služabnike Kristusove in oskrbnike skrivnosti Božjih.“¹⁾ Ali pa staviti vernikom lasten vzgled v posnemo ter povdarjati svoje bogoljubno življenje: „Posnemavci moji bodite, kakor sem tudi jaz Kristusov.“²⁾ Da pa obveljavi svoje nasprotnike ter obudi v vernikih spet zaupanje do sebe, se jame očitno hvaliti in našteje celi zapisnik svojih zaslug za Kristusovo stvar: „Ker se mnogi hvalijo po mesu, hvalil se bom tudi jaz..... V čemer je pa kdo drzen, drzen sem tudi jaz. Hebrejci so? tudi jaz sem; Izraelci so? tudi jaz sem; rod Abrahamov so? tudi jaz sem“ itd. itd.

Da, učimo se katoličani od velikega apostelja, učimo se biti ponosni, učimo se biti drzni; vže to samo pomeni dve tretjini zmage naše nad liberalizmom. Kjer zapazijo liberalci ponos in drznost, se splašijo, vpade jim pogum.

Tako je. Le očitajte nam slavohlepnost, nestrpnost, sumničite nas, da hrepenimo po mitrah, po prvaštvu itd.! Le eno vemo, le eno imamo pred očmi: da bivajo na Slovenskem liberalci, zatoorej jim ne bomo dali miru nikdar!

1) I. Kor. 4. 1.

2) I. Kor. 11. 1.

LISTEK.

Iz dnevnika Štefana Hodulje.

V postu spisal za post

Tone od Kala.

Vredništvo bravcem. — Marsikateri naših bravcev je začel povpraševati: Kako to, da se je Hodulja vže poslovil od „Rimskega Katolika?“ Je morda vrednika srečala druga pamet, ali kaj?

Spovemo se sami. Hodulja je poreden skoz in skoz, zbadljiv kaker ježeva koža. Opominalo se nas je tu pa tam, naj pač pazimo na njegov jezik, naj mu rogove malo prilomimo. Vsled tega smo se nekoliko zbalí, ker slednjič, dasi se naš Hodulja pošteno imenuje, pade vender odgovornost za vse, kar se mu je zljubilo pisati, na vrednika. Ni pa tudi kaj prijetno dandanes biti odgovoren vrednik. Res, da zna imeti vrednik trda rebra, kaker kovačevo naklo, vender vsak občuti vdarce, dokler je še kaj mesa in krvi v njem. Tako tudi mi. Nadalje nam je pomisliti, da Hodulja ne živi več in se ne more nihče več znesti nad njim. Vse pušice zadenejo le nas.

So bili pa tudi drugi, prijatelji našega lista, kateri bi še kaj radi brali iz zapuščine čudnega moža; in prosili so nas, naj vender nadaljujemo izdavanje njegovih listov.

Komu vstreči? I prvim i drugim — tako smo sklenili. Tako tedaj damo Hodulji še besedo. Vender bomo rabili škarje, da tu pa tam kaj pristrižemo, kaj bi znalo koga žaliti. Tudi vredniški koš pod mizo naj dobi svoj delež iz Hoduljine zapuščine. Tako smo koj IX. list, v katerem opisuje kaj zanimivo zabavo ¹⁾ v „sokolskem domu“, konfiskovali. Hudo je res, kar je tisti večer doživel Hodulja. Ako bi hoteli vse natisniti, bi marsikomu kri šinila v glavo in — gorjé nam! Morda bo drug pot vgodniša priložnost, da prijavimo ta list — za zdaj ne kaže nikaker.

¹⁾ Prim. „R. K.“ I str. 636.

X. list.

Željno sem pričakoval drugega dne — porotniške obravnave proti dr. Juniju. A človek je obračal — dr. Junij je obrnil! Kaj se je zgodilo?

Dolgo sem spal drugo jutro. Okol osme prisopiha moj gostoljubni gospodar v sobo in me začne buditi:

„Hodulja, Hodulja!“

„A — a?“

„Hodulja!“

Jaz pa še enkrat: A — a? A — a?

„No, glejte no!“

„Kaj gori?“

„Ne šalite se Hodulja. Raji bi videl, da bi mi vse trikrat zgorelo in po vrhu še jaz kakor Hus, nego pa tolika sramota!“

„Sramota? Gremo k obravnavi? Kdaj prične? Je vže prišel dr. Junij?“

„Zlodej vzemi dr. Junija pa Vas in Vašo hoduljo po vrhu!“

„Danes ga vzame, potrpite no!“

„Veste, kaj se je zgodilo, Hodulja? Vmaknili so se. Sramota, sramota!“

„Vmaknili? Od tožbe? Dr. Junijevi?“

„Naši, naši, Hodulja, rečem Vam: naši! Izdajice so narodne stvari. Srahopetneži so. Bojijo se ga, kakor da bi bil obseden od sto tisoč hudobnih duhov. Jojmene, kje je staroslovenska hrabrost?“

„Jaz sem Vam rekel, da je ni več mej mladimi Slovenci.“

„Joj, joj, ta rana se mi nikdar ne zaceli več, v grob jo poneseš. Za me ni tolažbe.“

„Ni tolažbe? Zakaj pa ne? Enkrat bomo pili, dobro pili — pa se povrne tolažba. Zaupajte v vinske duhove!“

„Ni tolažbe, Hodulja, ni tolažbe, ni, ni! Studi se mi življenje!“

„Kaj je življenje?“

„Nesreća, greh, Hodulja.“

„Saj ste se ga še sinoči tako veselili.“

„Vse veselje je le relativno, zdaj spoznavam, da edino pozitivna, edino resnična je žalost. Tako je tudi moje življenje: ogrenil, zastupil mi je je dr. Junij — nikdar mi ne bo več prijetno. Ljubi Hodulja, ne bomo več zdravice pili skupaj. Razvnet sem, gori mi glava, želim pokoja.“

In konec je bilo vseh upov: hočeš-nočeš — pobrati sem jo moral, proklinjaje v srci — Bog mi odpusti — dr. Junija.

Pa prisegel sem, da ga moram videti dr. Junijsa, in da pred ne pokusim vina, dokler ga ne najdem dr. Junijsa.

Mikalo me je res pred oči dobiti to čudovito prikazen 19. stoletja. Iz vsega, kar sem slišal in bral o njem, sem dvomil, je li človek ali kako drugačno bitje, morda podobno tistim psoglavcem ali enookim ciklopom. Zatorej sem se za vsak slučaj prekrbel z blagoslovljeno vodo in z rožnim vencem, da bom križal in škropil; dobil sem tudi latinski kolomon, da ga bom zaklinjal, ko bi bila sila.

Ves vpelan in prašen sem prišel v mesto, kjer so mi pravili, da ima dr. Junij svoj brlog. Nikdar nisem bil še tu. Poznal me ni nihče. Ljudje pa so bili prav zijaleti, vse se je vsulo za mano.

Zgodilo se je pa, ko sem hoduljil po ulicah, da sem dospel do nekega kraja, kjer so zidali novo obširno poslopje. Strešje bilo je vže gor, izdelovali in likali so prednjo stran. Zdelo se mi je, da bo eno najdražih poslopij v celem mestu.

„Kaj pa je tukaj?“ se vstavi.

„Više izobraževališče,“ se oglasi nekdo.

„Pa ne vže spet za ženske vrage?!“

„Za ženske.“

„Čestitam nežnemu spolu. Česa se bodo pa učile?“

„Zgodovine, filozofije, matematike.“

„Česa še?“

„Pedagogike, fizike.“

„Še kaj?“

„Telovadbe.“

„In?“

„No, tudi jezikov.“

„Niso Vaše ženske v jezikoslovji dovolj izurjene?“

Ni bilo treba več. Izdal sem se. Oglasita se dva tenka glasova, ki sta mi razodevala žensko togoto:

„Ta je Hodulja, ta reže ženskam jezike. Prinesel je nož. Hodulja, Hodulja!“

„Hodulja, Hodulja! — zagnali so od vseh strani.

Jaz pa sem zaklical: „Živela ženska emancipacija!“ In porisal sem jo z velikanskimi koraki kaker senca mimo hiš.

* *

Kmalu potem sem stal pred vrati dr. Junijeve pisarne. Sapa mi je zastajala. Odložim hoduljo in zlahna potrkam: ték! ték! Nič. Močneje: ték! ték! ték! Spet nič. Pritisnem za ključavnico in odprem, kar da vtaknem pol glave v sobo. Sedel je za mizo, na desno in levo stran se je vzdigavala cela gora knjig, mej katerimi je tičala glava popolnoma skrita.

„Ni nikogar doma?“

„Kdo je?“

„Štefan Hodulja.“

„Zdaj, o tej uri me pridete motit! Nimam časa. Moram dokončati.“

„Koga vže spet nabadate?“

Ni več slišal; le pero je škarkalo dalje po papirji. Od časa do časa zaslišim kako se je zailtel ter bruhal posamezne besede: „Čakajte li, vam bomo vže dali. Oho! Oho! Na, tu imaš! Boš pa molčal!“

Spet potrkam.

„Ne, vstopite tedaj — kdo ste vže?“

„Štefan Hodulja, Bog nas varuj, saj sem vže rekel.“

„No, spomin nas zapašča. Hodulja — — Hodulja — — ali nisem vže slišal tega imena?“

In premerja me od glave do pet. Jaz pa plaho mečem oči okoli po sobi. Vredniški koš zijal je spod mize kaker brezdnó proti meni. Zdelo se mi je, kaker da bi se iz njega vili zli duhovi. Pretreslo me je, da sem obledel.

„Štefan Hodulja, ste idealist ali realist?“

„Oboje, g. doktor, zjutraj realist, zvečer idealist.“

„Ne razumem Vas.“

„Poslušajte. Zjutraj sem trezen, živo občutim vso realnost človeških mizerij; popoldne pa navadno prilezem do bokala — seveda ne praznega — obvladajo me vinski duhovi in navdajo z višim spoznanjem. Saj vže prigovor pravi: in vino veritas. Resnico pa gledamo po idejah — saj to je, če se ne motim. prav Vaš nauk, gospod doktor. Nadalje móra idealist tudi z voljo hrepeneti po višem. Jaz pa sem na večer „dobre volje“. Tedaj sem vsak večer navadno idealist — quod erat demonstrandum. Kako lepo je biti idealist! Idealizem je edino pravo naziranje. Naš Mesija bodi, kdor razširja idealizem, ne le z besedo, ampak tudi z dejanjem, pravim. Bi Vam bilo mogoče, tudi meni pripomoči do idealizma, clarissime domine?“

„Želite morda en zvezek mojih „Dvanajst večerov“?“

„O Domine Deus, ne veste, kaj pravi pismo: litera occidit, spiritus vivificat. Spiritus alcohol — clarissime et excellentissime domine!“

„Hodulja, Vi hodite dosti po svetu: kaj pravijo o meni?....“

„Kako naj bi Vam povedal resnico brez tistega, v katerem je resnica? In vino veritas, excellentissime et illustrissime, miserere nobis!“

Zdaj še le je razumel. Bog jih žegnaj te doktorje! Privlekel je izpod omare buteljčico, zlato-rumeno kaker cesarski cekin v dan svojega rojstva. Njena vsebina — sam nektar ni boljši: čudil sem se le, kako morejo doktorji samotarji kaj takega hraniti pod streho — mi je spet privezala dušo k trebuhu in začel sem:

„Kaj pravijo o Vas, excellentissime et admodum reverende“

doctor Juni. kaj pravijo o Vas. hahaha! Vsi enoglasno priznavajo, da Vam je dal Bog rogove. Odpustite: rogove! Sicer pa niso vsi edini, kaki so ti rogovi. Prvi trdijo, da so polževi; tipajo Vam sicer izvrstno, a ni se jih treba bati, ker potegnute jih v kajžo, kaker brž zadenejo ob kaj trdega. Drugi hoté reči, da so rogovi od ovna; in čujte — pa ne da bi zamerili — primerjajo Vas s tisto zverino v knjigi skrivnega razodenja, ki je imela dva rogova in je bila podobna jagnjetu, a govorila je kaker zmaj. Sv. pismo jo imenuje krivega preroka. Tudi Vi butate kaker oven, in vse razdevate, kar je dozdej veljalo na Slovenskem. Celó dogme naše sv. vere morajo braniti proti Vašim napadom. Kriv prerok ste — reverendissime, heretik ste — clarissime!

Pa ni še zadosti. Spet so taki, ki hočejo najti na Vaši, kaker vidim, ne prav prikupljivi prikazni, deset rogov, kaker jih je nosila zverina, ki jo je videl sv. Janez, katero je navdihoval sam hudič — ne zamerite: relata refero. Sicer pa trdijo, da so Vaši rogovi stekleni, clarissime; čím bolj se zaganjate, tem bolj se Vam lomijo in drobijo, in krvavi Vam obraz. Kmalu boste brez rogov, mulasti boste, reverendissime, kaker maček.“

„Kaker tedaj vidim. me nič kaj milo ne sodijo? Me imajo pa za učenega?“

„He — učenega? Knjig ste vže dosti prebrali, a življenje, svet — tega ne poznate. Vi si stvarjate nazore o življenji mej štirimi stenami. Vse drugače je zunaj po širnem svetu, kaker si Vi, clarissime, domišljate! Haha, doctor dive, ste bili vže onkraj sv. Gore?“

„Jaz sem prehodil vže Laško.“

„Laško?“

„Sem bil vže na Francoskem.“

„Na Francoskem?“

„Tudi v Parizu sem bil?“

„V Parizu?“

„Sem bil na Dunaji, na Tirolskem, v Švici.“

„Vse to ni nič, reverende!“

„Kaj, ni to svet, ni to življenje?“

„Vse to ni nič, clarissime! Modri ste sicer, učeni — toda zdaj učite se nekoliko od Štefana Hodulje. Ves svet je dandanes v čitavnicalah. In Vi čitavnic ne poznate. Vprašam Vas: znate tarokirati, znate igrati biljard? Ste kdaj plesali, ali kdaj vaspali? To je svet, to je življenje! Kdor ni sam kaj takega skušil. ne ve, kaj je življenje. Nur Lumpe sind bescheiden — zapomnite si dobro, clarissime domine!“

„Vse to da bi bil jaz vganjal, a zdaj bi se z mano pometalo: češ, tak in tak je bil, lump je bil dr. Junij — in zdaj nas hoče učiti?“

„Tako govorijo o Vas, illustrissime, relata refero. Jaz si

vmijem roke. Res, obdelavajo, Vas, domine doctor, in Vas obe-
rajo, da bi se smilili trdemu kamnu. O Bože mili! Hudobni svet!
Jaz pa vidim, kako dobri ste, kako mili, ljubki ste. O vita vi-
tae meae! Samo nebo Vas je pestovalo.... No, lepi pa niste, il-
lustrissime, lepi pa ne — brez vse zamere! Najbolje, da se ne
kažete ljudem. In veste, kaj mi ne dopada pri Vas, colendissime
— spičast nos, in pa tiste srpe oči; nekateri hoté reči, da to
ne pomenja nič prida. Jaz se bojim, da niste ponižni; veste, da
ponižnost je prva krščanska čednost. Povsod razobesate svojo
firmo: dr. Juni v leposlovji, dr. Juni v kritiki, dr. Juni v poli-
tiki, dr. Juni na nebu in na zemlji! Prava ponižnost se skriva,
admodum reverende et colende. Sicer pa Vam nočem pridigati i
ascetike, ker to ni moj predmet, pa... pa... to je le ponižn
mnenje Štefana Hodulje, ki tudi kaj ve in zna.

No, no pa, dovolite mi, da si zdaj nekoliko ogledam po
slavni Vaši rezidenciji. Tu je tedaj tista kovačija! Povejte, v
kateri skrinji imate zaprte zle duhove! Kaj pa tu vidim — fo-
tografijo! Pa niste Vi, clarissime domine?

„Jaz sem, tak sem bil v osmi šoli, Hodulja.“

„No, kazali ste vže takrat, kaj bode iz Vas. Ste se kdaj v
življenji smejali, admodum reverende? In pa še nekaj: pijete
vino?“

„No, Hodulja, Vi ste pa preprosti. Vi bi me še izdali. Ne
zaupam Vam preveč.“

„Bodite prepričani, ter reverende, do odslej sem Vaš za-
veznik, povsod bom širil Vašo slavo in delal Vam prozelite. Ne
kesam se, da sem Vas obiskal. Če več ne, sem se vsaj prepričal,
da ste, kaker se zdi, resnično človek. Preponižno se poklanjam,
reverendissime et admodum colende!“

In šel sem.

XI. list.

Grešil sem, Bog mi grehe odpusti! Zato se hočem očitno
spovedati. Pasji dnevi niso bili nikoli prida; hudi duhovi jih
majo v oblasti. Zraven tega misli si, ljubi moj, kako mučno je
v pasjih dneh kolovratiti od vasi do vasi, neprenehoma žreti
cestni prah. Komu bi se grlo ne vsušilo in jezik ne prilepnil k
nebu! S čim pa suho grlo omočiti? Blagor vodopivskim žabam,
a jaz žalibog nisem bil nikdar vodopivec. Zapisregel sem se, da
naj se mi noga priraste k hodulji in naj mi odreveni celo telo,
ko bi le enkrat s čisto vodo omazal si grlo.

Prišel sem tedaj večkrat v zadrego. Tako je bilo tudi tisto
leto. Poslovivši se od nepozabnega, ljubeznjivega dr. Junija sem
se napotil daleč proč. Pritisnilo je julijevo solnce in žgalo me,

da se je vse cvrlo po meni. Več mrtev kot živ se privlečem z izsušenim jezikom v majhno slovensko mesto.

Kar vgleдам po voglih nabita velika oznanila. Vže od daleč berem: „Volivci!“ Aha! izdihnil sem.

„Volivci! Dne 28. julija bodo volile pri nas kmečke občine svojega poslanca v državni zbor.“

Volivci! Zavedni ste dovolj, in ni Vam treba še posebe priporočati moža, katerega zasluge za narodno stvar in posebe za naše gospodarstvene-kmetijske interese vže tako predobro poznate. Moža imate vsi na jeziku:

Dr. Janez Zima

je edini mož, kateri Vas more dostojno zastopati v državnem zboru, kateri bo delal čast imenu slovenskemu. Posvetovali smo se tudi z merodajnimi možmi cele dežele in se več ko prepričali, da je narodova volja, da prevzame ta mož častni mandat za državni zbor.

Možje volivci! V imenu svobode in napredka združite vsi brez izjeme svoje glasove v

Janeza Zimo.

Narodni volivni odbor.“

Na, na, sem govoril sam sè sabo, jaz pa moram najti dr. Janeza Zimo, kandidata za državni zbor.

In vprašal sem, kje bi se dobil dr. Zima. In reklo se mi je, da biva v mestu.

Ko sem pa stal pred njim, sem ga vprašal: „Gospod dr. Janez Zima, Vi ste tedaj kandidat za državni zbor. Tudi jaz bi hotel pripomoči k Vaši zmagi. Kaker vidite, imam dolge noge in primerim trikrat več sveta, kaker navadni ljudje. Za čas volivnega agitovanja je to silno važno. Se smem prestaviti slavnemu volivnemu odboru, da mu ponudim svojo službo v Vašo korist, veleučeni dr. Janez Zima?“

Pa zvedel sem, da je dr. Zima sam v svoji osebi ves in edini volivni odbor. Da je pa začel kandidovati za državni zbor, je prišlo prav za prav tako. Dr. Janez Zima je pred leti z jezikom in peresom služil lepega denarca. Odprl je bil advokaturu, in vse je vrelo k njemu. Kmetje so se pravdali, da je bilo veselje. Dr. Zima bi tedaj še časa ne imel le misliti na narodnost ali pa celo na slovenstvo: vse to je imenoval večkrat v šali votle ideale, ki nič ne nesó!

„Toda hudiča!“ zdihne dr. Zima, „človek obrača raženj s pečenko, osoda ga pa obrne — in pečenka pade v ogenj! Janezu Zimi jo je skuhal takrat jezuitski fanatizem. Zgodilo se je,

da se je priteplo v oni okraj par, kaker se reče, gorečih duhovnikov. Vvedla se je koj bratovščina treznosti, bratovščina Marijina, pa svetega škapulirja, in ne vem še kaj! Pridigati se je začelo proti pravdanju in zapravljivosti, priporočati se sveta čistost in devištvo. Slednjič — pretrese me, ko se le domislim — povabijo iz mesta dva patra jezuita, da sta dajala ljudstvu misijone! Še zdaj mi zveni po ušesih „zvon sprave.“ Kaj jim je namreč padlo v glavo svetim patrom? Zadnji dan svetega misijona so oznanili, da bo ob 6. uri zvečer pozvonilo z velikim zvonom, to ima biti opomin iz nebes, da se vsi sovražniki spravijo in si odpustijo, ako nočejo goreti v peklu. To je bilo objemanje in poljubovanje! In ne vem, kaj je obselo od takrat ljudi po celem okraji? Ni več žganjarij, ni več gostivnic, ne preprirov, ne pravd!“

„Vas je to hudo zadelo, gospod dr. Zima, kaj ne?“

„Zadelo, naravno!“

Dr. Zima, je namreč kmalu potem moral odsloviti dva pisarja, ki sta mu pomagala množiti denar, in ostal je sam, in še sam se je dolgočasil.

Kar mu nekdaj čez noč pade v glavo, da je — naroden. In bralo se je koj po časopisih, da dr. Janez Zima, odvetnik na Govci, je prvi narodnjak daleč okrog. Ko so pa na spomlad sokolci iz B. napravili izlet v N., se je dr. Zima pokazal v narodni surki in imel je pri slavnosti z navdušenjem sprejet govor.

Še nekaj, kar se pa razume samo ob sebi. Na odvetniški pisarni, kjer je stalo prej: „Dr. Johann Zima, Advokat“, se je naenkrat brala firma slovenska: „Dr. Jan Zima, odvetnik.“

Ko sem tedaj vse zvedel iz njegove zgodovine, sem rekel: „Dr. Zima. Vi tedaj niste poseben prijatelj duhovnov?“

„Zlodeja, kdo bi pa mogel biti?“

„Kaj pa mislite o veri?“

„Pozitivne dobrote nima vera nobene, ampak le relativno. Veruj butasti kmet, veruj ženska, ker tako vže nima družega opravka, a omikanec pa ne potrebuje vere. Vera pojemlje z napredkom.“

„Ne veste pa, kolik vpliv imajo duhovni pri ljudstvu? Si upate prodreti pri volitvah, ako Vam nasprotujejo duhovni?“

„O Hodulja, tako se razodenem le svojim prijateljem, in pa Vam, ker vem, da me razumete, kaj ne, Hodulja? Farji pa me niso še videli, kak sem v resnici. Njim kažem drugo lice. Vidite tu molek, Hodulja?“

„Ste bili Vi tisti pobožni gospod doktor iz mesta, o katerem so mi pripovedali včeraj kmetje, da je bil ondan pri spovedi v D.? „Taka gospoda, taka“, rekali so. „Ta bo naš.“

„Jaz sem bil, Hodulja. Tako je: mundus vult decipi. In pa, da Vam povem še eno, kako sem nabarval ondan farje pri novi maši. Tri ure sem klečal, mej mašo pa sem se dal obhajati od

novomašnika. Pri obedu sem napil najprej vrli slovenski duhovščini, češ, ona ima toliko zaslug za narodno stvar. Vse je za-me norelo. Moja zmaga je tako trdna, kaker tron Boga Očeta v nebesih!“

„Kako naj pa agitujem za Vas?“

„E, agitovati pa treba vsekaker, ker bojim se vender, dokler nimam mandata v rokah.“

„He, pa težko delo bo, saj veste, da so pasji dnevi. Vročina je, suša, in veste, da...“

„Prepuščam Vam, Hodulja, da organizujete po vaseh volivno gibanje.“

„Organizujem?! Ne veste, da to ne gre kar tako? Treba vender prej poskrbeti za zbirališča po vaseh. Kaj bom kmete zbiral pri vaškem vodnjaku ali pri kalu, kjer zborujejo žabe? Kmet se ne gane spod strehe, ako ga ne vabite v hišo, nad katero vrati stoji veja. Veja — intellexisti, clarissime doctor Joannes?!“

„Náte, náte, Hodulja“, gnjetel mi je kmalu potem v žep papirnat zavoj, „náte pa prodajte te obligacije. Zadnje so!“

„No, hočemo storiti, kar bo v naših močeh.“

„Še nekaj, Hodulja, jutre sem sklical shod v S. Predstaviti se mislim javno kot kandidata. Ne zabite priti jutre ob 4. popoldne v S.“

* * *

Ko je drugi dan ob 4. uri v gostivni pri „Konjskem repu“ v S. nekoliko potihnil hrup v skupščini, je dr. Janez Zima stopil pred poslušavce in — jaz sem sedel na levico — začel je tako-le:

„Slavna gospoda!

Hotel sem Vas danes povabiti na ta kraj, da se Vam predstavim kot Vaš kandidat za državni zbor. Ne vem pa lepše začeti svojega govora nego, da Vas pozovem, da z menoj vskliknete trikrat „živio“ in „slava“ presvitlemu cesarju Franu Josipu. (Jaz: „Živio! Slava!“ Vsi za menoj trikrat: Živio! Slava!“) Cesar Fran Josip nas je osrečil s konstitucijo, s katero je polovico svoje oblasti položil prosto v roke svojih narodov. Konstitucija je najvažniša pridobitev našega veka, konstitucija daje ljudstvu oblast, da se samo posvetuje in nalaga postave, da si samo odmerja davke, zida šole, odpravlja konkordate. Konstitucija zagotavlja nam svobodo vesti, in prosto dihanje. Konstitucija je tisto drevo življenja, katero je rastle v paradiži.“ (Jaz: „Živela konstitucija!“ Drugi za mano: „Živela štaticija! Živela štucija!“)

„Vidite tedaj, koliko pravic Vam daje konstitucija. Toda Vi

vsi ne morete iti na Dunaj posvetovat se s cesarjem. Zatorej Vam dovoljuje konstitucija, da si smete izbrati poslanca, kateri govori v Vašem imenu in po Vaši želji. Vi ste tedaj gospodarji, in poslanci so Vaši slugi. Tako stopam tudi jaz danes pred Vas, druge misli nimam kaker žrtovati se za Vaše koristi. Moja narodna zavest pa sočutje s trpečim ljudstvom mi ne dopušča, da bi še dalje mirno sedel v svoji pisarni, akoravno je lepo s persom kovati si zlate rumenjake.

Dnovi so resni. Oni stopajo pred vsakega človekoljuba zahtevaje žrtev za občni blagor naroda. Dnovi naši tirjajo mučnikov za narodno stvar. Tudi moje prsi se niso mogle dalje zapirati temi klicu. Evo me tu, vrli možaki. Oglašam se kot Vaš zastopnik za državni zbor.

Moj program (Živio program!) ni treba, da ga pred Vami razvijam, poznate ga dobro vsi. En program mora biti skupen vsem za vednim možem, ki so vneti za ljudski blagor. Izražamo ga v treh besedah: „Narod, svoboda, napredek!“

Niče naj se pa ne čudi, češ, „vere“ ne najdem v tem programu. Upam, da nismo več tako otročji, da bomo vselej in povsod kričali: vera! vera! Vera ni v besedah niti v kričanju, ona ima sedež v srci, in se zapre mej štiri zidove, da tam moli očeta v nebesih. Duh je namreč Bog, in tisti, ki ga molijo, naj ga molijo v duhu in resnici. Vi vsi sicer dobro veste, da vero imam tudi jaz, kar sem vže pokazal pri več priložnostih. Tudi ne poslušajmo tistih, ki vedno plašijo: Vera je v nevarnosti! Za Boga milega, povejte, kdo Vam brani v cerkev, kdo Vam prepoveduje moliti rožni venec, kdo se le od daleč dotika Vaše vesti? Mi posvetni se ne vtikamo v zadeve, ki se tičejo vere; mi, se je ogiblremo in delujemo le na polji slovstva, na polji znanstva politike, vse te reči pa nimajo nič, prav nič skupnega z vero.

Tudi z duhovniki hočem živeti prijateljski, mirno. In mislim, da sloga s prečastito duhovščino je pač lehka. Mi prepuščamo gospodom nuncem svetišče Božje in jih nočemo nikaker motiti niti jim še svetovati, kako naj pojejo mašo, kaj in kako naj pridigajo. Mi črtimo le tiste fanatike mej duhovni, kateri imajo tako malo duha Kristusovega, ki je duh ljubezni in prizanesljivosti, da zaklinjajo na dno pekla vse tiste, ki le količkaj drugače mislijo, kaker oni, tiste zelote, kateri obsojajo v ogenj vse knjige, vse časnike, ki niso pisani v duhu sv. Kempčana. Bog váruj, da bi obveljali nazori dr. Junija! V dveh letih nimamo več enega pesnika, enega leposlovenega lista, ne enega bravnega društva, ne enega Sokola! Za dve sto let smo potisnjeni nazaj. Kar je blagega in lepega na Slovenskem, cvet petdesetletnega trdega boja — posmodila bi nam slana v eni noči. Ne, proti takim ljudem protestujemo, tudi če se skrivajo v rudeči škrlat, takim smo vedno pripravljene maščevalno orožje suniti v

tisti del telesa, ki ima z mašnikovem posvečevanjem najmanj opraviti!

To je moj program. Zatorej se Vam še enkrat predstavljam kot Vaš kandidat za državni zbor, v svesti si, da bom vsestransko Vas zadovoljeval in povspeševal edino le Vaše koristi — jaz dr. Janez Zima!“ (Jaz: „Živio naš edini kandidat dr. Zima!“ Isto za menoj vsi drugi enoglasno.)

*
*
*

Pa še predno je dr. Zima odšel iz S. domov, sem stopil k njemu in začel tako:

„Veste, doctor Joannes Baptista, da denar Vaših obligacij je skoraj vže pošel?“

„Hudiča Hodulja, kaj pa vganjate?“

„Pijejo ga, kaker norimberški sod, kader je prazen. In pa še nekaj. Mislite, da je tisti „Živio“ s katerim so Vas danes obsuvali, tako gladko privrel iz grl? Prokleta! kmetska grla so kosmata. Ni dovolj močiti jih z vinom, treba jih tudi mazati. To mazilo, doctor Baptista, so bili — ne zamerite — petaki in desetaki, katere sem izrezal iz Vaših obligacij. Nekateri so mi naravnost oznanili: Hodulja, ako nam ne daš toliko in toliko, bomo mi vsi kričali: Pereat dr. Janez Zima! Prokleta druhal, kdo jo je navadil klicati latinski! Pa tako je dandanes, mi Baptista!“

„Kaj početi, Hodulja? V veliki zadregi sem. Denar, denar! in denarja — ni. In ni ga, če pretaknete vse skrinje in zidove v Janeza Zime hiši na Govci. Veste za dober svet?“

„Svetov je pri Hodulji vedno veliko, dobrih svetov, praktičnih svetov, domine Baptista. Denarja? Dandanes nimajo ga nego le banke.“

„Pa pomagaj banka! Na Govci ni nobene. In — bom zastavljal hišo? Denarja pa potrebujem hitro, hitro.“

„Ni treba Vam zastavljati ničesar. Tu le podpišite, kar Vam berem:

„Jaz dr. Jan Zima, kandidat za državni zbor v N. okraji, ki ne morem prodreti kaker z močno denarno agitacijo, se zavežujem, da bom v državnem zboru vedno deloval in glasoval složno s stranko... V to naj mi pa blagovoli slavno vodstvo banke... poslati denarne podpore, da mi bo mogoče potrebnih glasov kupiti, kaker tudi plačati honorar raznim političkim listom, ki bodo zagovarjali moje kandidaturo.“

„Tako tedaj, domine Baptista, v treh dneh dobite denarja, da se vanj zakopljete. A veste pa, doctor Joannes, veste, da bo treba plesati, kaker bodo godli gospodje od banke!“

„Da li zasedem enkrat kurulski stol, potem, ako jim všeč, glasujem tudi, da se samemu Luciferju podeli častno meščanstvo v nebeškem Jeruzalemu.“

*
*
*

Bilo je res tako. V dan volitve pa se je vse trlo po Govških ulicah. Jaz sem bil glavni faktor: Hodulja tu, Hodulja tam, Hodulja povsod in vse! Bankovci so frleli na desno in na levo. O vspehu ni bilo dvomiti. Možgani pa so se bili tako razvneli, da je pri nekaterih gorkota vdarila v roke in jih stisnila v pest, s katero so svoje nasprotnike tako gladili, da si videl še tri dni potem marsikatero glavo ovezano, drugo pa zabuhlo in okroglo kaker lunino lice o ščipu; ne malo so jih celo žendarji pograbili, in še le po enem meseci si jih gledal, kako so se eden za drugim vračali iz zapora, v kateri jih je spravila kandidatura dr. Jana Zime z Govca.

Jaz pa nisem dolgo ostal na Govci. Kaker hitro se je potolažila žeja pasjih dni, sem se začel sramovati svoje agitacije; odpotoval sem daleč proč in si zgrevano trkal na prsi: „Stari Hodulja, stari norec! Štefan, ti se ne spreobrneš, dokler se s hodulje ne zvrneš!“

LISTEK.

AKADEMIJA 19. VEKA.

Iz spominskih zapiskov slovenskega vseučiliščnika.

Na Dunaji 20. februarja....

Potolaži se vender, prijatelj. Tvoje skrbi so brezpotrebne. Da bi Te ne poznal, bi Ti skoraj zameril. Ravnaš z mano, kaker oče se s svojim sedemletnim pobčtom. Bože misli, toliko zavesti pa ponosa vender še imamo! Jaz, da bi se mogel kdaj spozabiti, čemu sem prišel na Dunaj, kake upe stavi v mé zatirana domovina?!

No pa, ker mi vže hočeš biti skrben očka, poslušaj svojega sinčka trden sklep (grevenge pač ne moreš še zahtevati, da bi molil): Še ta pust, potem — Amen! Na pepelnico zjutraj začnem vestno do pičice izvrševati dnevni red, katerega sem si vže na-

črtal. Včeraj sem dobil lepo svotico od strica, polovico sem odločil za knjige. Izvrstne, klasične knjige so prvi pogoj temeljitemu studiju. Moje načelo je: ali temeljito ali nič! V tem času se tudi odločim, česa se poprimem: prava ali medicine.

Zdaj se pa vender pomiriš?

In tako mi ostane še malo, malo dni. Pust se bliža koncu. O navdahni me, Bacche, kako bi te še to malo časa vredno vžival! Odpreti hočem vse skrivne kote srca, razkleniti vse življenjske duhove, da izletijo in se nasrčejo medu s cvetlic, ki tako bujno poganjajo po gredicah velikomestnega pusta!

....Pa kaj je tukaj?... Vizitnica! Aha!.... „Jutre ob osmi zvečer „soiree“ pri grofici K. Plesna zabava. Svira oršester C.... kapele. Pridi!“

Pri grofici K? Bogovi! Tu se zbirajo prve krasotice. Same Helene Dunajske! Da bi le še ne imeli trojanske vojske! No pa, čez mojo Helenko je pač ne bo! Ali ah! Pazi, pazi! Ti si upaš na morje, kjer bodo pluskali valovi ob ladjico, v kateri sedi tvoj vzor, tvoje bogstvo! Ladjica se bo zvrnila, Helenka se bo potopila, pogoltne jo morsko brezno, vgrabi jo Neptun!... Ne, ne! Grem sicer, a sè svojimi očmi naredim pogodbo — kaker pravi sv. pismo — da ne pogledam krasotice....

In oko se bode odprlo in srečalo se z očescem, modrim očescem, in bo v njem obtičalo, kaker muha v medu..... Ladjica so pa preobrbe in — plusk! — Helenko vnese povodnji mož, da je ne bo več na dan!... Tako bo s teboj!... Tako....

Proč, črne misli... Zvezda moje sreče, na te prisezam!

Na Dunaji, pepelnična sreda....

O bogovi! Bivam ali ne bivam? Kje sem?.... Da, na zemlji sem še, saj so trdna tla, na katerih ležim. Da, če se ne motim, v svoji sobi bivam. Od kje pa, po kateri poti sem prišel sèm?... Aha, tu je menda moja miza.... Odprimo pa „Corpus iuris“... No, kaj ga ni tukaj?... Nisem ga vkupil?.... Poglejmo v možnjo... Denarja ni — enega novca ni več... in knjige — kje so?... Saj vender sem jih kupil... ali ne? Odgovori ti, možnja!...

Oh, to nesrečno bivanje! Da, prav si imel pesnik: „Človeka nikar!“ Še enkrat: nikar! nikar! Vragovi so mi zalili glavo sè svincem, v svinec so mi zabili vse misli...

Huš! huš! Kako šviga po duši! Daj no, vstavi se misel, da te vlovim, da se te oklenem.... Preboden sod sem.... Sod, kateremu so spredaj in zadej izbili dno. Pod menoj se pa odpira brezno brez konca, vanj se vsuvajo misli in drvijo druga za drugo v jamo brez dna, v neskončnost....

Čemu smo na svetu? Vprašanje — brez odgovora! Ne, daní se: Heine, Schopenhauer, Hartmann — vi ste rešili veliko

vganjko. Vsodi se je izljubilo, da nas je izvalila, da nas je vrgla v to prikazen, kateri se navadno pravi življenje. V to življenje nas je izbljula iz svojega žrela, da se tu z nami igrači, da nas davi... Da bi me vsaj zadavila! To je življenje! Žoga v vesoljni igri, v katero butajo atomi, dokler je ne razbutnejo, dokler se ne razsuje in razpēni v vesoljni kaos!

Ha! ha! To je življenje! Ironija vseh ironij — je življenje! Vzori — ironija, prosta volja — ironija, sreča — ironija, ironija — preteklost in prihodnost! Ne ostaja drugega, kaker sedanost, in ta je meč svetovne bolesti, katerega ost tiči nepremakljivo v sredi srca!...

Svinec je zatopil mojo dušo... O vsaj malo hladila dajte mi, bogovi!...

Pogrezam se. Stojim na morskem bregu. Misli so mi splavale daleč, daleč za valovi, tja, kjer ni konca, ne bregovja, ne zavestnosti. Morfej me objema. O kako krasno! Pred mano se vzdiga iz valovja divna podoba. Ti me vabiš v življenje? Hočeš oživiti te kosti?... Vže stegujem roke po svojem raji... A zagrozi se proti meni: Ti si? Prišla sem, da te prekolnem, da te zakolnem na dno morja! Ti si meni hlinil ljubezen? Vsi spomini, iz katerih si pil radost in poezijo, naj se ti zgrenijo, naj te preganjajo kaker furije! Pij strup iz njih! Ti si me izdal, si me zakopal! — In potegnilo jo je in vneslo...

Jaz pa ostanem sam: prazen, nem, top. Vmrlo mi je srce!...

Na Dunaji 20. marcija...

Omenil sem Ti vže dr. J. Zdaj v postu se redno zbiramo vsak večer v hotelu R. poslušat duhovitih socialno-politiških razprav, s katerimi nas kar očaruje dr. J.

Tudi ima dr. J. bogato knjižnico nemških in francozkih socialistov. Prav zdaj se mi ponuja prilžnost, katere sem si želel vže dalje časa: učiti se francoščine. Napređoval sem vže toliko, da preberem cele strani brez slovarja. Dr. J. me je opozoril na spise enega prvih socialistov francozkih. Ta je Cabet. Zdaj prebiram njegovo „Voyage en Icarie.“ Priznati moram, da mi mi ni iz začetka nič kaj vgajala njegova zistema. In vender me mika čedalje bolj. Izvirnost in smelost načrtov prekosi vse, kar se je do sedaj pisalo o tem.

Mislimo si, da so vsi ljudje zaprti v veliko vojašnico. Mesto vojaških vaj se poprimejo možki, ženske in otroci katerega dela, nadzoruje in komandira jih korporal. Skupno jedajo in spijo. Imen nimajo, ločujejo se po številkah. Kar se tiče družine, je prost vsakateri, da ravna kaker mu všeč: ako hoče, sprejme novorojenca za svojega otroka, ali pa ga izroči družbi. Tudi vero vsakdo izpoveda, kakeršno mu ljubo, ali tudi nobene. Kdor

se hoče baviti s takimi otročarijami, prosto mu, socialna vlada nima o tem ničesar vkrepati. Razume se samo ob sebi, da se odpravi zasebno imetje; kjer namreč ne biva in se ne priznava osobnost, tam odpada tudi, karkoli je v zvezi z osobnostjo. Sicer je pa v „Ikariji“ vse premodro vrejeno: starci prebivajo v prvem nadstropju, kjer je zanje najpriležniše; zakonski so v drugem, mladi pa in otroci, ki imajo lahke noge, so spravljani pod streho. O kakršni koli politiški vpravi ni v „Ikariji“ še sledu ne; država, ž njo vsi nacionalni interesi so izginili. Posamezni udje društev se zanimajo še le za to, kar se godi v njih sredi; to pa le bolj iz radovednosti, kajti moralnega vpliva nima nihče niti v tem tako omejenem krogu. Umetnik, pisatelj, govornik se sme sicer vaditi v svojej stroki, toda vselej o določenem času in pod nadzorstvom svojega korporala; učenjak, državnik spada k drugemu oddelku, kaker njegov sosed, n. pr. vrtnar; toda tudi on je le število, kaker vsak drug. Ko je pozvonilo k obedu, zajema učenjak s kmetom iz iste sklede, in se zabava z njim v duhovitih pogovorih. Z eno besedo: bodi še tako omikan in učen, ne sme vender nikaker kazati više olikanosti, nego prostak, ker bi to bila nekaka aristokracija, in sveti princip o enakosti bi se s tem zatajeval.

Izvrstno prav! Po mojem mnenji ne pridemo do popolne enakosti, dokler se ne zatre v s a k a t e r a aristokracija; in ravno tako se morajo zatakni tudi vsi viri, iz katerih se poraja stanovska neenakost. Sèm spada tako zvano dedno pravo; to se ima odpraviti; edino pravico do vživanja bo dajalo osebno delo. Sicer pa menim, da največa nevarnost preti enakosti od tako zvanega talenta. Cabet zahteva, da mora prenehati aristokracija vsake osobne prednosti, torej tudi talenta. Vse v društvu se ima počasi speljati na zistem številki, ki so vseskoz popolnoma enake; vsaka individualna posebnost, nagnenje, odličnost se mora paralizovati, vse geometrično vprostiti.

Meni se zdi to genijalno! Revolucija francoska je sicer veliko storila za poenačenje ljudi, a radikalno vender ni še ozdravila velikega socialnega zla. Trebalo je Cabeta. Kako težko je otresti se vseh predsodkov, katere je prirodila in vkorenila človeštvu tisočletna vzgoja! Aristokracija talenta je največa socialna krivica, ker po nji se povspevajo nad druge taki, kateri nimajo lastnih zaslug, ampak katere je slučaj obdaroval z višimi zmožnostmi: ta aristokracija nasprotuje dijametralno principu dela, ki je in mora ostati edino merilo za vživanje socialnih dobrot.

Sicer je pa veliki Rousseau tudi vže ta princip indirektno izrekel, smatrajoč našo civilizacijo za vir vsega socialnega zla. Od tod njegova želja po povratu v tako zvano prvotno stanje. Rastoče poznanje in veda obuja le še bolj pohlep po vživanji in po vladanji, zatorej je bilo človeštvo veliko srečniše, dokler je

nezavedno tavalo v nevednosti, v prvotni naravni prostosti. Jaz sem prepričan, da Rousseau bi najprej zaprl vseučilišča in poslal visokošolce v naravo, v življenje opazovat nepopačeno resničnost.

Meni je bil — povem odkrito — ta nauk, odkar sem ga poznal, posebno simpatičen. Studi se mi le misliti na brezkončne dvorane naših bibliotek, na vseučiliščna „scripta“ pa tiste duhomorne prelekcije s kolokviji in rigorozi. Alle Theorie wird grau.... Tako je. Gotovo ostane vsaj toliko: glavna naloga vseučilišniškova ni in nima več biti učenje in kolegiji, ampak pridno opazovanje velikomestnega življenja pa temeljito spoznavanje socialnega zla, da bo mogel kdaj kot mož tudi on krepko poseči v mašino zastarelega socialnega stroja ter spraviti ga v nov tir...

N a D u n a j i v m a j i....

Kako si ti majhna! Slovenija, kako si vboga! Danes sem bil v razstavi. Iskal sem Slovenije. Našel je nisem, še v zadnjem kotu, še v smeteh ni bilo o nji sledu!

Ko sem vse obhodil, sem se oddaljil iz razstavnega hrupa v samoto in zgubil sem se po stranskih stezah. Kar obstojim pred reko — bila je Donava. Sedem pod grm in zrem v valovje, katero je leno valila naprej.

Kaj je Slovenija?! Nekdaj, ko smo bili še na gimnaziji, hodili smo k „besedam“ po G. okolici. Tedaj smo bili mi, dijaki, mej kmeti aposteljni vstajajoče Slovenije. Po vsaki pesni, po vsaki deklamaciji, ki se je oglasila z odra, smo mi „aranžovali“ ploskanje in živio-klice. In ploskalo in „živio“ ze je klicalo brez kraja in konca. Tedaj je res živela Slovenija. Vsaj v naših srcih je živela in prepričani smo bili, da mora živeti na veke, dokler mi kričimo.

Otroški ideali! Otroška poezija! Slovenija!? In če bi tu zaklical „živio,“ bi me vlovili in odpeljali v norišnico. To je Slovenija!

Ti Donava, kako resna si, kako težka! Jaz te občudujem, Donava! Možato riješ naprej, dol na jug. Tam ti pride v naročje Sava — slovenska hči. Kako otročja je, kako poskočna! Približa se ti pevaje, dokler ji ne zalapneš sape — in poezija neha v grobu, ki ji ga izkoplješ v svojem koritu!

To je Slovenija! Zdaj še le sprevidevam, kaj je poezija, kaj proza, kaj so ideali, a kaj resničnost!

Lačen, žejen biti — a novca ne v žepu! Pomagaj Slovenija! pomagaj svojim otrokom!

Ha! pa živi duh slovenski! Ura zastavljena, suknja zastavljena, cilinder zastavljen! Stric toliko nalagan, da mu ne smem dve leti pred oči! In dolgá toliko, da še v mesto mi ni varno vračati se. Zdajci stopi pred-me policaj: V imenu postave!

Nekdaj sem se smejal, ko sem bral nesrečnega Zorina obupne besede: voda opere vse gorjé. Zdaj mi niso več tako brezmiselne te besede.... Kako lepo, kako poetično bi bilo, ko bi jaz tu zadremal in se pod menoj začela tla vmikati ter se polagoma zdrnila v donavsko valovje, in bi jaz nič več ne vedel, na vekomaj nič...

Na Dunaji, družega dne ob dveh popolnoči...

Bil sem v Praterji. V „švicarski hiši“ pri D. se mi je to noč razkril panorama, svetoven panorama. V drugem svetu se nahajam, v drugem življenji, le spomin me še veže z dosedanjim življenjem; odslej so vse vezi s preteklostjo pretrgane....

Recimo tedaj kar naravnost: dr. I. je prostozidar. Po svojih predavanjih nas namerjava seznaniti z duhom prostega zidarstva. V zabavnih večerih pa nam ogreva srce za to obče človeško družbo.

Zdaj vem, pri čem sem. Pred vsem moram odkrito priznati, da nevarnosti ne vidim nikake v tem društvu niti za državo niti za socialni red niti za cerkev. Seveda, kar se tiče poslednje, moram vzeti „cerkev“ v pravem pomenu: kot občestvo vseh pošteno mislečih ljudi, brez dógem, brez obredne službe Božje.

Vidim, da je popolnoma prav, kar nam je vže na gimnaziji profesor rekel o masonstvu. češ, društvo je po vsem pošteno, tudi državi ne pogubno; kako bi mu sicer pristopili celó vladarji, kaker n. pr. nemški cesar?

Čas bi bil vender, da bi vže nehali predsodki proti tako koristni vstanki, ki, kaker vidim z lastnimi očmi, ne namerja drugega, kaker navduševati mladino za najviše ideale ljubezni in bratovstva! In kako človekoljubno razvija naša „Humanitas“ svoje delovanje v prid vbogih in potrebnih!

Milodari pa se nabirajo pri veselicah, in posebno pri banketih. Tako zna loža koristno družiti s prijetnim. Ideja banketov dobiva veleimenitno važnost. Dr. I. nam je o tem predaval vže dvakrat. Nikamer pač se ne dajo somišljeniki leže sklicati, a tudi nikjer ne leže spodbuditi za kako idejo, kaker pri banketu. Ko je vže ognjeno vince ogrela osrčje, ko je počila prva boteljka, ko je šampanjeva iskra šinila v glavo — tedaj se oglasi govornik. S krepko besedo prižiga v očeh poslušavcev plamen, priporoča sveto stvar; od stavka do stavka raste zanimanje, navdušenje; vže se prikazujejo v očeh solze, vže se dvigajo prsi: kar pozove govornik navzoče, naj vskliknejo ž njim trikratno „živio“ možu, ideji, ki jo slavijo. In vsuje se gromovit vsklik od vseh strani, da se maje strop. Zdaj vzame govornik krožnik in on sam, v svoji osebi, se poniža nabirat okol gostov blagih darov. V ognji prve navdušenosti vsak globoče seže v žep;

v obilnosti letajo na krožnik zlati in tolarji. Banketi bodo v kratkem glavna ognjišča, na katerih se bo užigal ogenj najčistejše ljubezni in požrtvovalnosti, ognjišča, okol katerih se bodo zbirali vsi človekoljubi ogrevat se za najidealniše čine v prospeh človeštva in domovine. Živeli banketi, kakor smo ga doživeli danes v Praterji!

Zdaj pa spat, danica se vže prikazuje.

N a D u n a j i 2 9. j u n i j a.....

Vročje prihaja. Ravno prav mi je prišlo. Včeraj opoldne me pokliče k sebi dr. J. Vpraša me, „ali imam instrukcij, ali sprejemem čez počitnice instrukcijo pri grofu H. Ni bilo pač treba dvakrat ponuditi. Eno uro potem sem vže stal v palači grofa H. in predstavili so mi prihodnega gojenca. Vprašali so me tudi, ali znam italijanski, ali sem zveden v petji in na klavirji... Dalo se bo živeti. V družini imajo tudi, kakor sem zvedel, staršo hčer, ki bo pa še nekaj dni stanovala pri teti na N.

Grof H. gre s celo družino prve dni meseca julija na deželo; obiščemo tudi Rimske toplíce na Štajerskem.

Se bo dalo živeti....

„B R U S.“

Ker „Brus“ mnogokrat omenja „Rimskega Katolika“, spodobilo bi se, da se natančneje soznanimoz njim, po gaslu: „Poznajmo se!“ Naše občinstvo sicer pozna „Brusa“, a le po piramidalnih lažeh, katere se porajajo iz njega, in po smradu, kateri zapaha po celi Sloveniji in katerega njegovo kolo prši daleč po častnih osebah in celó po udih (eis tuto proulelythen) duhovenstva Gospodovega. — Tako ga pozna občinstvo, sem dejal, a ne po bistvu. Radi tega bi poslednje radi nekoliko opredelili.

* *
*

1) Priznati moramo, da „Brusa“ ni treba učiti nesramnosti. kajti vredniku našega lista nadeva svoje zaničljivo, nizko ime, katero pristuje le njemu samemu ¹⁾ O „Brus“, zakaj si si izbral tako ime, ki razkriva tvojo grdobo!

1) Brus je : okrogel

.. : siv

„ : edin (na Slovenskem)

„ : lažnjiv. — Vganite, kaj to pomeni!

Toda ne le z naslovom svojim blati samega sebe, no tudi na str. 1 (nakazujemo vse iz letnika 1889) pravi v „Brusovi“ pesmi: „Brusim, brusim škarje, britve.“ Zopet to ni varno za „Brusa.“ Kajti nekdo bi lahko tako-le argumentoval: Brus brusi britve, ôsla brusi nože, ôslica pa nožiče (za rezanje ženskih jezikov; radi tega bi je tebi pošiljali, da bi te nekoliko ogladili brusečega, ker si „nekoliko“ robat in rogat in voglat in kosmat!)

2) Zanimiva je „Brusova pesen“ na omenjeni strani. Posebno pa se nam dopada ta-le kitica:

„Kdor pod našo je zastavo
 Črti silo, ljubi pravo,
 Se poganja za resnico,
 Krasno iz neba devico,
 On odločen je značaj,
 Tacih Bog nam mnogo daj!“

Take ni še nikdar zakrožil „Brus“. Se Paganini, kate-rega se „Brus“ nekje sladko spominja ¹⁾, bi ga ne mogel posnemati kaker takrat, ako bi tudi goslal v obeh plogah h kratu. To je res cvetka raz Parnas, katero so nam modrice presadile v „dolino teh solz.“ Kader pa se bodo prebirale srbske narodne pesni (čez 500 let) na Berolinskem vseučilišči, bode v šolski knjigi natisnena na zadnji strani za navrhek tudi ta-le pesen. Takrat bode kak suh, kozlobrad germansk pedant zahteval od učenca, da pesen pravilno preloži in razloži. Toda čuj: „Nein! die Stelle bietet Schwierigkeiten. Es ist eine Fälschung da. Es soll heissen:

„Kdor pod našo je zastavo,
 Ljubi silo, črti pravo,
 Se z a g a n j a u resnico,
 Krasno iz neba devico,
 O n o s t u d e n je značaj,
 Tacih Bog nam m a l o daj!“

3) Kako pa se „Brus“ „poganja za resnico“? Smešič vse, kar je svetega. N. pr. št. 4. — — — „bogoslowskih (načel) sploh pri takih poizvodih ne jemljem v poštev“ (o „Pobratimih“ nasproti dr. Lampétu). Torej duhovni bodo morali držati jezik za zobmi, ako „Brus“ in drugi fabrikanti blagovolijo zavijati strup in smrad v tančico slovenske tribojnice in je razpošiljati s povzetjem nevednim naročnikom! Kajti revčeki vse vsprejmo, da je le zahaljeno v „slovenski“ zavitek. Pustite narodu neokaljeno njegovo sveto tančico! Bodo drugi zavijali vanjo še druge proiz-

¹⁾ V smislu besedij: „Sladak spomin mi v srci vstaja“ (Stritar: „Ob-lačku.“)

vode, tudi po bogosl. načelih (če dovolite), dasi jih vi „ne jemljete v poštev.“

Niti „Juri s pušo,“ bi ne bil (pod Dolinarjevim peresom) take vstrelil, kakeršno ste vi zabrusili. Vrhu tega: estetična načela so tudi bogoslovska načela. Torej nimate prav.

Dalje št. 4: „Mi se moramo v prvi vrsti poganjati za vero.“ (Ironično rečeno.)

Dalje št. 4: „römisch-katolische Hosenträger!“ Našo sv. cerkev tako osmešiti in celo dati čitati rimsko-katoliškemu ljudstvu!

Nisem mogel razumeti teh-le ironij in šedši spat sem celo noč sanjal o smislu, kako se „Brus“ „poganja za resnico.“ Kaj se mi je sanjalo?

Da sem bil v mestu Lj. in hipoma se prikaže čudnokraska deklica bolj meglenege stasa in drči bliskoma po ulicah, nedotikaje se tlaka. Zanjó drdra brusač sè svojim kolesom, katero je porabljal za velociped. — Sreča ga znanec. „Kam tako naglo, gosp. Ž— ar?“ Ta pa je drvil le dalje. Res, prizor se ne da dopovedati, ker pripada slikariji. Zato bi bilo dobro, če bi nam „Brusov“ Rafael blagovoljno napackal kako spako. Saj bi ne bilo zastonj. Plačali bi mu, ali pa morda še le celo se zmenili za „Mahničovo fotografijo,“ s katero bi postrežni g. „Brusov“ vrednik „vstregli nekim....¹⁾ željam.“ — — — Brusača sreča drug prijatelj prašaje ga: „Kam lomastiš?”

„Se poganjam za resnico
Krasno iz neba devico“ — bil je odgovor.

Kakšna pa je bila „resnica“? Meni se je zdela vsa v zlatu. Toda „Brus“ je pozneje poročal o njej, da je bila vsa gola ²⁾ in brez „obligatnega Cul de Paris.“ Torej je bila skoraj gotovo oni „Brusov“ ideal: „dama brez nazadka.“

4) „Brus“ piše tudi smešnice, ki niso smešne.

„Der Igel sticht mit Igelu“ (št. 2). Bi imeli raje napisati: „Drvar seka z drvarnico.“ Bilo bi enako smešno. „Brus“ pozna tudi nenaravne strasti. „Ljubezen je nenaravna strast.“ (Ironično nasproti dr. Mahnič). Ali niso strasti naravne in koristne, dokler se jih brzda? Vidite, kader človek govori ironično, se mora vender oslanjati na realna tla. Posebno Vi, ki „se poganjate za resnico.“ Kjer se vas potrka. „vse votlo doni,“ kaker po trhlem hlodu. Trkajte torej na sebe, ne pa na lenobo slovenskih možganov!

5) „Brus“ posnema židovske liste z nekimi inserati, ki se

1) Nočemo zapisati umestnega pridevka.

2) „Le pomislite, resnica se nam predstavlja vsa gola, nima niti obligatnega Cul de Paris“ (št. 5).

nič prav ne zlagajo z estetičnimi, niti ne z bogoslovskimi načeli, katerih pa njega vrednik „ne jemlje v poštev.“ (št. 4.) Tu podajemo (št. 5.): „Mlad osel z 800 palicami dohodka na leto želi Slovenko (dolgouhato s štirimi nogami) za ženo. Želi se par kvintalov (suhe) kozjice za doto. Ponudbe s fotografijami sprejema iz prijaznosti.

Vredništvo „Brusovo.“

Katera sramežljiva Slovenka Vam je zaupala svojo fotografijo ?

Prihodnja „Brusova“ številka.

- Vrednik si načrtuje: 1) „Cel list ima govoriti o „R. Katol.“
 2) Mi je odgovoril stvarno.
 3) Mu je pošlo modrovanje in lotil se je našega lista.
 4) Se poniža do osla. Nema česa razpravljati, piše oslarije.
 5) Namesto po knjigah, stika po „Brusu.“
 6) Bode zopet rezal jezike, ker nam pošlje nožiče brusit.
 7) Naveličal se je muze Stritarjeve i. t. d. (vže vem).
 8) Moramo mu poslati nekaj „smradu v tančici.“
 9) Se prijetno spominja „Jurija s pušo“.
 10) „R. Katol.“ je spoznal, da sanja, odkar izhaja.

To je ogrodje prihodnega brusastega eksemplara.

(Vrednik se jezi: „Ako to pišem, bodo rekli, da sem prepisal, da mi je pogledal v srce; ako ne pišem, nimam česa pisati. in porekó, da me je sram prepisati: Sam — hudič — — !“)

X, ki „ne bode „Brusu“ kum ne z Vami „vobiscum“. (Št. 1)

R a z n o t e r o s t i .

Katoliške šole v Bolgariji.

O katoliški cerkvi in posebe o katoliških šolah v Bolgariji piše pravoslavni ruski list „V e r a i R a z u m“ štev. 9. t. l str. 244-5. do besede tako :

Po poročilu nadpastirjev Sofijske, Filipopoljske, Ruščuske, Slivenske, Varno-Preslavske škofije delovala je katoliška propaganda v poslednjem letu z veliko energijo. Katoliška propaganda zamišlja prestaviti v Sofijo središče svoje delavnosti, ne samo za severno in južno Bolgarijo, no i za Makedonijo. S tem ciljem pričakuje se odkritje kat. nadškofije v bolgarski stolnici. V poslednjem času so dozidali poleg katoliške cerkve v Sofiji šolo in pension za deklice. Opaža se tudi novo gibanje in dohajanje katoliških redovnikov. V kneževini in južni Bolgariji je vsega 2636 katoliških obitelj, 17 kat. cerkva, 18 kat. šol, 53 duhovnih oseb, ki so ob enem tudi učitelji; 1.330 učencev in 87 redovnikov. V Filipopolji je katoliški nadškof. Tam je tudi bogoslovnica z 60 gojenci, ena šola za dečke s 60 (sic) učitelji in 250 učenci; ena šola za deklice s 5 učiteljicami in 200 učenkami, katerih polovica so pravoslavne deklice. Nedavno sèm pokazala se je posebna propaganda Avgustincev; ti so nakupili obilo zemlje v mestu, sezidali 2 cerkvi, eno latinsko, eno unijatsko (rimsko-slovensko) pa eno občno šolo. V tej šoli uči 10 menihov. V šolo hodi 70 učencev, ki so večinoma pravoslavni. Katoliške šole imamo: v Filipopolji, v Ruščuku, v Burgasu, Jamboli in Varni. V vse te šole hodijo bolgarski pravoslavni učenci. Zakaj to? Evo vzroke po oficijalnem poročilu bolgarskega eksarha :

1. bolgarske šole niso prav dobro vrejene; v njih se mladina sicer mnogih stvari uči, ali ne vdobi nobene odgoje (ne polučajet nikakogo vospitanja)

2. katoliške šole vsprejemajo na odgojo otroke siromake pravoslavnih Bolgarjev.

3. Mnogi Bolgari želijo pokazati svetu, da so prijatelji modne civilizacije, vsled tega hočejo, da se otroci nauče nemškega in francoskega jezika, če tudi samo površno.

Tako se glasi v r a d n o p o r o č i l o pravoslavnega poglavarja autokefaljne bolgarske cerkve. Žal, da ne moremo temu poročilu prav verovati, kaker bi radi. Ako ima katolištvo res toliko samorašče sile nad pravoslavjem brez pušek in bajonetov, kako to, da v Bosni tega ne more? Saj je Bosna od nekđaj v dotiki s kato-

liško Hrvatsko in Dalmacijo; a od nekdanj delujejo tam velezaslužni sinovi sv. Frančiška? Narašča sicer i tam katoliška cerkev in premaguje pravoslavje; a temu je drug vzrok, od kraja do konca različen od onih, koje navaja bolgarski eksarh. V Bosni stoje za kat. cerkvijo celi gozdovi bajonetov c. kr. vojske. V taki sencu lahko raste cerkev katoliška.

...Teh gozdov mi sicer nismo videli, ker nismo še bili v Bosni. Tudi so ti gozdovi taki, da niso vsakemu očesu vidni. Prvi jih je videl „Slovan“ in njegovi razsvitljeni vredniki, katoličani.¹⁾ Dreves niso videli, gozdove pa: cele gozdove! Njim, katoliškim pisateljem, pač smemo verjeti prej, negoli pravoslavnim pričam. Kaj smemo? — Moramo!

Dr. P.

Naše telo in mi.

(*Modrovanje gorskega samouka.*)

(*Konec.*)

V luno pa vender človek ne more priti! Res, da marsikoga trka, za roge je pa vender še nihče ni vbral — in vender je človek tako radoveden, povsod bi rad bil! Na pol se ti tudi ta želja lahko spolni — pojdi k zvezdogledu, poglej skoz ono veliko cev — imenujemo jo daljegled — čudil se bodeš, kako blizo se ti bo luna zdela, le oglej si jo — pa luna, koliker večja je ta cev, toliko hitrejše beži — menda se boji, da bi je ne streljali!

Čas, o čas presneti, zakaj tako bežiš? Ne zmeni se, če mu kličemo: stoj! Najbrže, da bi ga celo nemški „Halt“ dunajskega policaja ne vstavil. Toda porabiti ga, to pa znamo! Le nič ne vgovarjaj, da ga tratimo z lenuhovanjem, le poglej, kako naglo delajo stroji; več naredimo sedaj v enem dnevu, kaker nekdanj cel teden! Koliko omlati mlatilnica v eni uri — v Ameriki, pravijo, da vženejo v stroj živega prašička, a na drugi strani lezejo ven prav prave pravcate gorenjske klobase. Glej v Podgoro! Pri enem konci stroja mečejo notri stare cunje, po drugem kraji se prikaže lep, nov, čist papir. Ako znamo čas tako dobro porabiti, kdo nam sme zameriti, če porabimo oni čas, ki nam preostaje za gledišče, za koncerte in — prej še — za toaleta!

Pisanje, kaj ne, to je počasno delo? vže par ur pišem te vrstice — saj bi bil pisal stenografsko, pa ne vem, ali bi znal goriški stavec brati, to mi brani, da se jaz ne emancipujem nad časom — vsaj polovičarsko.

Preglej vse iznajdbe, zlasti v mehaniki, pa povej, ali niso

¹⁾ „Slovan“ 1886.

večinoma vse naperjene v to, da bi se oprostili koliker mogoče časa in prostora. Naše telo je preveč navezano, mora pa duh sè svojo bistroumnostjo priti na pomoč.

Še neko napako ima snov našega telesa, „neprodornost“ — sicer skovana beseda, pa menim, da umeš, kaj pomeni. Prašaj jetnika, čemu tako pili pri oknu. Menda se te bode bal, da ga ovadiš, misli pa prepiliti železje, ker ne more z glavo skoz zid. Kako se jezi gospodar v slabem vremenu pred hišnimi vrati, ker ne more najti ključa, katerega je izgubil po poti! Koliko bi dal človek, da bi mogel „skoz zlezti“ — ne mislim študenta konec šolskega leta — pač pa recimo geologa, anatoma ali tacega, ki išče zakladov! Kolikokrat mora človek „okoli iti,“ ker skoz ne more, kake ovinke moramo delati, ker ne moremo skoz hrib! Okoli hoditi pa še mačku pri vreli kaši ne vgaja.

Kakošen bode pa konec tej zmesi?

Gospod vrednik! zakaj se mi niste prav posebno lepo priporočili, pa bi Vam bil naredil „konec“ prav po vseh pravilih modernega stoletja: Vidimo v človeku vedno „hrepenenje,“ želi se znebiti ozkih spon telesnosti. Vmreti se boji, čas in snov ga tlačita, skuša se oprostiti, toda ni mu dano, te sponse so nerazdrobljive. O, da bi bil ptica, da bi mogel leteti čez hribe in doline, hribi naj bi se razmaknili, da bi vsaj zreti mogel v ono srečno deželo, kjer ni trpljenja, naj bi mi bila dana prava sreča vsaj za par trenutkov, da bi se malo odpočil, samo nekoliko časa zrl bi rad pravo lepoto, da bi napasel svojo dušo — toda sreče, idealov na svetu ni, naše hrepenenje ostane na veke nenasičeno, nikoli nam ne bo dano znebiti se okovov, ki nas vežejo itd. — Kako lep bi bil tak konec, poetičen, modern, prav v smislu naših „svetožalcev,“ ko bi imel list par „dvanajstoric“ („tucat“ je iz mode) naročnikov več. Čemu ste sprejeli v svoj program: vse s principjelno katoliškega stališča! Ako hočem Vam vstreci, moram vže konec ali sklep teh vrstic po Vaše zasukniti.

Vsebina mojega pisanja je ob kratkem: Človek bi rad dolgo živel — vedno zdrav, vedno srečen, rad bi bil gospodar času in prostoru, preletel bi rad vesoljni svet, čim hitreje, toliko rajši; rad bi bil lep; kar misli narediti, naredil bi rad, koliker mogoče brzo, odstranil bi rad vse zapreke, ki ga ovirajo.

Vse te želje, vse to hrepenenje, odkod prihaja? Ako gledamo na njih splošnost, moramo sklepati, da so v naši naravi vtemeljene. Naša narava je pa od Boga — le da se nam kažejo v spačenem človeku mnogokrat v napačni obliki, mnogokrat celo v smešni.

Želja, ki je od Boga, bode enkrat spolnjena. Boga si ne moremo misliti tako nevsmiljenega, da bi nam željo vsadil, ki naj bi ostala na veke neizpolnjena. Poglejmo!

Dolgo bi radi živali — ali ni obljubil Bog svojim služabni-

kom v e č n o življenje? Zdravi bi bili radi, srečni, ali ne čaka vzveličane življenje brez bolezní, brez solza, brez bolečin — impassibilitas? — Lepi bi bili radi, ali se ne bodo svetili dobri „kaker solnce“ — claritas? — Naglo bi radi predirjali celo veselje, ali nam ne bo po srečnem vstanjenji tega mogoče — agilitas? — Sedaj ne moremo, kamer bi hoteli, vsaka malenkost nam pot zastavi, pa to ne bode vedno tako — subtilitas. —

Na tem svetu res ne moremo doseči, česar želimo, ni čuda, saj je vže Adam paradíž zapravil, in če bi ga ne bil, smo ga bili gotovo mi, kaker smo svojeglavni — toda treba je le malo časa se prav (legitime) vojskovati, pa si bodemo vse priborili, po čemer hrepenimo.

Človeški napori in iznajdbe nam pa pričujejo, kako krasno zadostuje sveta vera p o p o l n o m a v s e m našim željam in potrebam!

Česki glas o „Rimskem Katoliku.“

V l a s t, v Pragi izhajajoči česki tisk, piše v 10 št. letošnjega tečaja o našem listu tako:

„Krog osebe redaktorja tega časopisa, ki izhaja štirikrat na leto, s predplačo 2 gold., suka se cela historija. Dr. Mahnič je profesor eksegeze nove zaveze v centralnem semenišču Gorškem. Je mož trdnih načel in zraven še tega prepričanja, da mora vsak človek ravnati po istih trdnih načelih, in po tem tudi vsakega sodi, neoziraje se ni na pravo ni na levo, bodisi to kdorkoli. V svojih konsekvencah pa je jako železen. Ima pred seboj spis, katerega si bodi autorja, tvori iz tega, kar stoji v knjigi, konkluzije, po katerih načelih bi se bil moral spisovatelj pri pisanju dela ravnati; opazi-li, da so načela neresnična in pogubna, podvrže je ostrej kritiki. Skušnja res uči, da ljudij neomajanih načel je malo, nedoslednih pa večina. Toda reci nekomu, da je nedosleden, je razžalitev, reci mu pa, da je dosleden, a na podlagi slabih in neresničnih načel, je zopet razžalitev, kajti liberalec nikdar ne dopusti, da bi mu kdo dokazoval in trdil to ali ono. Dr. Mahnič drži su poslednjega, in na podlagi tega je podrobil nevpisni sodbi nekatere slovenske prvake-pesnike in pisatelje, kaker Stritarja, Gorazda, Tavčarja, Vošnjaka in druge. S tem navstalo je na liberalni strani čilo življenje. Na redaktorja dr. Mahniča se od te dobe le kar sipajo zasramovanja in psovke najrobatejšega zrna, za katere nema naš česki jezik niti izraza, celo se nam zdi, da se „Sl. Narod,“ „Ljublj. Zvon,“ „Slov. Svet,“ „Brus,“ „Edinost,“ in razen tega posamezniki hočejo v tej zadevi kar prekositi. To je res — liberalna prikazen. Protidokazov nimajo, vsaj jih niso do sedaj podali, in kjer nedostaje dokazov, nastopi seveda, zasramovanje. A dr. Mahniča — mislim — to

ravno vspodbuja k podvojeni pridnosti, ker vidi, da se je res doteknil ranjenega mesta. Vsaj mu do tega prav nič ni, ker -- kar je res jako zanimivo -- vse te prozaične in pesniške napade in psovke vedno trdno, brez vsake opazke, natisne na platnicah vsakega zvezka Rabi torej to, kakor je videti, za najboljšo reklamo svojemu listu. A za Mahničem stoji v tej zadevi velika stranka, in mu ne manjka tudi v društvih soglasovanja. Bolehne strani slovstva mora vsakako nekdo pokazati, to je dolžnost; toda, kdor si prvi upa, mora imeti trdo kožo za strupene liberalne pušice. —

Pisatelj navaja sedaj razne članke iz tega letnika, hvali spise ter doda: „Ker se časopis zanima tudi za nas (Čehe), naj bodo te vrstice dokaz, da se tudi mi njega, in dasi imamo v posameznostih nekoliko različno mnenje od njega, kar ni čudo, vendar v celoti se popolnoma zlagamo ž njim in opozarjaje na list ga priporočamo.“

Henr. Mutov.“

Zaupnici.

I.

Vaše Velečastje!
Veleučeni gospod doktor!

Podpisani, danes na Dobrni pri vradnej konferenci pastoralnej za dekanovino „Novacerkev“ zbrani duhovniki, pridružujejo se zaupnici, katero so prečastiti duhovniki v mestu Maribor dne 12. novembra 1889 Vašemu Velečastju izrekli za možato in nevstrašno zagovarjanje katoliško-socijalnih načel.

Na Dobrni, dne 16. junija, 1890.

Karl Gajšek
dekan.

Franz Ferenčak
župnik Vojniški.

Jernej Voh
župnik Šmartin.

Josip Žičkar
župnik v Vitanji.

Blaž Dolinšek
župnik na Frankolovem.

M. Fideršek
kapelan v Vojniku.

Jurij Selih
kapelan v Vitanji.

Mart. Kolenko
župnik.

M. Karba
kapelan na Dobrni.

II.

Prečastiti in veleučeni gospod profesor!

Dekanijska konferenca, zbrana 30. junija t. l. v novomeškem kapiteljnu, se je hvaležno spominjala tudi Vas in Vašega delovanja. Bil je namreč skrajni čas, da se je našel mož, ki ima potrebno učenost in nevstrašen pogum, da se naproti postavi zmotam, katere so jeli zadnjih dvajset let trositi mej mili slovenski narod po časnikih, knjigah iz zlasti potom divne poezije. Gola narodnost se stavlja nad cerkev, nad Boga; cerkveni dostojanstveniki, papež in škofje, kaker tudi duhovniki se psujejo, obrekujejo, natalcujejo, vse v imenu obožavane narodnosti; in na ta način se sinovi naroda odtegujejo materi cerkvi in vlečejo v tako zvani liberalni katolicizem, recte indiferentizem, poguben za posamnike in celo človeško družbo.

Mi smo vže dolgo z žalostjo opazovali ta sad nekrščanske filozofije, katere se je poprijela moderna šola, a nezmožne smo se čutili temu nasproti storiti kaj zdatnega. — Vi pa, prečastiti gospod doktor, ste po svoji temeljiti in vsestranski izobraženosti spoznali in svetu razkrili vse zmote, ki tirajo mili slovenski narod v pogin. „Rimski katolik“, to je Vaš program, Vaše geslo, Vaše orožje. Sovražniki resnice Vas sicer črtijo, grde in obrekujejo; trezno misleči možje občudujejo in slavé. Dovolite, da se tudi mi vstopimo mej Vaše častivce in javno rečemo: Vaša načela so naša načela! Stoterna hvala Vam za Vaš trud in prizadevanje! Bog Vas ohrani v trdnem zdravju in blagoslovi Vaše delovanje, da bi obrodilo obilen sad, kateri sad naj bi sami še gledali v tem življenju!

Rudolfovo 5. julija 1890.

Peter Urh,
 prošt, dekan in mestni župnik,
 v imenu 23 zbranih duhovnov.

Listnica vredništva.

Č. g. R. — Me veseli, da so se jele mnogim oči odpirati, Marsikdo, ki ga je vže samo ime naše napolnjevalo sè studom, se je pomiril in vže nam daje prav — vsaj v mislih. No počakajmo, prihodnost nas bo učila še mnogo. Reči se razvijajo hitreje — in za Avstrijo osodniše, kaker se navadno misli. Mladočesko gospodarstvo se širi in vtrjuje ne le na severji, ampak tudi na jugu, tudi mej Slovenci. Trebalo bi le malo bolj oči odpreti.

G. N. v L. — O realizmu pa o našem najnovejšem pesniku ter njegovih ocenjevateljih mislimo še več spregovoriti. Ne mislite pač, da nam uide kaj. Vse o svojem času, vse na mestu, kakeršno zahteva važnost vprašanja. — Sicer spoznate lahko nesramost naših nasprotnikov iz gorostasnih obrekovanj, s katerimi nas blajijo. Celo policijsko ovađustvo pesnika Aškerca so nam staknili! Kaj čuda potem takem, da so nekateri, ki se redijo edino od liberalnih časnikov, kar besni nad nas. Sicer je pa tudi mej »prijatelji« malokdo, ki bi imel vsaj eno prijazno besedo za nas; in če jo kdaj tudi izreče, ne zabi koj priliti pelinovca, češ, oblika, oblika! taktika, taktika!

G. S. v G. — Kaj Vam pade v glavo! Ali bi bila »umestna« razprava o »javni morali«? No, menim: da — posebno pa za naše mesto. Vedremo.

Prijatelj v L. — Ne zdi se mi nepotrebuo, da povdarjam še enkrat: pred vsem in prvi vrsti namerjamo sè svojim listom odbijati napade — očitne ali skrite — na krščanska načela, naj prihajajo napadi od koder koli. S tega stališča naj se sodi naš zlog, ki je, kaker sami priznavamo, večinoma polemičen. Kaker brž ne bo krščanstvo na Slovenskem imelo več načelnih nasprotnikov, bo nehala tudi naša polemika, in iz celega »R. Kat.« se bo cedit sam med mleko. Bog te živi!

Liberalna kritika

proti

„Rimskemu Katoliku“ in njegovemu vredniku

«Slovenski Narod»

«To si zapišite v spomin, gospoda, ki menite, da se cela Slovenija nahaja mej štirimi stenami malega Goriškega semenišča!... Odkar se je mej nami todila cerkveno radikalna stranka, ter sè svojo koščeno roko pograbila po vsem, kar je nam sveto bilo, planila je takoj tudi po naših pevcih ter jim s trnjem obdala telo in dušo. V istini, najbolji dokaz o skrajni razdivjanosti naših »katolikov« je njihovo obnašanje proti pesnikoma duhovnikoma... Dokler ni »Slovenec« odpri slabodišecih svojih predalov dr. Mahničü... Mahnič se je prvi pohujšal, in za njim so se drugi pretiranci, o katerih vemo, da skrivoma vino pijo, pred oltarjem Gospodovim pa zavijajo oči, kaker da so brez madeža in greha!...»

Čemu vse to pišemo! Pred sabo imamo številko najnovejšega »Rimskega Katolika.« V nji je ošabni Mahnič padel po vbogem Gorazdu, ter mu tare kosti in kite! Kaj surovejšega še nismo čitali! Duhovnik piše o duhovniku... Kake pojme naj imamo o krščanski ljubezni, če sme duhovnik o duhovniku tako surovo pisariti! O imperatorji Kaliguli se pripoveduje, da je bil prava zverina. Če je gledal v areno, kjer so se klali gladijatorji mej sabo, in če je kdo svojega nasprotnika k tlom podrl, da bi mu vsakal smrtonosni vdarec, takrat se je rimski

despot zbal, da bi vsekanj prehitro ne vmrl. Zakričal je torej navadno nad zmagovavcem...: ita feri, ut se mori sentiat! Bolj surovega izreka si skoro misliti ne moremo. Ali vendar nam se je vsiljeval v spomin, ko smo videli, kako je novodobni gladijator Goriški zavihnil svoj buzdovan proti glavi pesnika, kojega je v našo sredo gospod Bog v neskončni svoji ljubezni poklical! Ita feri, ut se mori sentiat!... S takimi ljudmi ni pomirja!... Tako globoko slovenski narod pač nikdar pasti ne more!»

«B r u s.»

Telegram «B r u s u» Gorica: Dr. Mahnič boče skoro samo še z zadnjimi t r e m i č r k a m i m i g a l.

Listnica vredništva: Gosp. Slavko Žigovskič: Slavospev: «Dr. Mahaču» je jako dobro zložen in Mahač ga niti vreden ni.

«... Z novo sliko se lahko prihlini svojemu mojstru tam ob Soči. Tega je doletelo namreč te dni izredno odlikovanje: «Deutsche Wacht» in «Wochenblatt» kličeta na ves glas: «Hoch! Dr. Mahnič!» (*Similis simili gaudet*), zato ker v svojem «Rimo-katoliku» kliče zopet policijo na pomoč zoper vraga pesnika g. Aškerca. Ker mu pa to vedno klicanje po policiji zoper narodna društva in slovenske pesnike za plačilo donese izvestno mitfo, zato naj zanj naroči njegov verni učencec tako-le sliko:

Dr. Mahnič naj v škofovskem ornatu ošabno po konci stoji, na škofovsko palico naj se obesijo tiste znane škarjice, s kojimi novi prerok ženskam jezike reže, na to palico naj se tudi prilepi seznam z rdečimi napisi vseh onih narodnih društev in slovenskih pesnikov, ki se morajo s pomočjo policije vničiti, a pred knežjo milostjo naj ponižno klečita vsak s kadilnic v roci vrednika «Deutsche Wacht» in «Wochenblatt». (Za dože in rdeče nosove teh dveh ne pozabite obilo bakrene barve). To prekrasno sliko naj g. Kalan nese z deputacijo tja v Gorico. Lj njo se boče tako močno prikupil, da mu kanonikat ne uide. Če mu v Ljubljani izpodleti, kar pa skoraj ni mogoče, ga dobó pa tam, kjer boče imel oblast šlof «in spe» na tej novej sliki Da, da: Providentia est mater.... «časti in masti,» kaker uči Vaš novi prerok. Posnemajte ga, gospodine mladi!»

«Zato se je narodnost oklicala za malikovanje. narodna društva za veleizdajska, slovenski pesniki za vredne ječe v Gradiški, da bi jim Goriški zelot laže korenček bratovske ljubezni iztrgal.»

«Na Goriškem imamo dr. Mahniča, in ta reže radikalno! Ta strogi Cato Censorius je menda vvidel, da se vrvajo v javna društva nekateri, ki imajo maslo na glavi.»

«Osvojil si je nazore in teorijo nezmotljivega rimsko-katoliškega proroka v Gorici.»

«Idea nationalis est pagana, punctum! Kaj Slomšek, Trstenjak, Einspieler, Raič itd. ti so vsi slepi — ni jih še prešinil duh pristno-rimsko-katoliški, ki veče sedaj nam od bregov bistre Soče!»

«Veleč, gospod si je osvojil — menda vsled temeljitih studij Mahničeve podatkologije — tudi načelo: kmet mora ostati neumen, da se bo nam dobro godilo!»

«Tretja ptica... je brzih perot sfrčala v Gorico. Tu je loputnila z močnim kljunom na neko okno, da je znanemu zelotu, piščoemu baš ovadno pismo na policijo zoper pesnika Aškerca, kar omazano pero iz roke odletelo. Zda mu je začela za njegovo proketo delo peti zaslužene levite.... Poklicavši zelotu v spomin, po ovadstvu opešani, Zveličarjeve besede.... je zletela zopet pod snežnike...»

